

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΈΝΟΠΛΟΙ ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ:
ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ Ή ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ;»**

Επιβλέπων καθηγητής: Μάνος Καραγιάννης

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΓΙΩΤΙΚΑΣ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι, όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Σωτήριος Γιωτίκας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ.....	5
1.1 Η έννοια της τρομοκρατίας	5
1.2 Αίτια εμφάνισης της τρομοκρατίας	10
1.3 Αντιμετώπιση της τρομοκρατίας	13
1.3.1 Θεωρητικά μοντέλα	13
1.3.2 Παγκόσμιος πόλεμος κατά της τρομοκρατίας.....	15
1.3.3 Αποτελεσματικότητα αντιμετώπισης της τρομοκρατίας	17
1.3.4 Παράγοντες που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ	25
2.1 Η έννοια του ανταρτοπόλεμου	25
2.2 Τρόποι αντιμετώπισης του ανταρτοπόλεμου	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΟΙ ΕΝΟΠΛΟΙ ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	43
3.1 Ορισμός και τυπολογία των ενόπλων μη κρατικών δρώντων.....	43
3.2 Η σχέση κρατικών φορέων και ενόπλων μη κρατικών δρώντων	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΈΝΟΠΛΟΙ ΜΗ-ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ: ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ Η ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ;	53
4.1 Αίτια δημιουργίας των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή.....	53
4.2 Χαρακτηριστικά των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή	58
4.3 Καταληκτικές επισημάνσεις	64
4.4 Προτάσεις διαχείρισης ενόπλων μη κρατικών δρώντων	72
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	77

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες από τη μία πλευρά, συχνά θεωρούνται υπεύθυνοι για τη βία κατά άοπλων αμάχων κατά παράβαση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, καθώς και για τη δημιουργία εγκληματικών πράξεων και την εμπλοκή τους στην άτυπη οικονομία και το οργανωμένο έγκλημα (Hofmann & Schneckener, 2011; Yeşiltaş & Kardaş, 2018, σ. 4). Από την άλλη πλευρά, αποτελούν συχνά μία έκφραση των κοινωνικών προβλημάτων, θεωρώντας τον εαυτό τους ως εκπροσώπους διακριτών συμφερόντων, βασιζόμενοι σε ευρεία υποστήριξη εντός των κοινοτήτων.

Οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες, όπως ομάδες ανταρτών, πολιτοφυλακές, οργανώσεις με επικεφαλής πολέμαρχους και εγκληματικά δίκτυα, τρομοκρατικές οργανώσεις, ιδεολογικές ομάδες, συχνά έχουν τη δυνατότητα να διαταράξουν την ειρήνη, να υπονομεύσουν ένα κράτος και να οδηγήσουν σε προβλήματα όσον αφορά στις διαδικασίες ειρήνης και οικοδόμησης ενός κράτους. Παράλληλα, όμως, μπορεί να συμβάλουν στον μετασχηματισμό κοινωνιών, καθώς και στην ανατροπή αυταρχικών καθεστώτων (Hofmann & Schneckener, 2011).

Συνολικά επομένως, οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες μπορούν να θεωρηθούν τρομοκράτες ή αντάρτες. Καθώς οι πολεμικές τακτικές και τα μέσα και δίκτυα που χρησιμοποιούν οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες είναι περίπλοκα, η κατηγοριοποίηση αυτών συχνά είναι πολύ δύσκολη. Αυτό το πρόβλημα, όμως, αποτελεί σημαντικό πρόβλημα της διεθνούς ασφάλειας, υπό το πρίσμα της αντιμετώπισης τους. Το ζήτημα αυτό έχει καταστεί ιδιαίτερα σημαντικό σήμερα, εξαιτίας της ανόδου αρκετών ομάδων ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, σ. 4).

Στη συγκεκριμένη περιοχή, πολιτικές διαφορές, θρησκευτικοί προσανατολισμοί, ένοπλες συγκρούσεις, απελευθερωτικά κινήματα, αυταρχικά καθεστώτα, φατρίες, κερδοσκοπία (π.χ. παράνομο οικονομικό έγκλημα), επιθυμία για αποκατάσταση της ειρήνης, συνθέτουν ένα περιβάλλον που έχει ευνοήσει την άνοδο υφιστάμενων ενόπλων μη κρατικών δρώντων, ή ακόμα και τη δημιουργία νέων (Briscoe, 2013, σ. 1; Yeşiltaş &

Kardaş, 2018, σ. 4). Οι ομάδες αυτές, επομένως, υποκινούνται από μία πληθώρα κινήτρων και συμφερόντων, που τις καθιστούν περισσότερο «υβριδικές» ως προς τη φύση τους, όπως υποστηρίζει ο Briscoe (2013, σ. 1), αλλά και οι Yeşiltaş και Kardaş (2018, σ. 7). Κατά συνέπεια, ο αρχικός σχηματισμός επαναστατικών ομάδων έγινε ταχέως περίπλοκος και αντικαταστάθηκε από την κλιμάκωση της βίας, τις διασυνοριακές επιρροές, την εξωτερική οικονομική υποστήριξη, τον ιδεολογικό εξτρεμισμό και την εγκληματική / τρομοκρατική δράση.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει το ζήτημα των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή. Το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσο αυτές οι ομάδες μπορούν και θα πρέπει να ιδωθούν υπό το πρίσμα της τρομοκρατίας ή του ανταρτοπολέμου.

Η σημασία της μελέτης αυτού του θέματος απορρέει από το ότι οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες απειλούν την ειρήνη και την ασφάλεια σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Σε τοπικό επίπεδο, μπορούν να οδηγήσουν σε αμφισβήτηση της ικανότητας, ασφάλειας και νομιμότητας του έθνους-κράτους, οδηγώντας σε κατάρρευση, ή ακόμα και σε μία αδύναμη ή αυταρχική κρατική δομή. Σε περιφερειακό επίπεδο, μπορούν να οδηγήσουν σε αλλαγή της περιφερειακής ισορροπίας εξουσίας. Σε παγκόσμιο επίπεδο, μπορούν να οδηγήσουν σε αστάθεια, σε ανασφάλεια των πολιτών, σε καταστροφή υποδομών ή και σε αναστολή της πορείας της παγκοσμιοποίησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ

1.1 Η έννοια της τρομοκρατίας

Ακόμα κι αν είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η τρομοκρατία, υπάρχει συναίνεση για το γεγονός ότι ο φόβος ή ο εκφοβισμός είναι ένα κρίσιμο στοιχείο των τρομοκρατικών επιθέσεων. Το Ινστιτούτο Οικονομικών και Ειρήνης ορίζει την τρομοκρατία ως: η απειλή ή πραγματική χρήση παράνομης βίας από έναν μη κρατικό φορέα για την επίτευξη πολιτικού, οικονομικού, θρησκευτικού ή κοινωνικού στόχου μέσω φόβου, εξαναγκασμού ή εκφοβισμού. Σύμφωνα με άλλον ορισμό, η τρομοκρατία προορίζεται και στοχεύει στη δημιουργία ενός κλίματος ακραίου φόβου ή τρόμου. απευθύνεται σε ευρύτερο κοινό ή στόχο από τα άμεσα θύματα της βίας. Αυτοί οι ορισμοί αναγνωρίζουν ότι η τρομοκρατία δεν είναι μόνο η φυσική πράξη μιας επίθεσης, αλλά και ο ψυχολογικός αντίκτυπος που έχει σε μια κοινωνία, πιθανώς ακόμα και για πολλά χρόνια μετά την επίθεση στη βάση του φόβου (Christensen & Aars, 2019, σ. 616).

Βάσει ενός παρόμοιου ορισμού, η τρομοκρατία είναι η βία ή η απειλή της που προορίζεται ως συμβολική επικοινωνιακή πράξη, στην οποία τα άμεσα θύματα της δράσης αποτελούν ένα μέσο δημιουργίας ψυχολογικού αποτελέσματος εκφοβισμού και φόβου σε ένα κοινό-στόχο για έναν πολιτικό στόχο. Αυτός ο ορισμός δεν αποτελεί μια προσπάθεια να καθοριστεί ένας τελικός ή αντικειμενικός ορισμός της τρομοκρατίας, δεδομένου ότι η τρομοκρατία εξαρτάται από τις υφιστάμενες συγκυρίες (Lindahl, 2017, σ. 527).

Επίσης, η τρομοκρατία συχνά περιγράφεται ως βία κατά αθώων ανθρώπων, ιδίως των παιδιών (Silke, 2005, σ. 201). Για τους Freilich και LaFree (2015, σ. 2) η τρομοκρατία είναι μία μορφή εγκλήματος και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας στο επίπεδο της εγκληματολογίας, κάτι το οποίο έχει παραβλεφθεί. Όπως επισημαίνει και ο Veness (2011, σ. 407), τα όρια μεταξύ τρομοκρατίας και άλλων σοβαρών εγκλημάτων μειώνονται

σημαντικά: η εικόνα του λεγόμενου μαχητή της ελευθερίας συνδέεται πλέον με την κοινή εγκληματικότητα.

Το έγκλημα έχει οριστεί ως η εκ προθέσεως εκτέλεση μιας πράξης που συνήθως θεωρείται κοινωνικά επιβλαβής ή επικίνδυνη και συγκεκριμένα ορίζεται, απαγορεύεται και τιμωρείται βάσει του ποινικού δικαίου. Όσον αφορά τα εγκλήματα τρομοκρατίας, ένας στενός ορισμός της τρομοκρατίας που θα επικεντρώνεται στα εγκλήματα *mala per se* φαίνεται επιθυμητός, καθώς υπάρχει ευρεία διεθνής συναίνεση σχετικά με τα τελευταία ως σοβαρή παραβίαση των αποδεκτών κανόνων (Schmid, 2004, σ. 198).

Η επιτροπή του ΟΗΕ για την τρομοκρατία, στο ανεπίσημο κείμενό της του άρθρου 2 του σχεδίου συνολικής σύμβασης για τη διεθνή τρομοκρατία, καθόρισε την τρομοκρατία με τον ακόλουθο τρόπο: Κάθε άτομο διαπράττει αδίκημα κατά την έννοια της παρούσας σύμβασης εάν το πρόσωπο αυτό, με οποιονδήποτε τρόπο, παράνομα και εκ προθέσεως, προκαλεί: (α) θάνατο ή σοβαρό σωματικό τραυματισμό σε οποιοδήποτε άτομο, ή (β) σοβαρές ζημιές σε δημόσια ή ιδιωτική περιουσία, συμπεριλαμβανομένου ενός τόπου δημόσιας χρήσης, μιας κρατικής ή κυβερνητικής εγκατάστασης, ενός συστήματος δημόσιων μεταφορών, μιας υποδομής ή του περιβάλλοντος, ή (γ) ζημία σε περιουσιακά στοιχεία, χώρους, εγκαταστάσεις ή συστήματα που αναφέρονται στην παράγραφο (β), με αποτέλεσμα ή πιθανότητα να οδηγήσει σε σημαντική οικονομική ζημία, όταν ο σκοπός της συμπεριφοράς, από τη φύση ή το περιβάλλον της, είναι να εκφοβίσει έναν πληθυσμό, ή να υποχρεώσει μια κυβέρνηση ή έναν διεθνή οργανισμό να κάνει ή να απέχει από οποιαδήποτε πράξη. Αυτός ο ορισμός, εστιάζοντας στον χαρακτήρα «αδικήματος» της τρομοκρατίας, χρησιμοποιεί μια προοπτική εγκληματικότητας (Schmid, 2004, σ. 199)

Οι περισσότεροι ερευνητές τείνουν να πιστεύουν ότι ένας αντικειμενικός και διεθνώς αποδεκτός ορισμός της τρομοκρατίας δεν μπορεί ποτέ να υπάρξει, ιδίως καθώς ο τρομοκράτης είναι για άλλους μαχητής της ελευθερίας. Επομένως, το ερώτημα ποιος είναι τρομοκράτης, σύμφωνα με αυτήν τη σχολή σκέψης, εξαρτάται εξ ολοκλήρου από την υποκειμενική προοπτική του εκάστοτε ατόμου (Ganor, 2002, σ. 287). Επίσης, υπάρχουν ερευνητές που

υποστηρίζουν ότι είναι απαραίτητος ο ορισμός της τρομοκρατίας, αλλά θα πρέπει να εξυπηρετεί συγκεκριμένους πολιτικούς σκοπούς. Τα κράτη που χρηματοδοτούν την τρομοκρατία (όπως η Συρία, η Λιβύη και το Ιράν) προσπαθούν να πείσουν τη διεθνή κοινότητα να ορίσουν την τρομοκρατία με τέτοιο τρόπο ώστε οι συγκεκριμένες τρομοκρατικές ομάδες που χρηματοδοτούν να βρίσκονται εκτός του ορισμού. Οι δύο αυτές σχολές σκέψης καθιστούν αδύνατη την αποτελεσματική καταπολέμηση της τρομοκρατίας (Ganor, 2002, σ. 288).

Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ ορίζει την τρομοκρατία ως την σκόπιμη χρήση βίας εναντίον μη μαχητών, αμάχων και μη. Ωστόσο, αυτός ο ορισμός της τρομοκρατίας δεν μπορεί να λειτουργήσει στην πράξη, καθώς ορίζει επιθέσεις εναντίον μη στρατιωτικού προσωπικού ως τρομοκρατία. Ωστόσο, οι τρομοκρατικές οργανώσεις και οι υποστηρικτές τους μπορούν εύλογα να ισχυριστούν ότι δεν μπορεί να αναμένεται να επιτεθούν μόνο σε στρατιωτικό προσωπικό που είναι οπλισμένο και έτοιμο για μάχη. Περιορίζοντας τον ορισμό της τρομοκρατίας ώστε να περιλαμβάνει μόνο εσκεμμένες επιθέσεις εναντίον αμάχων, υπάρχουν περιθώρια για «δίκαιη μάχη» μεταξύ ανταρτών και κρατικών στρατών. Έτσι, τίθεται ένα ηθικό πρότυπο που μπορεί να γίνει αποδεκτό όχι μόνο από τις δυτικές χώρες, αλλά και από τον Τρίτο Κόσμο και ακόμη και από ορισμένες από τις ίδιες τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Όταν μια τέτοια ηθική διάκριση εφαρμόζεται διεθνώς, οι τρομοκρατικές οργανώσεις θα έχουν έναν ακόμη λόγο να αποκηρύξουν την τρομοκρατία υπέρ των ανταρτικών ενεργειών (Ganor, 2002, σ. 290).

Από την άλλη πλευρά, ένας σωστός και αντικειμενικός ορισμός της τρομοκρατίας μπορεί να βασίζεται σε αποδεκτούς διεθνείς νόμους και αρχές σχετικά με το ποιες συμπεριφορές επιτρέπονται σε συμβατικούς πολέμους μεταξύ των εθνών. Αυτοί οι νόμοι ορίζονται στις Συμβάσεις της Γενεύης και της Χάγης, οι οποίες με τη σειρά τους βασίζονται στη βασική αρχή ότι η σκόπιμη βλάβη των στρατιωτών κατά τη διάρκεια του πολέμου είναι απαραίτητο κακό, και επομένως επιτρεπτή, ενώ η σκόπιμη στόχευση πολιτών απαγορεύεται. Αυτές οι συμβάσεις διαφοροποιούν έτσι μεταξύ στρατιωτών

που επιτίθενται σε στρατιωτικό αντίπαλο, και εγκληματιών πολέμου που επιτίθενται σκόπιμα σε αμάχους.

Αυτή η κανονιστική αρχή που σχετίζεται με μια κατάσταση πολέμου μεταξύ δύο χωρών μπορεί να επεκταθεί χωρίς δυσκολία σε μια σύγκρουση μεταξύ μιας μη κυβερνητικής οργάνωσης και ενός κράτους, κάτι που θα επέτρεπε τον διαχωρισμό ανταρτοπόλεμου και τρομοκρατίας: ο ανταρτοπόλεμος θα μπορούσε να οριστεί ως η σκόπιμη χρήση βίας εναντίον στρατιωτικού και προσωπικού ασφαλείας για την επίτευξη πολιτικών, ιδεολογικών και θρησκευτικών στόχων, ενώ η τρομοκρατία ως η σκόπιμη χρήση ή η απειλή χρήσης βίας εναντίον αμάχων για την επίτευξη πολιτικών, ιδεολογικών και θρησκευτικών στόχων. Αυτό που είναι σημαντικό σε αυτούς τους ορισμούς είναι η διαφοροποίηση μεταξύ των στόχων και των μέσων που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη αυτών των στόχων (Ganor, 2002, σ. 288). Με αυτόν τον ορισμό, μια τρομοκρατική οργάνωση δεν μπορεί πλέον να ισχυριστεί ότι είναι «μαχητές της ελευθερίας» επειδή αγωνίζονται για την εθνική απελευθέρωση ή για κάποιο άλλο αξιολογικό στόχο. Ακόμα κι αν οι δηλωμένοι τελικοί στόχοι της είναι νόμιμοι, ένας οργανισμός που στοχεύει σκόπιμα πολίτες είναι μια τρομοκρατική οργάνωση (Ganor, 2002, σ. 289).

Στη βάση των ανωτέρω, ο Ganor (2002, σ. 294-295) προτείνει έναν ορισμό της τρομοκρατίας σύμφωνα με τον οποίον η τρομοκρατία είναι η σκόπιμη χρήση ή απειλή χρήσης βίας εναντίον αμάχων ή κατά πολιτικών στόχων, προκειμένου να επιτευχθούν πολιτικοί σκοποί. Αυτός ο ορισμός βασίζεται σε τρία σημαντικά στοιχεία: α) Η ουσία της δραστηριότητας - η χρήση ή η απειλή χρήσης βίας. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, μια δραστηριότητα που δεν περιλαμβάνει βία ή απειλή βίας δεν θα οριστεί ως τρομοκρατία (συμπεριλαμβανομένων μη βίαιων διαδηλώσεων - απεργιών, ειρηνικών διαδηλώσεων κ.λπ.), β) Ο στόχος της δραστηριότητας είναι πάντα πολιτικός - δηλαδή, ο στόχος είναι η επίτευξη πολιτικών στόχων (π.χ. αλλαγή του καθεστώτος, αλλαγή της εξουσίας, αλλαγή κοινωνικών ή οικονομικών πολιτικών κ.λπ.). Ελλείψει πολιτικού στόχου, η εν λόγω δραστηριότητα δεν θα οριστεί ως τρομοκρατία. Μια βίαιη δραστηριότητα εναντίον αμάχων που δεν έχει πολιτικό στόχο είναι μια πράξη εγκληματικότητας, κακούργημα, ή απλά

μια πράξη παραφροσύνης που δεν σχετίζεται με την τρομοκρατία. Μερικοί μελετητές τείνουν να προσθέτουν ιδεολογικούς ή θρησκευτικούς στόχους στους πολιτικούς σκοπούς. Το πλεονέκτημα αυτού του ορισμού, ωστόσο, είναι ότι είναι όσο το δυνατόν πιο σύντομος και εξαντλητικός. Η έννοια του «πολιτικού στόχου» είναι αρκετά ευρεία ώστε να περιλαμβάνει και αυτούς τους στόχους. Το κίνητρο, είτε ιδεολογικό, θρησκευτικό, ή κάτι άλλο, πίσω από τον πολιτικό στόχο δεν έχει σημασία για τον ορισμό της τρομοκρατίας, γ) Οι στόχοι της τρομοκρατίας είναι πολίτες. Έτσι, η τρομοκρατία διακρίνεται από άλλους τύπους πολιτικής βίας (αντάρτικος πόλεμος, αστική εξέγερση κ.λπ.). Η τρομοκρατία εκμεταλλεύεται τη σχετική ευπάθεια του άμαχου πληθυσμού, το τεράστιο άγχος και την έντονη αντίδραση των μέσων ενημέρωσης που προκαλούνται από επιθέσεις εναντίον πολιτικών στόχων. Ο προτεινόμενος ορισμός τονίζει ότι η τρομοκρατία δεν είναι αποτέλεσμα τύχης, αλλά σκοπιμότητας.

Συνολικά, η τρομοκρατία υπάρχει ως «ουσιαστικά αμφισβητούμενη έννοια» (Fitzgerald & Lemieux, 2011, σ. 442). Σύμφωνα με τους Blackbourn et al. (2012, σ. 8-9), κεντρικό σημείο των ορισμών για την τρομοκρατία είναι τα θύματα (άμαχοι, αθώοι). Η διάκριση, όμως, μεταξύ αμάχων και μαχητών έχει νομιμοποιήσει τη δυτική βία στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, ενώ θέτει και το ερώτημα αν η βία που δεν στοχεύει συγκεκριμένα πολίτες εμπίπτει σε ξεχωριστή κατηγορία και αν αυτό θα πρέπει να ιδωθεί υπό το πρίσμα της σκοπιμότητας.

Επίσης, ένα ακόμη χαρακτηριστικό των περισσότερων ορισμών είναι ότι η τρομοκρατία είναι μια διαδικασία πολιτικής επικοινωνίας. Ωστόσο, τίθεται υπό αμφισβήτηση εάν μπορεί να γίνει αντιληπτή οποιαδήποτε βία χωρίς να κοινοποιηθεί ένα μήνυμα, σκόπιμα ή με άλλο τρόπο, καθώς ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύεται η βία δεν υπόκειται στον έλεγχο εκείνων που την εκτελούν. Επομένως, δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ της τρομοκρατίας και άλλων μορφών βίας και ως εκ τούτου μάλλον χρειάζεται μια ευρύτερη κριτική της βίας, προκειμένου να κατανοηθεί καλύτερα η κατηγορία της τρομοκρατίας. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως η τρομοκρατία ήταν και θα είναι πάντα προγραμματισμένη, σκόπιμη, προκαταρκτική και μια μορφή ψυχολογικού

πολέμου, πως χώρες που εκτιμούν την προσωπική ελευθερία και τις θεμελιώδεις πολιτικές ελευθερίες θα παραμείνουν ευάλωτες στην τρομοκρατία, αλλά και πως αποτελεί μία συνεχή διαδικασία (Hoffman, 2002, σ. 313-314).

1.2 Αίτια εμφάνισης της τρομοκρατίας

Πολλές μελέτες για την τρομοκρατία εξηγούν τη χρήση βίας εναντίον αμάχων με πολιτικές ή οικονομικές δυνάμεις, συχνά υποβαθμίζοντας τις κοινωνικές μεταβλητές στο περιθώριο. Οι κοινωνικοί παράγοντες, ιδίως το κοινωνικό κεφάλαιο σε κοινωνικό επίπεδο, διαδραματίζουν πολύ σημαντικότερο ρόλο στην εξήγηση της τρομοκρατίας. Το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να ασκήσει πιέσεις που λειτουργούν τόσο ως παράγοντας συγκράτησης όσο και ως καταλύτης για την τρομοκρατία. Υψηλότερα αποθέματα κοινωνικού κεφαλαίου συσχετίζονται θετικά με τον αριθμό των τρομοκρατικών ομάδων, αλλά η μέση δραστηριότητα επίθεσης αυτών των ομάδων αυξάνεται καθώς μειώνονται τα μέτρα του κοινωνικού κεφαλαίου (Helfstein, 2014, σ. 363).

Ο Schmid (2004, σ. 199) αναφέρεται στην τρομοκρατία υπό διαφορετικές προσεγγίσεις και αυτές οι προσεγγίσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να προσδιοριστούν τα αίτια της τρομοκρατίας. Αρχικά, υποστηρίζει τη σύνδεση τρομοκρατίας και πολιτικής, υπό την έννοια ότι η τελευταία αφορά τον δημόσιο ανταγωνισμό για την απόκτηση, τη διατήρηση και την επέκταση της κρατικής εξουσίας, που νοείται ως η ικανότητα εκχώρησης αξιών ή λήψης αποφάσεων και δράσης σε αυτές. Οι τρομοκρατικές ενέργειες συνήθως, αλλά όχι αποκλειστικά, πραγματοποιούνται στο πλαίσιο πολιτικής σύγκρουσης.

Το γεγονός ότι τα πολιτικά κόμματα ενίοτε λειτουργούν ως μέτωπο για μια τρομοκρατική ομάδα ή εναλλακτικά, ότι τα πολιτικά κόμματα οργανώνουν για τον εαυτό τους τέτοιες ομάδες, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Η τρομοκρατία είναι μερικές φορές το μόνο και μερικές φορές ένα από τα πολλά μέσα μιας πολιτικής στρατηγικής. Δεδομένου ότι οι τρομοκράτες αμφισβητούν γενικά το μονοπώλιο της βίας του κράτους και την ικανότητά του να προστατεύει τους πολίτες του, οι τρομοκρατικές πράξεις αποκτούν πολιτική

σημασία ακόμη και όταν το κίνητρο για αυτούς δεν είναι κυρίως πολιτικό αλλά θρησκευτικό, εγκληματικό ή ψυχοπαθολογικό (Schmid, 2004, σ. 200).

Η ύπαρξη πολεμικών συγκρούσεων επίσης μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση τρομοκρατικών επιθέσεων (Schmid, 2004, σ. 202). Επιπλέον η τρομοκρατία μπορεί να αποτελέσει έναν συνδυασμό βίας (η οποία στοχεύει στην τροποποίηση της συμπεριφοράς με εξαναγκασμό) και προπαγάνδας (η οποία στοχεύει στην τροποποίηση της συμπεριφοράς με την πειθώ). Η τρομοκρατία, χρησιμοποιώντας βία εναντίον ενός θύματος, επιδιώκει να εξαναγκάσει και να πείσει άλλους. Η διεξαγωγή τρομοκρατικής πράξης συχνά θεωρείται ως μια μορφή πρόκλησης: αμφισβητείται το μονοπώλιο της βίας του κράτους και καταδεικνύει την ανικανότητα του κράτους να προστατεύει συνεχώς τους πολίτες (Schmid, 2004, σ. 207). Τέλος, η τρομοκρατία συνδέεται με τη θρησκεία. Επί παραδείγματι, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων «δικαιολογούνται» στο όνομα ενός «θεϊκού νόμου» που αντικαθιστά τους ανθρώπινους, και τον οποίον επικαλείται ο τρομοκράτης, ώστε να προσδώσει στην πράξη του ιερό χαρακτήρα, μετατρέποντας τη δολοφονία σε θυσία (Schmid, 2004, σ. 211).

Επιπρόσθετα, υποστηρίζεται πως η διεθνής τρομοκρατία αναδύεται επειδή οι στόχοι από ξένα έθνη έχουν στρατηγική αξία για τρομοκρατικές ομάδες. Αυτή η αξία προέρχεται από την επιρροή των κυβερνήσεων αυτών των ξένων εθνών στις πιθανότητες οι τρομοκρατικές ομάδες να επιτύχουν τους τελικούς τους στόχους. Η απάντηση των φιλελεύθερων δημοκρατιών στην απειλή της διεθνούς τρομοκρατίας επηρεάζεται, με τη σειρά της, από τη στρατηγική αξία που έχουν οι πολίτες των δυνητικών χωρών-στόχων για τις τρομοκρατικές ομάδες (Plümpfer & Neumayer, 2014, σ. 587).

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει την εμφάνιση τρομοκρατικών επιθέσεων είναι η κοινωνική αποδιοργάνωση, όπως ισχυρίζονται οι Fahey και LaFree (2015, σ. 81), χρησιμοποιώντας δεδομένα τρομοκρατικών επιθέσεων και θανάτων σε 101 χώρες από το 1981 έως το 2010. Η κοινωνική αποδιοργάνωση μετράται ως η παρουσία αστάθειας του κράτους: επαναστατικός και εθνοτικός πόλεμος, αντίξοες αλλαγές καθεστώτος και γενοκτονία. Η κλασική προοπτική κοινωνικής αποδιοργάνωσης

υποστηρίζει ότι τα άτομα που βιώνουν αυτούς τους τύπους ταχείας κοινωνικής αλλαγής θα απελευθερωθούν από τους θεσμικούς και άτυπους περιορισμούς που τους συνδέουν με την κοινωνία και που τους οδηγούν να ευθυγραμμίζονται με τους κοινωνικούς κανόνες και νόμους.

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια αυτών των περιπτώσεων, τα άτομα είναι λιγότερο πιθανό να δημιουργήσουν νέους κοινωνικούς δεσμούς. Η εξασθένιση αυτών των δεσμών σημαίνει ότι τα άτομα θα ελέγχονται λιγότερο από τους τυπικούς και άτυπους κοινωνικούς δεσμούς που υπό κανονικές συνθήκες θα αποτρέψουν τα περισσότερα από αυτά να αποκλίνουν. Μόλις διαταραχθούν οι κοινωνικοί έλεγχοι, τα άτομα ελευθερώνονται να διαπράττουν μη συνηθισμένη συλλογική δράση, συμπεριλαμβανομένων ταραχών, βίαιων διαμαρτυριών και τρομοκρατίας. Οι συγγραφείς εξετάζουν τον βαθμό στον οποίο αυτός ο συλλογισμός ισχύει στην περίπτωση των τρομοκρατικών επιθέσεων (Fahey και LaFree, 2015, σ. 83).

Στη βάση αυτή, οι συγγραφείς βρήκαν μία ισχυρή και συνεπή σχέση μεταξύ πολιτικής αστάθειας και τρομοκρατίας. Συνολικά, τα ευρήματα υποστηρίζουν την ιδέα ότι καθώς οι χώρες βιώνουν ταχεία κοινωνική αλλαγή, καθίσταται πιο πιθανή η συλλογική δράση με τη μορφή τρομοκρατίας. Η θεωρία της κοινωνικής αποδιοργάνωσης υποδηλώνει ότι αυτό συμβαίνει λόγω της χαλάρωσης των επίσημων και ανεπίσημων ελέγχων στη συμπεριφορά των ατόμων καθώς η ταχεία κοινωνική αλλαγή μετασχηματίζει τους δεσμούς των ατόμων με τη συμβατική κοινωνία (Fahey και LaFree, 2015, σ. 99). Στο πλαίσιο αυτό, οι διπλωματικές, ειρηνευτικές και διεθνείς προσπάθειες βοήθειας μπορεί να φανούν χρήσιμες ώστε να αποτρέψουν εν μέρει κινδύνους μελλοντικών τρομοκρατικών επιθέσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Fahey και LaFree, 2015, σ. 101).

Τέλος, οι Schuurman και Eijkman (2015, σ. 219) αναφέρουν τρία στοιχεία τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση πιθανών αιτίων των τρομοκρατικών ενεργειών: α) ιδεολογία: οι ιδεολογίες παρέχουν στους τρομοκράτες ένα όραμα για μια ιδανική κοινωνία ή πολιτική τάξη, προσδιορίζουν τα εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν για να πραγματοποιηθούν αυτήν την ουτοπία και να νομιμοποιήσουν τη χρήση βίας

για να το πράξουν, β) προσωπικά χαρακτηριστικά: η τρομοκρατία δεν είναι, ούτε αποτέλεσμα ψυχοπαθολογίας, ούτε αποδίδεται σε ένα σαφές προφίλ τρομοκρατικής προσωπικότητας. Ταυτόχρονα, υπάρχουν προσωπικά χαρακτηριστικά που θα μπορούσαν να συμβάλουν σε αυξημένες πιθανότητες βίαιης συμπεριφοράς, γ) ομάδα και δίκτυο: Αν και τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση των επιθέσεων μεμονωμένων ατόμων, η τρομοκρατία παραμένει μια ομαδική δραστηριότητα. Από καθαρά πρακτική άποψη, η λειτουργία σε ομάδες προσφέρει πλεονεκτήματα, όπως η ικανότητα συγκέντρωσης πόρων, ανταλλαγής εμπειριών και συνδέσμων και οργάνωσης πολύπλοκων επιθέσεων μέσω του συντονισμένου καταμερισμού εργασίας. Ευρύτερα, η έκκληση της ταυτότητας μιας ομάδας και της εσωτερικής της δυναμικής είναι σημαντικά στοιχεία κατά την εκτίμηση της εμπλοκής των ατόμων στην τρομοκρατία και την υιοθέτηση εξτρεμιστικών πεποιθήσεων, όπου οι προϋπάρχοντες δεσμοί φιλίας και συγγένειας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο.

1.3 Αντιμετώπιση της τρομοκρατίας

1.3.1 Θεωρητικά μοντέλα

Στη βάση του ότι οι ταυτότητες των κρατών αναπτύσσονται μέσω σύγκρισης και αντίθεσης με άλλα μέλη της διεθνούς κοινότητας και ότι οι καταστάσεις μπορούν να αλλάξουν με την πάροδο του χρόνου, ο Lindahl (2017, σ. 526) αναγνωρίζει ότι, το πώς τα κράτη αντιλαμβάνονται την αντιτρομοκρατία μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου. Το μοντέλο αντιτρομοκρατίας που προτείνουν βασίζεται στην έννοια της χειραφέτησης, η οποία επιδιώκει την ασφάλεια των ανθρώπων από τις καταπιέσεις που τους εμποδίζουν να εκτελούν αυτό που θα επιλέξουν ελεύθερα να κάνουν, σε συμβατότητα με την ελευθερία των άλλων (Lindahl, 2017, σ. 524). Πέντε είναι τα βασικά συστατικά αυτού του μοντέλου, όπως περιγράφονται παρακάτω (Lindahl, 2017, σ. 527):

(1) Βασικές παραδοχές: Η βασική υποκείμενη υπόθεση είναι ότι η τρομοκρατία και η αντιτρομοκρατία προέρχονται από την πολιτική ή από τις πολιτικές θεωρίες και φιλοσοφίες. Επομένως, πρέπει να εξεταστεί εις βάθος η πολιτική ενός συγκεκριμένου πλαισίου για να κατανοηθούν οι τρομοκρατικές

ενέργειες. Αυτό συνεπάγεται μια οντολογική υπόθεση της τρομοκρατίας ως κοινωνικά δομημένη.

(2) Προτεραιότητες: Η κύρια προτεραιότητα αυτού του μοντέλου είναι η πρόληψη τρομοκρατικών ενεργειών, αν και προτείνονται συγκεκριμένες στρατηγικές και τακτικές. Ο κύριος λόγος για αυτήν την προσέγγιση είναι η βασική υπόθεση ότι οι τρομοκρατικές ενέργειες συμβαίνουν σε, και ως μέρος, συγκεκριμένων κοινωνικοπολιτικών πλαισίων. Στόχος είναι η πρόληψη της τρομοκρατίας, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη την υποκειμενικότητα και τα όσα ισχυρίζονται οι τρομοκράτες και την αντιμετώπιση εκείνων των διαρθρωτικών πολιτικών ζητημάτων που ευνοούν την τρομοκρατία.

(3) Βασικές αρχές: Σύμφωνα με την υποκείμενη υπόθεση και προτεραιότητες, το μοντέλο προτείνει ένα σύνολο βασικών αρχών: γνώση, χειραφέτηση, μέσα/τελική σχέση, μη βία/ολιστική προσέγγιση, μείωση των παθολογικών αδυναμιών της παγκόσμιας τάξης.

(4) Στρατηγικές και τακτικές: Σε περίπτωση τρομοκρατικής επίθεσης, υπάρχουν πολλές αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν όσον αφορά στον τρόπο αντίδρασης. Μπορεί να είναι χρήσιμο να γίνει διάκριση μεταξύ του εσωτερικού και του διεθνούς επιπέδου: το κράτος διαθέτει πληθώρα διαφορετικών επιλογών για τον τρόπο αντιμετώπισης μιας επίθεσης, κάτι που ενδεχομένως να ενέχει περιορισμούς σε διεθνές επίπεδο. Παρόλο που οι στρατηγικές για τη διεθνή αντιτρομοκρατία θα διαφέρουν από τις εσωτερικές τακτικές και στρατηγικές, υπάρχει σημαντική αλληλοεπικάλυψη. Η απάντηση στην τρομοκρατία με μη βίαια μέσα χειραφέτησης στο εσωτερικό θα επηρεάσει τις διεθνείς προτεραιότητες και στρατηγικές.

(5) Αξιολόγηση: Αυτό το μοντέλο υιοθετεί μια απλή διαδικασία κόστους-οφέλους και ανάλυσης κινδύνου για την αξιολόγηση τόσο της αποτελεσματικότητας όσο και της αναλογικότητας των αντιτρομοκρατικών μέτρων. Ο υπολογισμός είναι συνάρτηση τριών στοιχείων: πιθανότητα επιτυχούς επίθεσης, απώλειες που σημειώθηκαν κατά την επιτυχή επίθεση και μείωση του κινδύνου που δημιουργείται από τα μέτρα ασφαλείας. Αυτοί οι

υπολογισμοί κόστους-οφέλους βασίζονται σε παράγοντες που είναι γνωστοί και όχι σε αφηρημένα σενάρια και φαντασία.

Οι LaFree και Miller παρέχουν μια επισκόπηση των θεωριών της εγκληματολογίας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας που περιλαμβάνουν: την πρόβλεψη τιμωρίας από τις αρχές (ορθολογική επιλογή), την πρόβλεψη αποδοκimasίας από άτομα που ενδιαφέρονται (κοινωνικοί δεσμοί και άτυπος έλεγχος), μειωμένη σχέση με άτομα που εμπλέκονται στο έγκλημα (διαφορική ένωση και κοινωνική μάθηση), αυξημένες νομικές ευκαιρίες για ατομική πρόοδο (ανομία), λιγότεροι ή σκληροί στόχοι για εγκλήματα, μείωση της ανισότητας και συγκρούσεις μεταξύ ομάδων και αυξημένη κυβερνητική νομιμότητα (McCaughey, 2008, σ. 287). Σημαντικό είναι πως αυτές οι θεωρίες ενσωματώνουν τόσο την ατομική, όσο και την ομαδική αντίσταση έναντι της τρομοκρατίας.

Εκτός των παραπάνω, επισημαίνεται ότι η ανάλυση της τρομοκρατίας και της αντιτρομοκρατίας πρέπει να βασίζεται σε μια ολοκληρωμένη θεωρία που συνδέει και τα δύο θέματα. Οι τελικοί στόχοι των τρομοκρατικών ομάδων πρέπει να διακρίνονται από τους στρατηγικούς τους στόχους και τη στρατηγική λογική με την οποία χρησιμοποιούν τον τρόμο και επιλέγουν στόχους για την προώθηση των τελικών τους στόχων. Η στρατηγική λογική της τρομοκρατίας είναι, επομένως, το κλειδί για την κατανόηση των τρόπων τρομοκρατίας και τη λήψη αποφάσεων για την καταπολέμησή τους (Plümpner & Neumayer, 2014, σ. 579).

1.3.2 Παγκόσμιος πόλεμος κατά της τρομοκρατίας

Λίγο μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ George W. Bush ανακοίνωσε τον Παγκόσμιο Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας σε ομιλία του στο Κογκρέσο. Δήλωσε ότι: «ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας ξεκινά με την Al Qaeda, αλλά δεν θα τελειώσει έως ότου βρεθεί, σταματήσει και νικηθεί κάθε τρομοκρατική ομάδα παγκόσμιας εμβέλειας». Διευκρίνισε αργότερα ότι οι στόχοι του αγώνα ήταν: α) εχθρός στο εξωτερικό, β) άρνηση κρατικής στήριξης και παροχή καταφυγίου σε τρομοκράτες, γ) απαγόρευση πρόσβασης των τρομοκρατών σε όπλα μαζικής καταστροφής

και δ) διάδοση της δημοκρατίας. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής των ΗΠΑ πίεσαν κράτη, όπως η Σαουδική Αραβία να μεταρρυθμίσουν τις πολιτικές τους και να εξαλείψουν την παθητική υποστήριξη για την Al Qaeda. Καθώς μέλη της Al Qaeda ήταν παρόντα σε πολλά κράτη, όπου η πλειοψηφία ήταν Μουσουλμάνοι - όπως το Πακιστάν, η Ινδονησία και η Αλγερία - οι ΗΠΑ ανέμεναν να αποσύρουν τα μουσουλμανικά καθεστώτα την πιθανή υποστήριξη για την ομάδα και τις δραστηριότητές της. Επίσης, οι προσπάθειες των Ηνωμένων Πολιτειών να δημιουργήσουν ένα «μετριοπαθές Ισλάμ» και να αντιμετωπίσουν αυτό που θεωρούσαν ως «εξτρεμιστικό» μήνυμα ως μέρος των αντιτρομοκρατικών προσπαθειών κατέληξαν να εστιάζουν κυρίως σε κράτη με μεγάλο μουσουλμανικό πληθυσμό (Henne, 2019, σ. 3).

Οι ΗΠΑ αντιμετώπισαν μικτές αντιδράσεις από πλειοψηφικά μουσουλμανικά κράτη όταν ζήτησαν τη συνδρομή τους κατά της τρομοκρατίας και ιδίως κατά της Al Qaeda. Ορισμένα αδύναμα κράτη αγωνίστηκαν να αναλάβουν αποφασιστική δράση εναντίον τρομοκρατών ή ήταν επιφυλακτικοί για την καταστολή τρομοκρατικών ομάδων που θεωρούσαν χρήσιμα εργαλεία εξωτερικής πολιτικής. Οι πολιτικές που πρότειναν οι Ηνωμένες Πολιτείες - όπως διευρυμένα νομικά πλαίσια για τη δίωξη τρομοκρατικών δραστηριοτήτων - επέκτειναν την ικανότητα των πλειοψηφικών μουσουλμανικών κρατών να ελέγχουν τους πληθυσμούς τους, κάτι που οδήγησε σε ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα (Henne, 2019, σ. 3).

Επιπρόσθετα, επειδή η Al Qaeda διεξήγαγε τις δραστηριότητές της και σε περιοχές γεωγραφικά απομακρυσμένες, οικονομικά μη ανεπτυγμένες και λιγότερο πυκνοκατοικημένες και επειδή οι κεντρικές κυβερνήσεις σε συγκεκριμένα μέρη, όπως στη Σαχάρα και το Σαχέλ (Αλγερία, Λιβύη, Μαυριτανία, Μάλι και Νίγηρας) δεν αισθάνονταν απειλή, δεν εστίασαν στις δραστηριότητες της συγκεκριμένης οργάνωσης και δεν βρήκαν επαρκείς λόγους για να δεσμεύσουν στρατιωτικούς ή αναπτυξιακούς πόρους για να επιλύσουν ένα πρόβλημα που δεν πίστευαν ότι είναι επείγον (Larémont, 2011, σ. 258).

Η στάση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί εν μέρει και μέσω της παθητικής υποστήριξης για την τρομοκρατία, η οποία αναφέρεται σε εκφράσεις συμπάθειας για τρομοκρατικές ενέργειες ή/και αιτιολογήσεις (ιδεολογία) που χρησιμοποιούνται από τρομοκρατικές ομάδες για να νομιμοποιήσουν τις πεποιθήσεις και τις πράξεις τους. Διάφοροι παράγοντες μπορούν να οδηγήσουν σε αυτήν την υποστήριξη: το αν οι τρομοκράτες έχουν έγκυρους και εύλογους ισχυρισμούς, η κοινωνική ταυτότητα, η ηλικία, το φύλο, το εισόδημα, η θρησκευτική ονομασία (Σουνίτες εναντίον Σιιτών), η θρησκευτική δέσμευση, οι πεποιθήσεις στην Τζιχάντ, καθώς και η αντιληπτή νομιμότητα των αντιτρομοκρατικών νόμων (Cherney & Murphy, 2019, σ. 1049).

1.3.3 Αποτελεσματικότητα αντιμετώπισης της τρομοκρατίας

Ένα σημαντικό ερώτημα που προσπαθεί ο Henne (2019) να απαντήσει στη μελέτη του σχετίζεται με το κατά πόσο τα μέτρα κατά της τρομοκρατίας που ελήφθησαν από τις Μουσουλμανικές χώρες, σε συνδυασμό με την Αμερική, ήταν αποτελεσματικά, δηλαδή πράγματι οδήγησαν σε μείωση της απειλής της τρομοκρατίας, σε όρους μείωσης των θανάτων από τρομοκρατικές ενέργειες, όπως ορίζει την έννοια της αποτελεσματικότητας ο συγγραφέας. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι θετική, κάτι που καταδεικνύει, όπως ισχυρίζεται ο Henne (2019, σ. 14), την αποτελεσματικότητα του αμερικανικού παγκόσμιου πολέμου κατά της τρομοκρατίας.

Μία άλλη πτυχή της αποτελεσματικότητας τονίζουν οι de Graaf και de Graaff (2010, σ. 261). Αρχικά, οι συγγραφείς τονίζουν πως είναι σχεδόν αδύνατο να μετρηθεί αριθμητικά το αποτέλεσμα των αντιτρομοκρατικών προσπαθειών, εξαιτίας των εξής λόγων: α) του προβλήματος ορισμού της τρομοκρατίας και των αιτιών της, β) των στόχων των αντιτρομοκρατικών πολιτικών, γ) των προβλημάτων μέτρησης, δηλαδή τι ορίζεται ως επιτυχία/αποτελεσματικότητα, δ) το περιεχόμενο της έννοιας της τρομοκρατίας σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές και του ρόλου του εκάστοτε κράτους στην παγκόσμια σκηνή, ε) τον χρόνο, στη βάση της δυναμικής της τρομοκρατίας.

Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι το αποτέλεσμα των κυβερνητικών πολιτικών δεν μπορεί και δεν πρέπει να αξιολογηθεί. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι

δεν θα πρέπει να δοθεί έμφαση απαραίτητα στα μέτρα πολιτικής και στα επιδιωκόμενα αποτελέσματά τους, αλλά πολύ περισσότερο στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται και αντιλαμβάνονται, καθώς αυτό εν τέλει καθορίζει τη συνολική επίδραση της εν λόγω πολιτικής. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιούν την έννοια της «επιτελεστικότητας», η οποία περιλαμβάνει τον βαθμό στον οποίο μια εθνική κυβέρνηση, μέσω της επίσημης αντιτρομοκρατικής της πολιτικής και του αντίστοιχου λόγου, επιτυγχάνει να επικοινωνήσει την εκπροσώπηση των γεγονότων της, το σύνολο λύσεων της στο τρομοκρατικό πρόβλημα, αλλά και να καθορίσει τον τόνο για τη συνολική συζήτηση για την τρομοκρατία και την αντιτρομοκρατία. Υπό αυτό το πρίσμα, το επίπεδο της επιτελεστικότητας θα αποτελέσει ένδειξη για την αποτελεσματικότητα των αντιτρομοκρατικών πολιτικών. Υποστηρίζεται ότι ένα χαμηλό επίπεδο επιτελεστικής δύναμης γενικά έχει ταχύτερη επίδραση εξουδετέρωσης της ριζοσπαστικοποίησης και της πολιτικής βίας από τις μεγάλης κλίμακας, δημόσιες αντιτρομοκρατικές προσπάθειες.

Στο πλαίσιο της αποτελεσματικότητας, ο Dorsch (2015, σ. 701) εξετάζει τα δεδομένα από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ για την τρομοκρατία. Η μελέτη του βασίζεται στο ότι, υπάρχει μια γενική τάση μεταξύ των αναλυτών να αντιμετωπίζουν τη δραστηριότητα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ως βαρόμετρο για τη μέτρηση της εξέλιξης των παγκόσμιων θεμάτων ασφάλειας. Ωστόσο, παρά τον κεντρικό ρόλο του Συμβουλίου στην αντιτρομοκρατία από τις 9/11, δεν υπάρχει ολοκληρωμένη και συνεκτική εμπειρική μέτρηση της δραστηριότητάς του για την τρομοκρατία.

Αυτό το κενό οδήγησε σε αντιφατικές εκτιμήσεις σχετικά με την αρχή, την κανονικότητα και τη συνέπεια της δραστηριότητας του Συμβουλίου για την τρομοκρατία. Στη βάση αυτή, ο Dorsch (2015, σ. 701) διαπιστώνει ότι η δραστηριότητα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για την τρομοκρατία έχει εξελιχθεί πιο τακτικά και με συνέπεια από το 1946 σε αντίθεση με υφιστάμενους ισχυρισμούς. Αυτό έχει επιπτώσεις στις επικρατούσες θεωρητικές εξηγήσεις της παγκόσμιας εξέλιξης της αντιτρομοκρατίας, που βασίζονται στη θεωρία του ρεαλισμού. Συγκεκριμένα, μια απλή κρατικο-κεντρική εξήγηση που βασίζεται στη ρεαλιστική θεωρία, η οποία επικρατεί στις

διεθνείς σχέσεις για θέματα συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας, αποτυγχάνει να εξηγήσει επαρκώς το μοτίβο της πολυμερούς αντιτρομοκρατίας από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Στην πραγματικότητα, υπερεκτιμά τη χρήση του βέτο και υποτιμά το ποσοστό αποχής και τον αριθμό των αποφάσεων (Dorsch, 2015, σ. 716). Επομένως, υπάρχει η ανάγκη για τη διερεύνηση άλλων εξηγήσεων των μοτίβων των αντιτρομοκρατικών πολιτικών.

1.3.4 Παράγοντες που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας

Υπάρχει ο ισχυρισμός στο πλαίσιο του ακαδημαϊκού και δημοσίου διαλόγου ότι η 9/11 υπήρξε το σημείο καμπής για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, ο English (2019, σ. 85) ισχυρίζεται ότι ορισμένα δυτικά κράτη υπερβάλλουν το βαθμό στον οποίο οι τρομοκρατικές απειλές και προκλήσεις έχουν αλλάξει από την 9/11 και, κατά συνέπεια, άλλαξαν σημαντικά ορισμένες από τις απαντήσεις τους στην τρομοκρατία. Αλλά δεν υπήρχε μια σοβαρή και ιστορικά ευαίσθητη αξιολόγηση των μικρών, εν τέλει, αλλαγών που έχουν επέλθει από την 9/11 και έπειτα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια εσφαλμένη ανάγνωση των μετασχηματισμών από την 9/11 ως προς τις απειλές και τις προκλήσεις, που με τη σειρά της οδήγησε σε ένα αποφευκτό και αντιπαραγωγικό σύνολο αλλαγών, όσον αφορά στην αντιτρομοκρατική δράση από μέρους των κρατών.

Οι παραπάνω αλλαγές στην απόκριση προέκυψαν από την υπερβολική έκταση κατά την οποία θεωρείτο ότι η 9/11 στην πραγματικότητα επέφερε μια αλλαγή στις τρομοκρατικές απειλές και προκλήσεις. Ως εκ τούτου, ενδεχομένως να χρειάζεται μία πιο προσεκτική καταγραφή των αλλαγών που έχουν επέλθει από την 9/11 και έπειτα σε επίπεδο τρομοκρατίας, προκειμένου οι απαντήσεις των εθνικών και διεθνών φορέων να είναι πιο αποτελεσματικές. Παρομοίως, ο Stohl (2012, σ. 31) αναφέρεται αρχικά στον ισχυρισμό πως υπήρξαν σημαντικοί μετασχηματισμοί στις 9/11, σε σημείο που η ημερομηνία αυτή κατέστη ορόσημο για τον κόσμο πριν και μετά την 9/11 σε επίπεδο ανάλυσης μίας νέας τρομοκρατίας, η οποία χαρακτηριζόταν περισσότερο από δικτύωση παρά από ιεραρχία. Στη βάση των γνώσεων που αποκομίστηκαν

μετά την 9/11 και το κατά πόσο αυτή η γνώση έχει προωθήσει τη διατύπωση θεωριών της τρομοκρατίας, ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι ισχυρισμοί για «νέα τρομοκρατία» είναι εξαιρετικά παραπλανητικοί.

Δεδομένου ότι ο φόβος είναι αναπόσπαστο κομμάτι της τρομοκρατίας, η καταπολέμηση του φόβου μπορεί να είναι ένα κρίσιμο μέρος των αντιτρομοκρατικών πολιτικών, σύμφωνα με τους Christensen και Aars (2019, σ. 615). Οι περισσότερες μελέτες για τον τρομοκρατικό φόβο τονίζουν παράγοντες ατομικού επιπέδου, όπως το φύλο, η εκπαίδευση και η ηλικία. Ωστόσο, η τρομοκρατία είναι ένας κίνδυνος που δεν μπορεί να επιλυθεί από άτομα. Χρειάζεται αναγκαστικά κάποια μορφή συλλογικής προσπάθειας. Υπό αυτό το πρίσμα, οι πολίτες προσβλέπουν στο κράτος για ανακούφιση και προστασία.

Κατά συνέπεια, τίθεται το ερώτημα αν διαφορετικά πλαίσια όπως η δημοκρατία σχετίζονται με το φόβο της τρομοκρατίας σε ατομικό επίπεδο και συνολικά εάν ο φόβος μεταξύ των πολιτών ποικίλλει μεταξύ των διαφόρων τύπων διακυβέρνησης. Τα αποτελέσματα της μελέτης των Christensen και Aars (2019, σ. 628) δείχνουν ότι ο φόβος είναι πιο διαδεδομένος στους πολίτες σε μη δημοκρατικές χώρες σε σύγκριση με τους πολίτες σε δημοκρατικές χώρες. Μία δημοκρατική κυβέρνηση επιδεικνύει ανθεκτικότητα απέναντι στον φόβο. Όσον αφορά στις επιπτώσεις της δημοκρατίας στο φόβο των πολιτών, απορρέουν διαφορετικά συμπεράσματα από την έρευνα. Αφενός, η δημοκρατία μπορεί να αυξήσει τις ανησυχίες των πολιτών για την τρομοκρατία όταν, για παράδειγμα, κόμματα και πολιτικοί ηγέτες χρησιμοποιούν τακτικές που βασίζονται στο φόβο. Αφετέρου, η δημοκρατία μπορεί να μειώσει τον φόβο μέσω, για παράδειγμα, μιας ανοιχτής συζήτησης, μιας μη βίαιης επίλυσης συγκρούσεων και μιας αμερόληπτης κυβέρνησης.

Αυτό το αποτέλεσμα καταδεικνύει την ανάγκη μελέτης καθοριστικών συμφραζομένων κατά την προσπάθεια αποσύνδεσης του φόβου της τρομοκρατίας. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Perliger (2012, σ. 490) αναφέρει πως, ένα από τα πιο εμφανή μειονεκτήματα είναι η απουσία θεωριών που μπορούν να εξηγήσουν αποτελεσματικά τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις αντιτρομοκρατικές πολιτικές των δημοκρατικών καθεστώτων. Στη βάση αυτή ο

συγγραφέας τονίζει ότι η ευρωστία των δημοκρατικών θεμελίων του καθεστώτος καθώς και η συμβολική επίδραση της τρομοκρατίας είναι σημαντικές δυνάμεις στη διαμόρφωση της δημοκρατικής απόκρισης στην τρομοκρατία, ενώ ο άμεσος αντίκτυπος της τρομοκρατίας είναι λιγότερο σημαντικός από ό, τι υποτίθεται στη βιβλιογραφία.

Ο Silke (2005, σ. 211) επισημαίνει ότι αποτελεσματική αντιτρομοκρατική πολιτική είναι εκείνη η διαδικασία που οδηγεί σε συνεχή μείωση του επιπέδου της τρομοκρατικής βίας και τελικά σε *de facto* τερματισμό της τρομοκρατικής εκστρατείας. Η πολιτική που μπορεί να επιτύχει τέτοιους σκοπούς πρέπει να είναι ολιστικής φύσης και πρέπει να εξετάσει προσεκτικά το ερώτημα τι είναι αυτό που θα υποστηρίξει μια τρομοκρατική εκστρατεία, δεδομένου ότι όση περισσότερη η υποστήριξη των επιλεχθέντων αντιτρομοκρατικών ενεργειών, τόσο υψηλότερη η ανθεκτικότητα και η επιτυχία τους.

Στο πλαίσιο αυτό, ο συγγραφέας εξετάζει τον ρόλο που διαδραματίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην κάλυψη τρομοκρατικών επιθέσεων. Η υψηλή κάλυψη των μέσων μαζικής ενημέρωσης διασφαλίζει ότι γίνεται σε όλους γνωστό πως οι τρομοκρατικές επιθέσεις λαμβάνουν χώρα υπό κανονικές συνθήκες (κανονικότητα) και ότι τα θύματα τέτοιων επιθέσεων μπορεί να είναι αθώοι. Σε μία ατμόσφαιρα, όπου η τρομοκρατία προσελκύει μεγάλη προσοχή, τα στατιστικά στοιχεία που υποστηρίζουν ότι ένα άτομο είναι πιο πιθανό να χτυπηθεί από κεραυνό παρά να σκοτωθεί σε τρομοκρατική επίθεση, δεν υποστηρίζεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, που προβάλλουν το γεγονός ότι οι τρομοκρατικές επιθέσεις είναι κοινές και πολύ επικίνδυνες. Η προσοχή που δίνεται σε τέτοιες επιθέσεις είναι η συνάφεια του κοινού με τα θύματα της τρομοκρατίας.

Η έρευνα έχει δείξει ότι είναι παράγοντες που σχετίζονται με τα θύματα - και όχι οι τρομοκράτες - που καθορίζουν την προσοχή των μέσων ενημέρωσης που δίνεται σε τρομοκρατικά περιστατικά. Για παράδειγμα, ο αριθμός των τρομοκρατών που συμμετέχουν σε μια επίθεση δεν επηρεάζει το βάθος της κάλυψης των μέσων ενημέρωσης, σε αντίθεση με τον αριθμό των θυμάτων που εμπλέκονται και επομένως όσο περισσότερα θύματα τόσο μεγαλύτερη προσοχή. Μετά από αυτό, η σοβαρότητα των τραυματισμών των θυμάτων

αυξάνει επίσης την κάλυψη, με το θάνατο των θυμάτων να προσελκύει έξι φορές την προσοχή των μέσων σε σύγκριση με το εάν τα θύματα τραυματίζονται αλλά δεν σκοτώνονται. Η ιθαγένεια των θυμάτων είναι επίσης σημαντική, με τα γηγενή θύματα να προσελκύουν περισσότερο από εκατό φορές περισσότερη προσοχή από τα μη γηγενή θύματα, όπως και το εάν τα θύματα είναι παιδιά (Silke, 2005, σ. 202). Τα παραπάνω έχουν σημαντική επίδραση στις αντιτρομοκρατικές πολιτικές που επιλέγονται, ιδίως σε εθνικό επίπεδο.

Ο Jore (2016, σ. 101) διερεύνησε πώς δικαιολογούνται και αιτιολογούνται τα μέτρα αντιμετώπισης της τρομοκρατίας σε νορβηγικές συζητήσεις μέσω ενημέρωσης από το 1993 έως το 2007. Καταδείχθηκε ότι η διαμόρφωση της τρομοκρατίας από τα μέσα ενημέρωσης έχει μετατραπεί από την παρουσίαση της τρομοκρατίας, κυρίως ως απειλή εναντίον συγκεκριμένων ανθρώπων ή οριοθετημένων γεγονότων που σχετίζονται με διεθνείς συγκρούσεις τη δεκαετία του 1990, σε απειλή εναντίον αμάχων και ολόκληρων τομέων της κοινωνίας μετά την 9/11. Η τρομοκρατία παρουσιάζεται μέσω των μέσων ενημέρωσης μετά την 11η Σεπτεμβρίου ως πανταχού παρούσα, ως κοινωνική απειλή από την οποία οι πολίτες θα πρέπει να προστατεύονται ανεξάρτητα από το πόσο μικρή είναι και η πιθανότητα αυτής της τρομοκρατίας. Παράλληλα, τα μέτρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας έχουν μετατραπεί από το να περιγραφούν ως απειλές κατά των πολιτικών ελευθεριών τη δεκαετία του 1990 σε αναγκαιότητα μετά την 9/11. Τα άρθρα των μέσων ενημέρωσης έδωσαν μία εικόνα των τρομοκρατικών αντιμέτρων ως απαραίτητα, που δεν ορίζονται βάσει των παραδοσιακών κανονιστικών κριτηρίων κινδύνου και επομένως δεν εμπίπτουν σε ορθολογική αξιολόγηση και εκτίμηση.

Εκτός των παραπάνω, η σύγκλιση μεταξύ των εννοιών «τρομοκρατία» και «εξτρεμισμός», όπως συνέβη στην κοινοβουλευτική ρητορική στο Ηνωμένο Βασίλειο, μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές πρακτικές άτυπης ποινικοποίησης που στοχεύει τον μη βίαιο εξτρεισμό σαν να ήταν τρομοκρατία. Αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις στην πολιτική, καθώς προβλέπει συγκεκριμένες αντιτρομοκρατικές πρακτικές που σχετίζονται με τον

ηγεμονικό λόγο της τρομοκρατίας, οι οποίες, όταν επεκτείνονται στον εξτρεμισμό, διατρέχουν τον κίνδυνο να αποξενώσουν και να επηρεάσουν τους ίδιους τους ανθρώπους που θεωρείται ότι «κινδυνεύουν» από τον εξτρεμισμό (Onursal & Kirkpatrick, 2019). Επιπρόσθετα, οι ενέργειες από μέρους των μη κυβερνητικών οργανώσεων κατά της τρομοκρατίας δεν φαίνεται πάντοτε να είναι αποτελεσματικές, καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις οι οργανώσεις αυτές αποτελούν ανταγωνιστές των τρομοκρατικών οργανώσεων (π.χ. στην περίπτωση που ενδιαφέρονται για τα συμφέροντα ιδίων καταπιεσμένων κοινοτήτων) (Hodwitz, 2018, σ. 1).

Η συλλογή δεδομένων που αφορούν στην τρομοκρατία μπορεί επίσης να αποτελέσει τροχοπέδη στην αποτελεσματική αντιμετώπισή της, υπό το πρίσμα ότι ένα από τα προβλήματα που παρουσιάζονται είναι ότι οι βάσεις δεδομένων ενδέχεται να περιορίζονται μόνο σε διεθνή γεγονότα (LaFree & Dugan, 2007, σ. 181). Επιπλέον, οι τρομοκρατικοί βομβαρδισμοί, σύμφωνα με τη νομοθεσία των ΗΠΑ εμπίπτουν σε τρομοκρατικές επιθέσεις με όπλα μαζικής καταστροφής, κάτι το οποίο έχει δημιουργήσει αντιπαραθέσεις και μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής σχεδιάζουν αντιτρομοκρατικές πολιτικές, καθώς συγχέει δύο διαφορετικές τρομοκρατικές απειλές με διαφορετικούς κινδύνους εμφάνισης, προφίλ ατυχημάτων, συνέπειες και απαιτήσεις απόκρισης (Early et al., 2017, σ. 54).

Ένας ακόμη παράγοντας που εξετάζεται από την Toivanen (2010, σ. 277) κατά την εφαρμογή αντιτρομοκρατικών πολιτικών είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η συγγραφέας διερωτάται ποιες είναι οι πιθανές συνέπειες για την εφαρμογή διεθνώς συμφωνημένων προτύπων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όταν οι δημοκρατικές κυβερνήσεις (αναγκάζονται) να βασίζονται σε γνώσεις εμπειρογνομόνων στο σχεδιασμό και την εκτέλεση των αντιτρομοκρατικών στρατηγικών τους (π.χ. κλείσιμο συνόρων, έλεγχος του «άλλου»). Το πρόβλημα υφίσταται διότι οι εμπειρογνώμονες δεν μπορούν να λογοδοτούν με διαφανή και δημοκρατικό τρόπο για την εμπειρογνομοσύνη που υποστηρίζουν, ενώ χρησιμοποιούν την ασφάλεια ως αντίθετο της ελευθερίας. Στη βάση αυτή, οι μηχανισμοί αντιτρομοκρατίας ενδέχεται να

επικυρώνουν, επί της ουσίας, την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να οδηγούν σε περισσότερη τρομοκρατία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ

2.1 Η έννοια του ανταρτοπόλεμου

Ο αντάρτικος πόλεμος ορίζεται ως στρατιωτικές και παραστρατιωτικές επιχειρήσεις που διεξάγονται από παράτυπες, κατά κύριο λόγο αυτόχθονες δυνάμεις, εναντίον ανώτερων δυνάμεων σε εχθρική περιοχή. Είναι η εμφανής στρατιωτική πτυχή μιας εξέγερσης (Marques, 1990, σ. 4). Για τον Kalyanaraman (2003, σ. 172) ο αντάρτικος πόλεμος είναι μία μορφή πολέμου με την οποία η στρατηγικά πιο αδύναμη πλευρά αναλαμβάνει την τακτική επίθεση σε επιλεγμένες μορφές, ώρες και μέρη. Ο αντάρτικος πόλεμος είναι το όπλο των αδύναμων. Δεν επιλέγεται ποτέ κατά προτίμηση από τον κανονικό πόλεμο. Χρησιμοποιείται μόνο όταν και όπου έχουν αποκλειστεί οι πιθανότητες τακτικού πολέμου.

Χρησιμοποιείται επομένως: α) από μικρές ομάδες παράτυπων που πολεμούν έναν ανώτερο στρατό εισβολής ή για να αποδυναμώσουν την κατοχή του τελευταίου σε κατακτημένη περιοχή, β) από μία ασθενέστερη πλευρά, ή ως συμπληρωματικό μέσο σε έναν συμβατικό πόλεμο και γ) στα προκαταρκτικά στάδια ενός επαναστατικού πολέμου που στοχεύει στην ανατροπή της υπάρχουσας πολιτικής εξουσίας. Η στρατηγική των ανταρτών καθορίζεται από τις αδυναμίες τους σε σχέση με τις ανώτερες στρατιωτικές δυνάμεις που αντιμετωπίζουν. Σύμφωνα με τους ιστορικούς Brian Loveman και Thomas M. Davies, ο αντάρτικος πόλεμος θεωρείται ιστορικά ως ένας πόλεμος των μαζών, ως ένας πόλεμος του λαού (Hughbank, 2010, σ. 41).

Ο αντάρτικος πόλεμος δεν αποτελεί μία νέα μορφή πολέμου. Στον Anastas Parygus του 15ου αιώνα π.Χ., ο Mursilis, ο βασιλιάς των Χετταίων αναφέρει ότι «οι παράτυποι δεν τολμούσαν να μου επιτεθούν στο φως της ημέρας και προτιμούσαν να πέσουν πάνω μου τη νύχτα». Κινέζικα χρονικά περιγράφουν τις ανταρτικές τακτικές που χρησιμοποίησε ο Αυτοκράτορας Huang της δυναστείας των Han για να νικήσει τη δυναστεία των Miao περίπου στο 3.600 π.Χ. Το 512 π.Χ. ο Πέρσης βασιλιάς Δαρείος Α΄ αναγκάστηκε να παραχωρήσει εδάφη στους αντάρτες Σκύθες πέρα από τον Δούναβη. Στον

πόλεμο των εκατό ετών (1337-1453), ο Bertrand du Guesclin, Ύπατος Αστυνομικός της Γαλλίας, χρησιμοποίησε μια τακτική «Fabian» για να αναγκάσει τους Άγγλους να εγκαταλείψουν τη Γαλλία. Ο Du Guesclin αρνήθηκε να επιτεθεί στον κύριο αγγλικό στρατό. Αντίθετα, εισέβαλε στις φρουρές τους τη νύχτα, έστησε ενέδρα στα κομβία τους και επιτέθηκε στα οχυρωμένα στρατόπεδα και στις πόλεις τους, καθιστώντας δύσκολη την παραμονή τους εκεί. Το αποτέλεσμα ήταν πως μέσα σε μία περίοδο πέντε ετών οι Άγγλοι έχασαν τα περισσότερα από τα εδάφη, από αυτά που είχαν καταλάβει στη Γαλλία χωρίς να έχουν συναντήσει ποτέ τον εχθρό στο πεδίο της μάχης (Hoffman, 2000, σ. 11).

Η πρώτη λειτουργία του αντάρτη που εμφανίστηκε στην ιστορία ήταν αμυντική και πιο συγκεκριμένα ήταν η ισπανική αντίσταση στην εισβολή του Ναπολέοντα (King, 1972, σ. 94). Παρομοίως, η Hoffman (2000, σ. 12) επισημαίνει πως ο όρος «αντάρτης» προήλθε από τον πόλεμο της Χερσονήσου (1808-1814) κατά την αποτυχημένη εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Ιβηρική Χερσόνησο. Μετά την καταστροφή του Ναπολέοντα από τον τακτικό στρατό της Ισπανίας, οι Ισπανοί πολίτες αντιστάθηκαν μέσω της βίας στη γαλλική παρουσία. Αυτοί οι Ισπανοί μαχητές απέφευγαν την άμεση επαφή με τα γαλλικά στρατεύματα και αντί για αυτό πραγματοποιούσαν επιδρομές και ενέδρες σε γαλλικές γραμμές επικοινωνίας. Οι Ισπανοί ονόμασαν αυτή τη μορφή ανταρτών «μικρός πόλεμος» και με αυτές τις τακτικές παρενόχλησης, οι αντάρτες διέσπασαν τη δύναμη των Γάλλων και έτσι έθεσαν τα θεμέλια για την τελική απομάκρυνσή τους από την Ιβηρική χερσόνησο, από τον Δούκα του Ουέλινγκτον και τα αγγλικά του στρατεύματα.

Ηγέτες ανταρτών όπως ο Mao Tse-tung στην Κίνα, ο Ernesto "Che" Guevara στη Λατινική Αμερική και ο Carlos Marighella στη Βραζιλία επέφεραν επανάσταση στην τέχνη του ανταρτοπολέμου (Hughbank, 2010, σ. 41), τόσο σε θεωρητικό (μέσα από το γραπτό τους έργο), όσο και σε πρακτικό (μέσα από τις τακτικές τους) επίπεδο. Η θεμελιώδης αρχή του ανταρτοπολέμου του Mao είναι η διατήρηση της δύναμης των ανταρτών και η καταστροφή της δύναμης του εχθρού. Για να εκπληρώσει αυτό το αξίωμα χρησιμοποιώντας

μια δύναμη κατώτερη από αυτήν του αντιπάλου, ο Mao οραματίστηκε την ανάγκη για έναν παρατεταμένο πόλεμο τριών σταδίων.

Στο πρώτο στάδιο, οι αντάρτες διεξάγουν μια στρατηγική άμυνας. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης, οι αντάρτες κερδίζουν δύναμη φθείροντας τον εχθρό. Το δεύτερο στάδιο είναι ένα στρατηγικό αδιέξοδο στο οποίο οι δύο πλευρές φτάνουν σε ισορροπία. Τέλος, κατά τη διάρκεια του τρίτου σταδίου, οι αντάρτες, που πλέον έχουν εξελιχθεί σε τακτικό στρατό, ξεκινούν μία στρατηγική επίθεση για να νικήσουν τον εχθρό. Ο σκοπός της παράτασης του πολέμου είναι διττός: πρώτον, να επιτρέψει στους αντάρτες να αποκτήσουν δύναμη για να φτάσουν σε ισορροπία με τον αντίπαλο και δεύτερον, να χρησιμοποιήσει την εξωτερική και εσωτερική πολιτική και οικονομική πίεση για να κάμψει την ικανότητα και τη βούλησή του εχθρού να συνεχίσει τον πόλεμο. Για την εκτέλεση της παρατεταμένης πολεμικής στρατηγικής του Mao, οι αντάρτες εξαρτώνται από αποτελεσματικές τακτικές και επαρκή διατήρηση. Οι τακτικές ανταρτών πρέπει να βασίζονται σε εξαπάτηση, αντιληπτότητα και κινητικότητα (Hoffman, 2000, σ. 18).

Ο Marighella (2002, σ. 4) σημειώνει ότι, το χαρακτηριστικό της χρόνιας διαρθρωτικής κρίσης της Βραζιλίας και η επακόλουθη πολιτική αστάθεια της προκάλεσαν την άνοδο του επαναστατικού πολέμου στη χώρα. Ο επαναστατικός πόλεμος εκδηλώνεται με τη μορφή αστικού αντάρτικου πολέμου, ψυχολογικού πολέμου ή αγροτικού ανταρτικού πολέμου. Ο αστικός αντάρτης είναι ένας άνθρωπος που πολεμά τη στρατιωτική δικτατορία με όπλα, χρησιμοποιώντας μη συμβατικές μεθόδους. Είναι πολιτικός επαναστάτης και ένθερμος πατριώτης, είναι μαχητής για την απελευθέρωση της χώρας του, φίλος του λαού και της ελευθερίας. Το κύριο καθήκον του αστικού αντάρτη είναι να αποσπάσει την προσοχή, να φθείρει, να αποθαρρύνει τους μιλιταριστές, τη στρατιωτική δικτατορία και τις κατασταλτικές δυνάμεις της και επίσης να επιτεθεί και να καταστρέψει τον πλούτο και την περιουσία των ανώτερων τάξεων, γηγενών και ξένων διαχειριστών.

Ο αστικός αντάρτης δεν φοβάται τη διάλυση και την καταστροφή του υφιστάμενου οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού συστήματος της Βραζιλίας,

γιατί στόχος του είναι να βοηθήσει τους αντάρτες της υπαίθρου και να συνεργαστεί στη δημιουργία μιας εντελώς νέας και επαναστατικής κοινωνικής και πολιτικής δομής με τον ένοπλο λαό στην εξουσία. Για τους λόγους αυτούς, προσθέτει ο Marighella, ο αστικός αντάρτης πρέπει να έχει μια ελάχιστη κατανόηση της πολιτικής συνολικά και των πολιτικών τεκταινόμενων, να χαρακτηρίζεται από γενναιότητα και αποφασιστικότητα, να έχει επιδεξιότητα χρήσης όπλων αλλά να είναι και δεινός σκοπευτής, προκειμένου να αντισταθμίσει το γεγονός ότι δεν είναι αρκετά ισχυρός σε όπλα, πυρομαχικά και εξοπλισμό.

Σύμφωνα με τον Guevara (1961), η ένοπλη νίκη του κουβανικού λαού κατά της δικτατορίας Batista οδήγησε σε μία αλλαγή στα παλιά δόγματα σχετικά με τη συμπεριφορά των λαϊκών μαζών της Λατινικής Αμερικής και κατέδειξε την ικανότητα του λαού να απελευθερωθεί μέσω αντάρτικου πολέμου από μία κυβέρνηση που τους καταπιέζει. Υπό αυτές τις συνθήκες, η δημοφιλής δυσαρέσκεια εκφράζεται σε πιο ενεργές μορφές. Μία στάση αντίστασης τελικά αποκρυσταλλώνεται σε ένα ξέσπασμα μάχης, που προκαλείται αρχικά από τη συμπεριφορά των αρχών. Όταν μία κυβέρνηση έχει τεθεί στην εξουσία μέσω κάποιου είδους λαϊκής ψήφου, ψευδούς ή όχι, και διατηρεί τουλάχιστον μία εμφάνιση συνταγματικής νομιμότητας, η έξαρση των ανταρτών δεν μπορεί να προωθηθεί, καθώς οι δυνατότητες ειρηνικής πάλης δεν έχουν ακόμη εξαντληθεί.

Ο αντάρτικος πόλεμος, η βάση της πάλης ενός λαού, έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά, διαφορετικές πτυχές, παρόλο που η ουσιαστική βούληση για απελευθέρωση παραμένει η ίδια. Αν και οι γεωγραφικές και κοινωνικές συνθήκες σε κάθε χώρα καθορίζουν τον τρόπο και τις συγκεκριμένες μορφές που θα λάβει ο αντάρτικος πόλεμος, υπάρχουν γενικοί νόμοι που ισχύουν για όλες τις μάχες αυτού του τύπου: ο αντάρτης μαχητής είναι ένας κοινωνικός μεταρρυθμιστής, που αντιστέκεται με τα όπλα ανταποκρινόμενος στην οργισμένη διαμαρτυρία του λαού εναντίον των καταπιεστών του και παλεύει για να αλλάξει το κοινωνικό σύστημα που διαιωνίζει τη δυστυχία. Ο αντάρτης μαχητής πρέπει να έχει καλή γνώση της τοποθεσίας (π.χ. μονοπάτια εισόδου και διαφυγής, δυνατότητες ταχέων ελιγμών, κρησφύγετα), πρέπει να βασίζεται

στην υποστήριξη των ανθρώπων και για αυτό θα πρέπει να πραγματοποιεί τη δράση του σε μέρη μικρού πληθυσμού. Δεδομένου ότι σε αυτά τα μέρη ο αγώνας του λαού για μεταρρυθμίσεις στοχεύει πρωτίστως και σχεδόν αποκλειστικά στην αλλαγή της κοινωνικής μορφής ιδιοκτησίας γης, ο αντάρτης μαχητής είναι ουσιαστικά ένας αγροτικός επαναστάτης, καθώς ερμηνεύει τις επιθυμίες της μεγάλης αγροτικής μάζας να είναι ιδιοκτήτες γης και μέσω παραγωγής.

Η αποκεντρωμένη τακτική εκστρατείας τους οδήγησε σε πολλές νίκες έναντι ισχυρών στρατών και εν τέλει υιοθετήθηκαν από πολλές (τρομοκρατικές) ομάδες. Όπως έγραψε ο Mao Tse-tung: «Ένας εκπαιδευμένος και πειθαρχημένος αντάρτης είναι κάτι πολύ περισσότερο από έναν πατριώτη αγρότη, εργάτη ή μαθητή οπλισμένο με μια αρχαία χειροποίητη βόμβα. Η κατήχησή του ξεκινά πριν ακόμα αρχίσει να διδάσκεται να πυροβολεί με ακρίβεια και είναι αδιάκοπη. Το τελικό προϊόν είναι ένας έντονα πιστός και πολιτικά άγρυπνος αγωνιστής (Hughbank, 2010, σ. 41).

Τα κίνητρα των ομάδων ανταρτών μπορούν να εξαχθούν από την παρατηρούμενη συμπεριφορά και το περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργούν οι ομάδες. Τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα είναι η σημαντικότερη αιτία για τη δημιουργία ανταρτών, οι οποίοι χρησιμοποιώντας τη βία για την επίτευξη των πολιτικών τους στόχων, αποσκοπούν να πολεμήσουν το καταπιεστικό σύστημα που διαιωνίζει τις άσχημες συνθήκες διαβίωσής τους (Offstein, 2003, σ. 104). Ο αντάρτικος πόλεμος έχει σημειώσει σημαντική επιτυχία ως βοηθητικός πόλεμος ή ως πρελούδιο ενός περισσότερο επίσημου πολέμου ή ως μία μορφή προπαγάνδας με δράση για την εκμετάλλευση της πολιτικής αδυναμίας, τη δημιουργία ενός κενού εξουσίας προκειμένου οι αντάρτες να το εκμεταλλευθούν (O' Sullivan, 1983, σ. 139). Ενώ αποτελεί την εμπροσθοφυλακή των λαών και αντλεί μεγάλη δύναμη από τις μάζες, καθώς χρησιμοποιείται από την πλευρά που υποστηρίζεται από την πλειοψηφία, διαθέτει πολύ μικρότερο αριθμό όπλων για να χρησιμοποιηθεί ως άμυνα κατά της καταπίεσης (Hughbank, 2010, σ. 41).

Η ιστορία προσφέρει αρκετά παραδείγματα ομάδων πολιτών που χρησιμοποίησαν τον ανταρτοπόλεμο για την επίτευξη πολιτικών και κοινωνικών στόχων. Στη Vendée της Γαλλίας φιλοβασιλικές ομάδες ηγήθηκαν μιας αντεπαναστατικής αντάρτικης εκστρατείας εναντίον της νέας Γαλλικής Δημοκρατίας το 1793. Ο Emiliano Zarata και οι αντάρτες του αγωνίστηκαν για αγροτικές μεταρρυθμίσεις στο Μεξικό. Οι κομμουνιστές αντάρτες του Mao Zedong στην Κίνα και οι αντάρτες Μουτζαχεντίν στο Αφγανιστάν για να απελάσουν ένα κομμουνιστικό καθεστώς αποτελούν ορισμένα ακόμα παραδείγματα (Hoffman, 2000, σ. 12).

Ο πολιτικός στόχος των ανταρτών φαίνεται στο παράδειγμα των ομάδων στη Λατινική Αμερική και πιο συγκεκριμένα των FMLN (Frente Farabundo Martí de Liberación Nacional) στο Ελ Σαλβαδόρ και URNG (National Revolutionary Unity (Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca) στη Γουατεμάλα το 1992 και το 1996. Πιο αναλυτικά, η κατάρρευση του κομμουνισμού της Ανατολικής Ευρώπης το 1989 και η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης δύο χρόνια αργότερα είχε άμεσο αντίκτυπο στο μέλλον των μαρξιστικών-λενινιστικών επαναστατικών ομάδων στη Λατινική Αμερική, καθώς υπέστησαν απώλεια των βάσεών τους στη Νικαράγουα (λόγω αλλαγής του καθεστώτος) και την Κούβα (επειδή ο Κάστρο έχασε τους πόρους για να προωθήσει την επανάσταση σε άλλα μέρη), αλλά και των ιδεολογικών υποστηρικτών τους.

Τα παραπάνω φάνηκαν να σηματοδοτούν το τέλος του μαρξισμού-λενινισμού ως στρατιωτικής απειλής στη Λατινική Αμερική. Ως εκ τούτου, οι ομάδες FMLN και URNG οδηγήθηκαν σε ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις με τις εθνικές κυβερνήσεις προκειμένου να μετατραπούν σε «κανονικά» πολιτικά κόμματα. Ως εκ τούτου, επεδίωξαν να επιτύχουν πολιτικούς στόχους, αν και εγκαταλείποντας τις αντάρτικες μεθόδους τους. Αντίθετα, άλλες ομάδες στη Λατινική Αμερική (π.χ. Κολομβία, Περού, Μεξικό) συνέχισαν να υιοθετούν τον αντάρτικο πόλεμο και μέσω της βίας αναζητούσαν λύση σε κοινωνικά, οικονομικά ή πολιτικά προβλήματα (Radu, 2000, σ. 363-364).

Ωστόσο, στην ουσία, ο αντάρτικος πόλεμος στερείται ιδεολογικού περιεχομένου και είναι απλά ένα σύνολο τακτικών μάχης. Αυτό που ορίζει τους αντάρτες δεν είναι γιατί μάχονται, ούτε πότε, ούτε πού, αλλά το πώς. Στη

βάση αυτή, παρατηρείται το εξής οξύμωρο σχήμα: από τη μία πλευρά κάθε ανταρτοπόλεμος είναι μοναδικός, επηρεασμένος από τις συγκεκριμένες γεωγραφικές, τεχνολογικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες υπό τις οποίες διεξάγεται ο πόλεμος. Από την άλλη πλευρά, ο ανταρτοπόλεμος μπορεί να θεωρηθεί ως πολύ απλός, καθώς οι τακτικές ανταρτών αποτελούν ουσιαστικά έναν συνδυασμό κοινής λογικής και φαντασίας (Hoffman, 2000, σ. 12).

Εκτός των παραπάνω κινήτρων, συχνά ο ανταρτοπόλεμος συγχέεται με τον επαναστατικό πόλεμο, όπως στην περίπτωση της Βραζιλίας που αναφέρει ο Marighella, αλλά και ο Mao, λέγοντας ότι σε έναν πόλεμο επαναστατικού χαρακτήρα, οι αντάρτικες επιχειρήσεις είναι απαραίτητο στοιχείο, μία πτυχή του επαναστατικού αγώνα». Ένας επαναστατικός πόλεμος δεν περιορίζεται ποτέ στα όρια της στρατιωτικής δράσης. Επειδή σκοπός του είναι να καταστρέψει μια υπάρχουσα κοινωνία και τους θεσμούς της και να τα αντικαταστήσει με μια εντελώς νέα κρατική δομή, κάθε επαναστατικός πόλεμος είναι μία ενότητα της οποίας τα συστατικά μέρη είναι στρατιωτικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και ψυχολογικά. Για αυτόν τον λόγο, έχει μια δυναμική ποιότητα και μία σε βάθος διάσταση, κάνοντας χρήση μη συμβατικών μεθόδων πολέμου. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τον επαναστατικό αντάρτικο πόλεμο (U.S. Marine Corps, 1989, σ. 7).

Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές (King, 1972, σ. 93; O' Sullivan, 1983, σ. 139) αυτό οφείλεται στο ότι κατά τον Β'ΠΠ δημιουργήθηκαν πολλά επαναστατικά κινήματα, τα οποία έχουν χρησιμοποιήσει, σε διάφορες μορφές, τις στρατηγικές και τις τακτικές του αντάρτικου πολέμου. Ωστόσο, υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δύο αυτών μορφών πολέμου, όπως υποστηρίζει ο King (1972, σ. 4). Ο ανταρτοπόλεμος χαρακτηρίζεται ως μια μορφή μη συμβατικού αγώνα, ενώ ο επαναστατικός πόλεμος ως μια μορφή που μπορεί να καταπολεμηθεί είτε συμβατικά είτε όχι και που κατευθύνεται από μη συμβατικές σε συμβατικές φάσεις. Αυτό ερμηνεύεται ως εξής: στον αντάρτικο πόλεμο το πιο αδύναμο μέρος βρίσκεται στρατηγικά στην άμυνα, αλλά τακτικά στην επίθεση για να διατηρήσει τα στρατιωτικά και ψυχολογικά πλεονεκτήματα της επίθεσης. Έτσι, η στρατηγικά ασθενέστερη πλευρά

αναλαμβάνει την τακτική επίθεση σε επιλεγμένες μορφές, χρόνους και μέρη (King, 1972, σ. 94). Ο μη συμβατικός πόλεμος ορίζεται ως ένα ευρύ φάσμα στρατιωτικών και παραστρατιωτικών επιχειρήσεων, που διεξάγονται κυρίως με αυτόχθονες ή αναπληρωματικές δυνάμεις οργανωμένες, εκπαιδευμένες, εξοπλισμένες και υποστηριζόμενες και κατευθύνονται σε διαφορετικούς βαθμούς από μία εξωτερική πηγή. Ο μη συμβατικός πόλεμος περιλαμβάνει, αλλά δεν περιορίζεται σε, ανταρτοπόλεμο, ανατροπή, σαμποτάζ, δραστηριότητες πληροφοριών και ασυνήθιστη υποβοηθούμενη ανάκαμψη (Marques, 1990, σ. 4).

Επίσης, ο αντάρτικος πόλεμος διεξάγεται από μια θέση στρατιωτικής κατωτερότητας και, ως εκ τούτου, βασίζεται σε ορισμένες συνθήκες, που σύμφωνα με τον von Clausewitz είναι: 1) ο πόλεμος πρέπει να συνεχιστεί στο εσωτερικό της χώρας, 2) ο πόλεμος δεν μπορεί να εξαρτάται από μια μόνο μάχη, 3) το πεδίο του πολέμου πρέπει να εκτείνεται σε μια σημαντική περιοχή, 4) ο εθνικός χαρακτήρας πρέπει να υποστηρίζει τον πόλεμο και 5) η χώρα πρέπει να είναι δύσκολη, απρόσιτη. Επιπρόσθετα, αντάρτικος πόλεμος μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε άλλους τύπους πολέμου παρά στον επαναστατικό πόλεμο και ένας επιτυχημένος επαναστατικός πόλεμος απαιτεί άλλους τύπους αγώνα από τον αντάρτικο (King, 1972, σ. 95; Hoffman, 2000, σ. 15). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Clausewitz, η στρατηγική των ανταρτών βασίζεται στο χρόνο για να κάμψει τη δύναμη και τη θέληση του εχθρού και προς αυτήν την κατεύθυνση θα πρέπει αρχικά να επιβιώσουν. Έτσι, ο Clausewitz ανέφερε ότι οι αντάρτες πρέπει να διατηρήσουν μια στρατηγική άμυνας και να αποφύγουν αποφασιστικές μάχες. Από την άλλη πλευρά, πρέπει να υπάρχει κάποια συγκέντρωση σε ορισμένα σημεία (Hoffman, 2000, σ. 14).

Η υποστήριξη του πληθυσμού είναι μία ακόμη απαραίτητη προϋπόθεση ενός επιτυχημένου ανταρτικού κινήματος (King, 1972, σ. 99; Hoffman, 2000, σ. 16; Marques, 1990, σ. 1). Ο αντάρτης μαχητής πρέπει να βασίζεται στον πληθυσμό για υλικοτεχνική υποστήριξη και προμήθειες. Είναι ο πληθυσμός που του παρέχει καταφύγιο σε υποχώρηση και πληροφορίες για επίθεση. Τα αισθήματα του πατριωτισμού, του εθνικισμού, της πίστης σε κάποιο είδος

πολιτικής εξουσίας, που αντικαθιστούν την επιθυμία για λεηλασία, η οποία παραδοσιακά αποδίδεται στους αντάρτες, είναι εκείνα τα οποία παρακινούν τους πολίτες να συμμετέχουν ενεργά στον αντάρτικο πόλεμο (King, 1972, σ. 99). Ο Mao Tse-tung ισχυρίζεται ότι μέσα σε ένα επαναστατικό κίνημα ανταρτών πρέπει να εξαλειφθεί η διαφθορά και ότι όλες οι δράσεις πρέπει να έχουν έναν σαφώς καθορισμένο πολιτικό στόχο. Προσθέτει ότι αν οι πολιτικοί στόχοι δεν συμπίπτουν με τις φιλοδοξίες του λαού, ο πολιτικός στόχος δεν μπορεί να επιτευχθεί (Offstein, 2003, σ. 114).

Σημαντικό ρόλο στην επιτυχία των ανταρτών διαδραματίζει και η τοποθεσία. Οι κύριοι παράγοντες που καθορίζουν το σχετικό πλεονέκτημα για αντάρτες ή για τις δυνάμεις καταστολής είναι η πυκνότητα του πληθυσμού και η κάλυψη που παρέχεται από το έδαφος. Χρησιμοποιώντας εμπειρικά δεδομένα ο O' Sullivan (1983, σ. 139) συμπεραίνει ότι οι αντάρτες έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε συνθήκες υψηλής πυκνότητας πληθυσμού και μεγαλύτερης κάλυψης, κάτι το οποίο εξηγεί την εμφάνιση ανταρτών στα αστικά κέντρα ήδη από τη δεκαετία του 1960. Αυτά τα πλεονεκτήματα ενισχύονται από τον αποτρεπτικό χαρακτήρα που προσφέρει το αστικό περιβάλλον σε στρατιωτικές επιχειρήσεις από πλευράς των κυβερνήσεων, καθώς υπάρχει ο μεγάλος κίνδυνος να προσβληθεί άμαχος πληθυσμός.

Η σημασία της τοποθεσίας με έμφαση στο αστικό περιβάλλον επισημαίνεται και από την Marques (1990, σ. 1). Παρόλο που ο παραδοσιακός αντάρτικος πόλεμος διεξήχθη ως επί το πλείστον σε αγροτικές περιοχές, τα αστικά περιβάλλοντα έδωσαν ιδιαίτερη ώθηση σε επιχειρήσεις ανταρτών. Ο πόλεμος των ανταρτών σε αστικές περιοχές δεν είναι μια νέα ιδέα και υπήρξε πρωτίστως ένα μέσο για να αποπροσανατολίσει εχθρικές δυνάμεις, αλλά και να υποστηρίξει ή να συνοδεύσει τις κύριες δυνάμεις ανταρτών που λειτουργούν στις αγροτικές περιοχές. Ως αποτέλεσμα, οι ιστορικές ενέργειες των ανταρτών που εκτελέστηκαν κατά κύριο λόγο σε αστικά περιβάλλοντα, ήταν δραστηριότητες πληροφοριών, στρατολόγηση, σαμποτάζ ή ανατροπή. Σε αστικό περιβάλλον οι επιχειρήσεις μάχης των ανταρτών διεξήχθησαν μόνο όταν ήταν απολύτως απαραίτητο, λόγω των εγγενών κινδύνων επίθεσης στρατιωτικών ή αστυνομικών δυνάμεων στις πόλεις.

Ωστόσο, στο τέλος του 20ου αιώνα παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση στις επιχειρήσεις μάχης των ανταρτών σε αστικά κέντρα. Αυτό οφείλεται στο κύμα αστυφιλίας σε αρκετές χώρες και πιο συχνά στις λιγότερο ανεπτυγμένες, με αποτέλεσμα την αναγκαστική μετακίνηση και των ανταρτών, προκειμένου να λάβουν την απαιτούμενη υλική και ηθική υποστήριξη.

Σε παρόμοιο πλαίσιο, ο Marighela υποστήριζε ότι τα αστικά κέντρα προσέφεραν ασφαλή καταφύγια, όπως επίσης και μεγαλύτερη δημοσιότητα, ένα ζωτικό συστατικό για την προώθηση του σκοπού των ανταρτών. Ταυτόχρονα, δεν απέκλεισε εντελώς τις αγροτικές επιχειρήσεις. Στην πραγματικότητα, θεώρησε την πόλη ως πεδίο τακτικών επιχειρήσεων και την ύπαιθρο ως στρατηγικό πεδίο. Η επαναστατική επιτυχία, κατά την άποψή του, θα προέρχεται από έναν συνδυασμό αστικών και αγροτικών επιχειρήσεων. Η αστική εκστρατεία, ωστόσο, ήταν το σημείο εκκίνησης. Με την πάροδο του χρόνου, θα επεκταθεί στην ύπαιθρο, όπου θα πραγματοποιηθεί τελικά η κριτική αντιπαράθεση μεταξύ των κυβερνώντων αρχών και του λαϊκού στρατού (Kalyanaraman, 2003, σ. 182).

Από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα, έχει σημειωθεί μία αλλαγή στη χρήση του αντάρτικου πολέμου. Η δράση των ανταρτών έχει πλέον συστηματοποιηθεί ως όπλο των δυσαρεστημένων ομάδων πολιτών για την κατάληψη της εξουσίας. Έτσι, έχει υιοθετήσει μια επιθετική λειτουργία για την προώθηση των επαναστατικών πολέμων. Επίσης, θεωρείται ως ένα σημαντικό στάδιο στην περίπτωση του επαναστατικού πολέμου. Το μοντέλο επαναστατικού πολέμου του Brian Crozier αναφέρει την ανταρσία της τρομοκρατίας ως το πρώτο στάδιο της ανάπτυξης τριών βημάτων, η οποία στη συνέχεια προχωράει μέσω του αντάρτικου πολέμου σε συμβατικό πόλεμο. Αυτά τα στάδια επιτεύχθηκαν με επιτυχία, για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Γαλλική Ινδοκίνα. Αν και αυτά τα τρία στάδια αναγνωρίζονται στη διεθνή βιβλιογραφία, δεν είναι πάντοτε απαραίτητο να ακολουθηθούν όλα. Για παράδειγμα, ένα κίνημα με ευρεία λαϊκή υποστήριξη και τουλάχιστον μια ελάχιστη στρατιωτική βάση μπορεί να ξεκινήσει άμεσα με επιχειρήσεις αντάρτικου πολέμου, παρακάμπτοντας έτσι την πρώτη φάση.

Αυτό συνέβη με το Κινέζικο Κομμουνιστικό κίνημα, στο οποίο η τρομοκρατία φαίνεται να έπαιξε δευτερεύοντα ρόλο (King, 1972, σ. 96-97).

Κατά συνέπεια, η τρομοκρατία αποτελεί ένα σημαντικό συστατικό στοιχείο του αντάρτικου πολέμου (King, 1972, σ. 98; Radu, 2000, σ. 368). Ειδικά στην αρχή του αγώνα, η τρομοκρατία είναι ίσως η μόνη τακτική που υπάρχει στους αντάρτες που προσπαθούν να καταπολεμήσουν μία κυβέρνηση που τους εμποδίζει να χρησιμοποιήσουν άλλες μεθόδους. Από την άλλη πλευρά, ο Guevara υποστήριξε ότι η τρομοκρατία είναι ένα αρνητικό όπλο που δεν παράγει με κανένα τρόπο τα επιθυμητά αποτελέσματα, τα οποία μπορούν να στρέψουν έναν λαό ενάντια σε ένα δεδομένο επαναστατικό κίνημα και που φέρει μαζί του μια απώλεια ζωών (King, 1972, σ. 98). Αυτό οδήγησε αρκετούς ερευνητές να αμφισβητήσουν την ικανότητα των ανταρτών να τηρούν τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου, εκτός από, ενδεχομένως, κατά τη δεύτερη φάση της σύγκρουσης, όταν και έχουν εξασφαλίσει τον έλεγχο ορισμένου εδάφους, παρά το γεγονός ότι υπάρχει γενική συμφωνία ότι, οι αντάρτες θα πρέπει να υποχρεούνται να ακολουθούν ορισμένες ανθρωπιστικές αρχές κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεών τους (King, 1972, σ. 100).

Με αναφορά στους Viet Cong στον πόλεμο του Βιετνάμ, αναφέρεται πως χρησιμοποιούν τρομοκρατικές μεθόδους σε χωριά και συνολικά στην ύπαιθρο, όπως δολοφονίες και απαγωγές αρχηγών ομάδων και μελών κυβερνητικών επιτροπών (Unknown author, 1964, σ. 11). Ο O' Sullivan (1983, σ. 141) σημειώνει πως, επιτυχημένες επιδρομές, εκτροπές, σαμποτάζ, τρομοκρατία και ενέδρα είναι οι κυριότερες τακτικές που χρησιμοποιούν οι ομάδες ανταρτών. Παρόλα αυτά, οι αντάρτες χρησιμοποιούν και άλλες μεθόδους εκτός των άμεσων στρατιωτικών επιθέσεων. Με αναφορά ομοίως στους Viet Cong στον πόλεμο του Βιετνάμ, αναφέρεται πως προτιμούν να επιτυγχάνουν τους στόχους τους με πολιτικά και ψυχολογικά μέσα, τα οποία είναι λιγότερο επικίνδυνα και συχνά λιγότερο δαπανηρά από την αυστηρά στρατιωτική επίθεση, όπως και με οικονομικά σαμποτάζ (Unknown author, 1964, σ.12).

Επιπρόσθετα, οι ομάδες ανταρτών εμπλέκονται συχνά σε εγκληματικές ενέργειες όπως απάτη, διάρρηξη, εκβιασμός και παράνομη χρήση και διανομή

ναρκωτικών σε μια προσπάθεια οικονομικής βιωσιμότητας για μελλοντική εκπαίδευση και επιχειρήσεις (Hughbank, 2010, σ. 43). Ως παράδειγμα, ο Offstein (2003, σ. 100) αναφέρει τις δύο ομάδες ανταρτών στην Κολομβία, την FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia) και την ELN (Ejército de Liberación Nacional), οι οποίες πραγματοποιούν απαγωγές, καλλιεργούν και επεξεργάζονται παράνομα ναρκωτικά και εκβιάζουν εταιρείες και άτομα σε όλη τη χώρα. Η συμμετοχή των ανταρτών σε παράνομες δραστηριότητες αύξησης εσόδων και η αντίστασή τους στον πολιτικό διάλογο θέτουν υπό αμφισβήτηση τα κίνητρα για την ύπαρξη αυτών των ομάδων.

Ωστόσο, αυτό που αξίζει, τέλος, να σημειωθεί είναι ότι υπάρχουν ορισμένες διαφορές μεταξύ της διεξαγωγής του ανταρτοπόλεμου κατά το παρελθόν και του τρόπου διεξαγωγής του στη σημερινή εποχή, λαμβάνοντας υπόψη ότι, διεξάγεται ως επί το πλείστον σε αστικό περιβάλλον, αλλά και του ότι οι μέθοδοι και τακτικές του ανταρτοπόλεμου χρησιμοποιούνται και από τρομοκρατικές ομάδες. Ο Hughbank (2010, σ. 46-47) επισημαίνει πέντε διαφορές:

- Τα θεμέλια των σύγχρονων τρομοκρατικών ομάδων θα μπορούσαν να είναι, είτε εγχώρια, είτε διεθνή σε φύση. Ενώ οι περισσότερες εγχώριες τρομοκρατικές ομάδες είναι δυσαρεστημένες από τις κυβερνήσεις, δεν αναζητούν απαραίτητα να προκαλέσουν μαζικές απώλειες ζώων, αλλά και να καταστρέψουν κρίσιμες οικονομικές και κοινωνικές υποδομές.

- Ενώ η αιτία του ανταρτοπόλεμου είναι η εναντίωση σε μια αντιληπτή καταπιεστική κυβέρνηση, δεν υποστηρίζεται από έναν εκπαιδευμένο, επαγγελματικό στρατό. Οι αντάρτικοι στρατοί στο παρελθόν σε άλλες χώρες είχαν εξάρτηση πάντοτε από έναν «τακτικό» στρατό, ενώ και η έλλειψη λαϊκής τοπικής υποστήριξης εν τέλει θα ελαχιστοποιούσε τις ευκαιρίες για αντάρτικο πόλεμο και την επίτευξη του θετικού αποτελέσματος.

- Οι τρομοκράτες μάχονται για «θρησκευτικές ιδεολογίες» και όχι για «πολιτισμούς». Σε έναν αγώνα για θρησκευτικές ιδεολογικές επιδιώξεις, το αναγνωρισμένο πεδίο μάχης πρέπει να περιέχει πολλούς υποστηρικτές σε

αυτές τις αντιληπτές ιδεολογίες, προκειμένου να υποστηρίξει με επιτυχία την ομάδα και να έχει προϋποθέσεις για μακροπρόθεσμη επιτυχία.

- Οι τρομοκρατικές ενέργειες μπορούν να συμβάλουν στην αναμόρφωση των διεθνών σχέσεων και όχι μόνο στην άμεση περιοχή στην οποία πραγματοποιούν επιχειρήσεις, όπως συνέβαινε με αντάρτες στο παρελθόν.

- Τα όρια μεταξύ στρατιωτικής και πολιτικής άμυνας δεν είναι σαφή. Η αυξανόμενη ανάγκη προστασίας των πολιτών από τρομοκρατικές επιθέσεις καθοδηγεί τις ενέργειες των κυβερνήσεων ώστε να χειριστούν περιορισμένες μη συμβατικές επιθέσεις. Επίσης, οι κυβερνήσεις σήμερα είναι καλύτερα εξοπλισμένες με τεχνικές συλλογής πληροφοριών και τεχνολογικούς αμυντικούς μηχανισμούς για την καταπολέμηση σύγχρονων ανταρτών. Επιπρόσθετα, η ελευθερία κινήσεων εντός αστικού περιβάλλοντος περιορίστηκε, με αποτέλεσμα οι τρομοκρατικές ομάδες να κινούνται με πιο αργό ρυθμό και να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στο σχεδιασμό και την εκπαίδευση για την επόμενη επίθεσή τους. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός ακρίβειας που παρέχεται στους τρομοκράτες, αυξάνεται η ευκαιρία για τις τοπικές υπηρεσίες επιβολής του νόμου και άλλους πρώτους ανταποκριτές να ενεργήσουν ή να αντιδράσουν στις επιθέσεις τους και ενδεχομένως να αποτρέψουν την εμφάνιση μιας επόμενης επίθεσης.

2.2 Τρόποι αντιμετώπισης του ανταρτοπόλεμου

Ο απώτερος στόχος και των δύο πλευρών στον αντάρτικο πόλεμο είναι ο έλεγχος του λαού. Έτσι, προκειμένου οποιαδήποτε δύναμη που αντιστέκεται σε αντάρτικες ενέργειες να έχει επιτυχία, δεν θα πρέπει μόνο να νικήσει στρατιωτικά τους αντάρτες, αλλά και να επιτύχει τον πολιτικό στόχο του διαχωρισμού της συμπάθειας του πληθυσμού από τους αντάρτες και τη διασφάλιση της ύπαρξης μιας αποδεκτής κοινωνικής συναίνεσης. Επίσης, δεδομένου ότι εκτός της υποστήριξης του λαού σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η τοποθεσία, θα πρέπει οι κυβερνητικές δυνάμεις να αναλύσουν πώς οι αντάρτες είναι ενσωματωμένοι στον κοινωνικό ιστό, αλλά και να συνδυάσουν τον έλεγχο του εδάφους (π.χ. περιπολίες) με την κινητή δύναμη (Ο' Sullivan, 1983, σ. 142).

Έμφαση επίσης δίνεται στην αποδυνάμωση της λαϊκής υποστήριξης των ανταρτών. Χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τις ομάδες ανταρτών στην Κολομβία, ο Offstein (2003, σ. 106-107) καταδεικνύει τη σημασία της αλλαγής της σύνθεσης της κοινότητας στην οποία εδρεύει η ομάδα, αλλά και της αξιοποίησης του στρατού. Πιο συγκεκριμένα, ο στρατός εφάρμοσε επίσης επίσημα σχέδια αντι-εξέγερσης ως αντίδραση στην ίδρυση των αντάρτικων κινήματων στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Το Σχέδιο Laso, ένα σχέδιο της στρατηγικής και το κύριο πρόγραμμα κατά των ανταρτών που ξεκίνησε το 1962, αναδιάρθρωσε την εκπαίδευση και τις επιχειρήσεις του στρατού και έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στην αντιμετώπιση των ανταρτών.

Ως αποτέλεσμα, ο στρατός αύξησε επίσης τις προσπάθειες που στοχεύουν στην άμεση καταπολέμηση των αντάρτικων ομάδων όταν είχαν καταστεί επίσημα καθιερωμένα κινήματα με εξωτερικούς δεσμούς. Σε αυτό συνέβαλε η ανάπτυξη των ενόπλων δυνάμεων με την αύξηση του αριθμού τους (στρατός, ναυτικό και αεροπορία) καθώς και των αμυντικών δαπανών. Η δεύτερη πτυχή του Σχεδίου Laso ήταν η ανάπτυξη της κοινότητας που υποστήριζε τη χρήση στρατιωτικών πόρων σε δημόσια έργα και κοινωνικά προγράμματα, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών για τους φτωχούς κατοίκους της υπαίθρου και της αστικής πόλης και τη μείωση της «δεξαμενής στρατολόγησης» πιθανών ανταρτών. Η αγροτική μεταρρύθμιση που εφαρμόστηκε αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων στις αγροτικές περιοχές. Η αγροτική μεταρρυθμιστική πολιτική σχεδιάστηκε για να επιταχύνει τον εκσυγχρονισμό και την εμπορευματοποίηση της γεωργίας και να εφαρμόσει ένα αναδιανεμητικό πρόγραμμα μεταρρύθμισης της γης.

Οι αλλαγές αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την αλλαγή της δομής της γεωργίας, η οποία με τη σειρά της αύξησε την παραγωγή στον γεωργικό τομέα και άλλαξε τη δομή του αγροτικού πληθυσμού, κάτι το οποίο συνοδεύτηκε από την αύξηση της αστικής μετανάστευσης. Η αμφίδρομη προσέγγιση του στρατού ενάντια στα αντάρτικα κινήματα, η ένοπλη ανταπόκριση και η κοινοτική αντίδραση, μείωσε αποτελεσματικά τη δραστηριότητα των τριών αντάρτικων ομάδων που δρούσαν στη χώρα, από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Ο Radu (2000, σ. 379) χρησιμοποιεί το παράδειγμα της Κολομβίας και του Περού για να αναφερθεί σε τρόπους αντιμετώπισης του αντάρτικου πολέμου, δίνοντας έμφαση στη βοήθεια από άλλα κράτη και εν προκειμένω από την Αμερική. Στο πλαίσιο αυτό είναι πολύ σημαντική η στρατιωτική υποστήριξη, όπως αποστολή εξοπλισμού (π.χ. στρατιωτικά μέσα και επικοινωνίας), αλλά και η παροχή πληροφοριών. Εκτός των παραπάνω, επισημαίνεται και η παροχή πολιτικής βοήθειας, η οποία είναι και χαμηλότερου κόστους. Για παράδειγμα, δεν θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στον έλεγχο των ναρκωτικών, αλλά στην καταπολέμηση των ανταρτών. Επίσης, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, εν μέσω ενός πολέμου για την εθνική επιβίωση και απουσία ενός λειτουργικού συστήματος δικαιοσύνης, οι προσεγγίσεις που εστιάζουν στα ανθρώπινα δικαιώματα ενδεχομένως να μην είναι ενδεδειγμένη. Τέλος, ο συγγραφέας σημειώνει πως δεν είναι τόσο επιτυχημένη η τακτική της εμπλοκής των παραστρατιωτικών οργανώσεων σε πόλεμο εναντίων των ανταρτών, αλλά αντίθετα απαιτείται αναδιοργάνωση, ενίσχυση και πειθαρχία αυτών.

Οι Kress και MacKay (2014, σ. 102-103) δημιουργούν ένα μοντέλο που βασίζεται στο μοντέλο ανταρτοπόλεμου του Deitchman και στο μοντέλο μάχης του Lanchester (ισορροπία πληροφοριών και δυνάμεων πυρός), το οποίο συνδυάζει στοχευμένα και μη πυρά, με την ισορροπία μεταξύ αυτών των δύο να εξαρτάται από την ποιότητα των πληροφοριών που λαμβάνονται. Στην περίπτωση των ανταρτών, είναι εύκολο να προσδιορίσουν τις κρατικές δυνάμεις. Από την άλλη πλευρά, όμως, το κράτος έχει αδυναμία διάκρισης μεταξύ ανταρτών και πολιτών, καθώς οι κρατικές δυνάμεις έρχονται αντιμέτωπες με σχετικά μικρές ένοπλες ομάδες, διασκορπισμένες στον πληθυσμό.

Το βασικό πλεονέκτημα των ανταρτών είναι η απροσδιόριστη ταυτότητά τους, ενώ αναμειγνύονται στον άμαχο πληθυσμό, γεγονός που καθιστά δύσκολη για τις κρατικές δυνάμεις να εντοπίσουν τους εξεγερμένους στόχους και να εκτελέσουν αποτελεσματικές επιχειρήσεις αντιμετώπισης του ανταρτοπόλεμου. Κρίσιμος παράγοντας σε αυτό είναι η πληροφορία. Σε αυτό το πλαίσιο, το πρόβλημα των κρατικών δυνάμεων είναι πώς να κατανεμηθούν

οι πόροι μεταξύ της συλλογής πληροφοριών για τους αντάρτες και της χρήσης πυρών εναντίον τους. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί πως σε αυτό το μοντέλο δεν λαμβάνονται υπόψη παράμετροι που αφορούν στο πώς η κοινή γνώμη αλλάζει με την πάροδο του χρόνου και πώς επηρεάζει την εξέλιξη και το αποτέλεσμα μιας σύγκρουσης, αλλά και δυναμικές μη φυσικές μεταβλητές, όπως ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις κατά την αντιμετώπιση του ανταρτοπόλεμου.

Τόσο οι εγχώριες όσο και οι διεθνείς τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν τακτικές, τεχνικές και διαδικασίες αντάρτικου πολέμου, δημιουργώντας έτσι νέες προκλήσεις για τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου. Έτσι, η ικανότητα ταυτοποίησης και νίκης των μελών αυτών των οργανώσεων, ανατροπής των υποδομών τους και διακοπής των οικονομικών πόρων τους έγκειται στην κατανόηση του σύγχρονου αντάρτικου πολέμου καθώς εξελίσσονται τον 21ο αιώνα. Οι μορφές αντάρτικου πολέμου που υιοθετούνται από διάφορες τρομοκρατικές ομάδες δεν αποσκοπούν μόνο στην απλή έκθεση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης ή στην κυβερνητική χειραγώγηση. Αντίθετα, επιθυμούν να ασκήσουν ισχυρό αντίκτυπο, παρακινούμενες από θρησκευτικές επιταγές και/ή πολιτικούς στόχους (Hughbank, 2010, σ. 39). Υπό αυτό το πρίσμα και με αναφορά στις ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις του 21ου αιώνα που δρουν στις ΗΠΑ, ο Hughbank (2010, σ. 42-45) επισημαίνει ότι, οι ομάδες ανταρτών-τρομοκρατών οργανώνουν γενικά τις δραστηριότητές τους σε επτά τομείς, στους οποίους θα πρέπει να δοθεί έμφαση για την αντιμετώπιση του ανταρτοπόλεμου: προετοιμασία, αρχική επαφή, διείσδυση, οργάνωση, συγκέντρωση, διεξαγωγή επιχειρήσεων και απόσυρση:

Προετοιμασία: Οι ομάδες αναζητούν πρώτα μια τοποθεσία από την οποία βασίζουν τις επιχειρήσεις τους και αρχίζουν να στρατολογούν. Η τοποθεσία είναι κρίσιμος παράγοντας, καθώς απαιτείται ένα περιβάλλον ευνοϊκό για την στρατολόγηση, την προστασία τους και τον προγραμματισμό των επιθέσεων τους. Παράγοντες που σχετίζονται με τη φύση της κοινότητας και την κοινωνικοοικονομική δομή της είναι δύο κρίσιμοι παράγοντες στην επιλογή της τοποθεσίας, καθώς τα μέλη των ομάδων θα αποτελέσουν ενεργά μέλη της

κοινότητας (π.χ. εργατικό δυναμικό), από την οποία θα προσπαθήσουν να βρουν νέα μέλη. Στην περίπτωση των ισλαμιστών επιλέγονται ευημερούσες κοινωνίες με υψηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο.

Αρχική επαφή: Με την πάροδο του χρόνου, η οργανωτική δομή αρχίζει να διαμορφώνεται. Όπως παρατήρησε ο Mao Tse-tung, «το βασικό στοιχείο του αντάρτικου πολέμου είναι ο άνθρωπος και ο άνθρωπος είναι πιο περίπλοκος από οποιοδήποτε από τα μηχανήματά του». Ενώ αναζητούν εκείνα τα άτομα που μπορεί να ικανοποιήσουν τις στρατηγικές και τακτικές ανάγκες τους για μελλοντικές επιχειρήσεις, τα μέλη των ομάδων ενσωματώνονται στην καθημερινή ζωή του στοχευόμενου πληθυσμού τους.

Διείσδυση: Η διείσδυση ορίζεται ως πλήρης εμβάθυνση σε μια κοινωνία. Ένας κρίσιμος παράγοντας για την ανάπτυξη της δομής της αντάρτικης ομάδας σε αυτό το στάδιο είναι η διαδικασία απομόνωσης υποσχόμενων νεοσύλλεκτων στην κοινωνία που μπορεί να τρέφουν αρνητικά συναισθήματα, είτε απέναντι σε πολιτικά κόμματα, είτε σε ομάδες πολιτών (π.χ. στη βάση της θρησκείας). Αρχίζουν να διαδίδουν ήσυχια τις θρησκευτικές και πολιτικές τους πεποιθήσεις ως μια πιο αποδεκτή εναλλακτική λύση έναντι των υφιστάμενων δομών.

Οργάνωση: Μόλις καθοριστεί η φάση διείσδυσης σε μια περιοχή επιχειρήσεων και θεωρείται ικανοποιητική για τις ανάγκες της ομάδας ανταρτών, η οργάνωση των ομάδων αρχίζει να διαμορφώνεται. Οι παραδοσιακές αντάρτικες δυνάμεις του Αφγανιστάν, της Βραζιλίας, της Κίνας και του Βιετνάμ ήταν πολύ μεγάλες σε αριθμό, αλλά τρομοκρατικές ομάδες στις ΗΠΑ είναι πολύ μικρότερες, λόγω του αστικού εδάφους και του περιβάλλοντος στα οποία έχουν επιλέξει να διεξάγουν τις δραστηριότητές τους. Αυτή η οργανωτική τεχνική είναι περισσότερο γνωστή ως αποκέντρωση ή δικτυωμένη αποκέντρωση. Με αποκεντρωμένες μικρές ομάδες που εργάζονται για έναν κοινό στόχο, όσοι συλλαμβάνονται κατά τη διάπραξη παράνομης πράξης δεν είναι σε θέση να παράσχουν σχετικές πληροφορίες.

Συγκέντρωση: Παρόλο που το όνομα αυτής της φάσης υποδηλώνει ότι υπάρχει μια μαζική ή αύξηση του μεγέθους της ομάδας, το μέγεθος θα ποικίλλει ανάλογα με κάθε τοποθεσία (και κοινωνιολογικό περιβάλλον), την

οργάνωση και την προβλεπόμενη αποστολή. Επιπλέον, άτομα με ειδικές δεξιότητες εξετάζονται επίσης περισσότερο κατά τη στρατολόγηση, σε αντίθεση με τον μέσο αντάρτη μαχητή κατά το παρελθόν. Όπως παρατηρούν οι Loveman και Davies, αντλώντας από το δόγμα που αρχικά υποστηρίχθηκε από τον Guevara, «ο πόλεμος του αντάρτικου, η βάση του αγώνα ενός λαού, έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά, διαφορετικές πτυχές, παρόλο που η ουσιαστική απελευθέρωση παραμένει η ίδια». Οι διδασκαλίες του Guevara εξακολουθούν να ισχύουν για τη δημιουργία και την εκπαίδευση τόσο εγχώριων όσο και διεθνών τρομοκρατικών οργανώσεων που βρίσκονται στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ένα άλλο κοινό στοιχείο μεταξύ του αντάρτικου πολέμου του παρελθόντος και των σημερινών τρομοκρατικών ομάδων είναι ότι, αυτή η μορφή πολέμου είναι ένας πόλεμος των μαζών, ένας πόλεμος του λαού.

Διεξαγωγή επιχειρήσεων: Οι ασύμμετρες ενέργειες του τυπικού αντάρτικου πολέμου είναι προϊόν λεπτομερών προγραμματισμών, πόρων, οργάνωσης και πρόβλεψης μηνών. Αν και υπάρχουν διάφορα επίπεδα κοινωνικών τάξεων που συμμετέχουν σε τρομοκρατικές πράξεις, οι τελικές αποφάσεις λαμβάνονται από υψηλά εκπαιδευμένους και αφοσιωμένους ισλαμιστές τζιχαντιστές που πιστεύουν πραγματικά ότι οι πράξεις τους είναι δίκαιες και γίνονται για τη βελτίωση του ισλαμισμού.

Απόσυρση: Η απόσυρση κατά τη διάρκεια του αντάρτικου πολέμου είναι πιο πιθανό να συμβεί με τη μορφή αποδόμησης της επιχειρησιακής ομάδας που είναι υπεύθυνη για την πραγματική τρομοκρατική επίθεση (π.χ. μετεγκατάσταση σε άλλη τοποθεσία). Ο αποκεντρωμένος επιχειρησιακός έλεγχος της ομάδας επιτρέπει στις ξεχωριστές ομάδες να λειτουργούν ανεξάρτητα, παρέχοντας αδιάλειπτες και συνεχείς λειτουργίες. Προκειμένου να τερματιστεί επιτυχώς η κατάσταση λειτουργίας μίας τοπικής ομάδας, θα πρέπει να αποστρατευθεί η πραγματική βασική τοποθεσία από την οποία στρατολογούν, εκπαιδεύουν, σχεδιάζουν και ενεργούν ενάντια στους επιδιωκόμενους στόχους τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΟΙ ΕΝΟΠΛΟΙ ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

3.1 Ορισμός και τυπολογία των ενόπλων μη κρατικών δρώντων

Σύμφωνα με τον Podder (2012, σ. 6), υπάρχει μικρή σαφήνεια ως προς τον ορισμό των ενόπλων μη κρατικών δρώντων. Το Διεθνές Συμβούλιο για την Πολιτική για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ορίζει τους ενόπλους μη κρατικούς δρώντες ως ομάδες που οπλίζουν και χρησιμοποιούν βία για να επιτύχουν τους στόχους τους και δεν είναι υπό κρατικό έλεγχο. Αυτός ο ορισμός δεν περιλαμβάνει ούτε τις ιδιωτικές εταιρείες ασφαλείας που έχουν πολλαπλασιαστεί ούτε τα οργανωμένα καρτέλ εγκλήματος, αλλά αντίθετα συνδέει τους ενόπλους μη κρατικούς δρώντες με οικονομικούς και πολιτικούς στόχους, παρά με ιδιωτικές ατζέντες. Η πρόσφατη βιβλιογραφία για τις διεθνείς σχέσεις και την ασφάλεια έχει υποστηρίξει τη συμπερίληψη εγκληματικών συμμοριών, μισθοφόρων, τρομοκρατών και ιδιωτικών εργολάβων ασφαλείας σε αυτόν τον ευρύ όρο, όπως αναφέρει ο Podder (2012, σ. 6).

Το Κέντρο Δημοκρατικού Ελέγχου των Ενόπλων Δυνάμεων της Γενεύης έχει ομαδοποιήσει όλα τα παραπάνω, καθώς και ομάδες πολιτοφυλακών και επαγρύπνησης ως νέες μορφές απειλής που περιλαμβάνονται στους ένοπλους μη κρατικούς δρώντες, οι οποίοι πλέον περιλαμβάνουν ευρέως ομάδες που διαθέτουν μια ιεραρχική οργάνωση, χρησιμοποιούν βία για πολιτικούς σκοπούς, είναι ανεξάρτητες από τον κρατικό έλεγχο και έχουν κάποιο βαθμό εδαφικού ελέγχου σε μια γεωγραφική περιοχή. Στο πλαίσιο αυτού του ορισμού μπορούν επίσης να συμπεριληφθούν παραστρατιωτικοί/κυβερνητικές πολιτοφυλακές και διεθνικές τρομοκρατικές ομάδες, όπως η Al Qaeda (Podder, 2012, σ. 6).

Σε παρόμοιο πλαίσιο, οι Hofmann και Schneckener (2011, σ. 2) υποστηρίζουν ότι ο ορισμός των ενόπλων μη κρατικών δρώντων είναι δύσκολος, λόγω των πολλών τύπων και χαρακτηριστικών τους. Σε γενικές γραμμές, οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες ορίζονται ως διακριτές οργανώσεις που: α) είναι πρόθυμες και ικανές να χρησιμοποιήσουν βία για την επίτευξη των στόχων τους και β)

δεν ενσωματώνονται σε επίσημα κρατικούς θεσμούς, όπως τακτικοί στρατοί, αστυνομία ή ειδικές δυνάμεις. Επομένως, γ) διαθέτουν έναν ορισμένο βαθμό αυτονομίας όσον αφορά την πολιτική, τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, τους πόρους και τις υποδομές. Μπορούν, ωστόσο, να υποστηριχθούν ή να οργανωθούν από κρατικούς φορείς, είτε κρυφά είτε όχι, όπως συμβαίνει συχνά με πολιτοφυλακές, παραστρατιωτικές ομάδες, μισθοφόρους ή ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες.

Επιπλέον, ενδέχεται επίσης να υπάρχουν κρατικοί αξιωματούχοι ή κρατικές υπηρεσίες που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στις δραστηριότητες ενόπλων μη κρατικών δρώντων - μερικές φορές για ιδεολογικούς λόγους (π.χ. μυστική υποστήριξη για τους επαναστάτες), μερικές φορές λόγω προσωπικών συμφερόντων (όπως πολιτική σταδιοδρομία, διαφθορά, οικογενειακοκρατία, πελατειοκρατία και κέρδος). Ωστόσο, παρά τις στενές σχέσεις με τους κρατικούς φορείς, αυτές οι ομάδες μπορούν να θεωρηθούν ως μη κρατικοί φορείς, δεδομένου ότι δεν βρίσκονται υπό πλήρη κρατικό έλεγχο. Αντίθετα, μπορεί να είναι ελκυστικές για ορισμένες κυβερνητικές υπηρεσίες ακριβώς λόγω του μη κρατικού χαρακτήρα τους (Hofmann & Schneckener, 2011, σ. 3).

Σύμφωνα με τους Yeşiltaş & Kardaş (2018, σ. 4), οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες αναφέρονται σε μη κρατικές οργανώσεις που έχουν την ικανότητα και τα μέσα για τη διεξαγωγή συστηματικής βίαιης δράσης. Οι ομάδες αυτές αγωνίζονται για τον κρατικό και κοινωνικό έλεγχο που ενθαρρύνουν τον έλεγχο της γης, καθώς και την υποδούλωση ή τον εκτοπισμό των ιθαγενών, προκειμένου να θέσουν υπό τον έλεγχό τους τις φυσικές τους πηγές και να αναπτύξουν «σκαιώδεις οικονομίες» μέσω του τρόμου και της ακραίας βίας. Οι συγγραφείς προσθέτουν πως οι διάφοροι ορισμοί που έχουν δοθεί για τους ένοπλους μη κρατικούς δρώντες περιστρέφονται γύρω από την ιδέα ότι, αποτελούν ένοπλους μη κρατικούς φορείς με έναν ελάχιστο βαθμό συνοχής ως προς την οργάνωση (δηλαδή διακρίνεται ως οντότητα, έχει όνομα και κάποιο είδος ηγεσίας) και μια ορισμένη διάρκεια της βίαιης εκστρατείας τους.

Στη βάση αυτή, προτείνουν τον ακόλουθο ορισμό: ένοπλη ομάδα, η οποία είναι σε θέση να ασκήσει επιτυχημένο και διαρκή έλεγχο σε μια περιοχή για να διεξάγει συντονισμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις για την επίτευξη πολιτικών

στόχων. Επομένως, τα χαρακτηριστικά που έχουν οι ομάδες αυτές είναι: οργάνωση και λειτουργία εκτός ελέγχου από το κράτος, χρήση βίας για την επίτευξη πολιτικών και στρατιωτικών στόχων, παρατυπία των στρατιωτικών δράσεων και της ημικρατικής δομής για τη λειτουργία των στόχων τους (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, σ. 7). Παρομοίως, ο Sabel (2008, σ. 6) αναφέρεται σε αυτές τις ομάδες ως έχουσες μια ιεραρχική δομή και την ικανότητα χρήσης βίας για την επίτευξη των στόχων τους και έναν ορισμένο βαθμό ανεξαρτησίας από τον κρατικό έλεγχο.

Στη βάση της παρατήρησης ότι οι παράγοντες πίσω από το σχηματισμό των ενόπλων μη κρατικών δρώντων είναι περίπλοκοι (Podder, 2012, σ. 9; Yeşiltaş & Kardaş, 2018, σ. 11-12), ο Podder (2012, σ. 9) προτείνει μια βασική τυπολογία για την κατανόηση των βασικών τους διαστάσεων. Αυτή η τυπολογία βασίζεται στον προσδιορισμό της βάσης υποστήριξής τους (εθνοτική/φυλετική ή ιδεολογική/θρησκευτική, αλλά εξαιρουμένης της υποστήριξης της διασποράς) για να κατανοήσει την έκταση των διεθνικών δεσμών. Αυτό ακολουθείται από τον προσδιορισμό των επιπέδων εσωτερικής και διεθνούς νομιμότητας (υψηλή ή χαμηλή), τις σχέσεις με πολίτες (καταχρηστικές ή προστατευτικές) που μπορούν να επηρεάσουν την ειρήνη και την οικοδόμηση και ειδικότερα τη συμφιλίωση.

Τέλος, η φύση της βάσης πόρων μπορεί να βοηθήσει στην ενημέρωση των πηγών χρηματοδότησης (κοινότητα εναντίον κεφαλαίου). Οι ομάδες μπορούν να εξαρτώνται περισσότερο από την κοινότητα για πόρους ή από συστήματα ανταλλαγής κεφαλαίων όπως οι φυσικοί πόροι και το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα. Οι κοινοτικές και προστατευτικές ομάδες είναι πιθανό να απολαμβάνουν ισχυρότερη κοινωνική και πολιτική νομιμότητα σε σύγκριση με τις καπιταλιστικές και καταχρηστικές ομάδες (Podder, 2012, σ. 9).

Πίνακας 3.1 Τυπολογία των ενόπλων μη κρατικών δρώντων

Βάση υποστήριξης	Εγχώρια νομιμότητα	Διεθνής νομιμότητα	Σχέσεις με πολίτες	Πόροι
Εθνοτική/ Φυλετική	Υψηλή	Υψηλή	Καταχρηστικές/ Συγκρουσιακές	Κοινοτική φορολογία και υποστήριξη
Ιδεολογική/ Θρησκευτική	Χαμηλή	Χαμηλή	Προστατευτικές/ Συνεργατικές	Συστήματα ανταλλαγής βάσει κεφαλαίου

Πηγή: Podder, 2012, σ. 9

Σύμφωνα με τους Yeşiltas & Kardaş (2018, σ. 7), η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη διάκριση είναι μεταξύ θρησκευτικών και εθνικών ενόπλων κρατικών δρώντων, καθώς μία τέτοια διάκριση αντανακλά καλύτερα το διεθνές σύστημα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Μπορούν επίσης να κατηγοριοποιηθούν με βάση τις ενέργειές τους ως προς το αν αμφισβητούν ή διατηρούν το status quo και πώς τα κύρια κίνητρα και οι στρατηγικές τους έρχονται να συλλάβουν, να νομιμοποιήσουν και να θέσουν σε εφαρμογή πολιτικές και στρατιωτικές ρυθμίσεις. Το γεγονός ότι είναι δύσκολη η τυπολογία των ενόπλων μη κρατικών δρώντων οφείλεται στο ότι ορισμένες φορές λαμβάνουν υβριδικές μορφές, δηλαδή μπορεί μία ομάδα να έχει ένα διαφορετικό σύνολο ατζέντας. Κοινό σημείο των τυπολογιών είναι ότι αυτές οι ομάδες έχουν στρατηγικούς στόχους και χρησιμοποιούν βίαια μέσα για την επίτευξη των σκοπών τους.

Ο Sabel (2008, σ. 6) υποστηρίζει ότι, ο όρος «ένοπλη μη κρατική ομάδα» μπορεί να αναφέρεται τόσο σε διακυβερνητικές οργανώσεις όσο και σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ). Ο όρος ΜΚΟ αποδίδεται συνήθως σε εθελοντικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που προωθούν

συμφέροντα για την κοινωνική ευημερία, αλλά μπορεί επίσης να περιλαμβάνει οργανωμένες ένοπλες ομάδες και ακόμη και τρομοκρατικές οργανώσεις. Στη βάση αυτή, προτείνει την ακόλουθη τυπολογία για τους ένοπλους μη κρατικούς δρώντες (Sabel, 2008, σ. 6-8):

Ένοπλοι διακυβερνητικοί οργανισμοί: αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει διεθνείς οργανισμούς που έχουν στρατιωτικό χαρακτήρα ή έχουν στρατιωτικές λειτουργίες. Ένας διακυβερνητικός οργανισμός διαθέτει διεθνή νομική προσωπικότητα που είναι ξεχωριστή από τη νομική προσωπικότητα των κρατών που είναι μέλη του. Το διεθνές δίκαιο έχει σαφή σημασία για τους διακυβερνητικούς οργανισμούς, καθώς έχουν δικαιώματα και καθήκοντα σύμφωνα με αυτό.

Ένοπλες ΜΚΟ ενάντια στο κράτος: μια ένοπλη ΜΚΟ ενάντια σε ένα κράτος μπορεί να αποτελείται μόνο από άμαχο πληθυσμό, ή να έχει κάποια εδαφική βάση, για παράδειγμα να έχει παραχωρηθεί από το ίδιο το κράτος, όπως σε ομάδες ανταρτών που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Ομάδες «Εθνικής απελευθέρωσης»: αναφέρονται σε ομάδες που αγωνίζονται για τον τερματισμό μιας στρατιωτικής κατοχής ή ενός αποικιακού καθεστώτος και επομένως η θέση τους κυμαίνεται από επαναστατική ομάδα στα όρια ενός κράτους έως ομάδα με αναγνωρισμένη διεθνή νομική προσωπικότητα. Ωστόσο, η ορολογία που χρησιμοποιείται για την περιγραφή αυτών των ομάδων είναι αμφιλεγόμενη και καθορίζεται έντονα από πολιτικούς παράγοντες.

Εμπορικοί φορείς ασφαλείας: αυτή η κατηγορία αποτελείται από ιδιωτικές εταιρείες που παρέχουν στρατιωτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες ασφαλείας, χωρίς διεθνή νομική προσωπικότητα. Τέτοιες υπηρεσίες μπορεί να κυμαίνονται από υποστήριξη logistics και επικοινωνιών έως ένοπλη προστασία εγκαταστάσεων, προσωπική προστασία, στρατιωτικές συμβουλές και εκπαίδευση, υπηρεσίες πληροφοριών, ανακρίσεις και ακόμη και άμεση συμμετοχή σε μάχη. Οι ιδιωτικές εταιρείες ασφαλείας διαδραματίζουν σήμερα σημαντικό ρόλο σε καταστάσεις σύγκρουσης και στη διαμόρφωση των συνθηκών μετά από μία σύγκρουση. Ένα γνωστό παράδειγμα αυτού του

φαινομένου είναι η χρήση τους από τις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ, καθώς βασίστηκαν σε ιδιωτικές εταιρείες ασφάλειας όπως η DynCorp International για την υποστήριξη στρατιωτικών δυνάμεων και την αποκατάσταση εθνικών υποδομών. Ωστόσο, οι ομάδες αυτές δε δημιουργούνται μόνο από κράτη, αλλά και από ένοπλες ομάδες ανταρτών για να ενισχύσουν την ικανότητά τους μέσω εκπαίδευσης και στρατιωτικής βοήθειας.

Ένοπλες ομάδες που λειτουργούν σε ένα κράτος σε συνεργασία ή με τη συγκατάθεση του κράτους: αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει, για παράδειγμα, τρομοκρατικές οργανώσεις όπως η Al Qaeda και η Χεζμπολάχ.

Τρομοκρατικές ομάδες: κάθε ένοπλη ΜΚΟ μπορεί να θεωρηθεί τρομοκρατική ομάδα εάν εμπλέκεται σε τρομοκρατικές δραστηριότητες. Αν και τα περισσότερα κράτη θα χαρακτηρίζουν ως τρομοκρατία μια επίθεση πολιτικά υποκινούμενη από ένοπλους πολίτες εναντίον των ενόπλων δυνάμεών της, το διεθνές δίκαιο περιορίζει τον ορισμό της τρομοκρατίας στις επιθέσεις κατά των αμάχων. Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών αναγνώρισε ότι τα κράτη έχουν δικαίωμα αυτοάμυνας εναντίον της τρομοκρατίας, ένα δικαίωμα που περιλαμβάνει τη χρήση ένοπλης δύναμης.

3.2 Η σχέση κρατικών φορέων και ενόπλων μη κρατικών δρώντων

Η δράση ενόπλων ομάδων στη Μέση Ανατολή έχει οδηγήσει σε μία ευρεία συζήτηση που υπερβαίνει τις απλές ανησυχίες περί της τρομοκρατίας, καθώς πλέον εμπλέκει και τη σχέση και τη μεταβαλλόμενη ισορροπία μεταξύ ενόπλων μη κρατικών παραγόντων (συμπεριλαμβανομένων τρομοκρατικών ομάδων) και κρατών που υποστηρίζουν αυτήν τη βία. Αν και αυτή η ισορροπία διαφέρει ανάμεσα στις διάφορες περιοχές, η κυρίαρχη τάση είναι η ενίσχυση των πολιτικών και οικονομικά αυτόνομων ένοπλων μη κρατικών δρώντων (Stepanova, 2006, σ. 1).

Η υφιστάμενη κρατική δομή αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της άσκησης βίας στην επαναπροσδιορισμό της εξουσίας του κράτους στον έλεγχο μιας καθορισμένης περιοχής. Αυτό μπορεί επίσης να αποκαταστήσει την αδυναμία του κράτους, όπως στις περιπτώσεις του Ιράκ και της Συρίας. Οι κεντρικές

κυβερνήσεις αυτών των δύο χωρών δύσκολα μπορούν να πάρουν τον πλήρη έλεγχο των απομακρυσμένων τμημάτων των κρατών τους μόνο μέσω πολιτικών ασφαλείας, επειδή είτε δεν διαθέτουν στρατιωτικά μέσα, είτε επειδή λειτουργούν σε πλαίσιο εμφυλίου πολέμου. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι κυβερνήσεις προτιμούν να χρησιμοποιούν τους μη κρατικούς ένοπλους φορείς ως αντιπροσώπους τους για να ασκήσουν τον έλεγχο στην περιοχή. Για παράδειγμα, η κατανομή και η μετεγκατάσταση εξουσίας από κρατικούς σε μη κρατικούς ένοπλους παράγοντες είναι εμφανής στην περίπτωση της αμερικανικής στρατιωτικής υποστήριξης στο YPG ως ο κύριος αντιπρόσωπος του αγώνα ενάντια στο ISIS στη Συρία. Οι Λαϊκές Δυνάμεις Κινητοποίησης (PMF) στο Ιράκ ανέλαβαν κεντρικό ρόλο στην άσκηση της ιρακινής κρατικής εξουσίας στην αντιμετώπιση του ISIS.

Ομοίως, οι σιιτικές πολιτοφυλακές και η Χεζμπολάχ στη Συρία έχουν καταστεί τα κεντρικά στοιχεία στην άσκηση της ιρακινής κρατικής εξουσίας έναντι των συριακών αντιπολιτευόμενων ομάδων και άλλων περιφερειακών κρατών, όπως η Τουρκία ή η Σαουδική Αραβία. Αυτά τα πρότυπα κινητοποίησης και πρόσληψης δημιουργούν την κάθετη (στην περίπτωση της PMF στο Ιράκ) και την οριζόντια (στην περίπτωση της Χεζμπολάχ στη Συρία) βίας από ένα κράτος τόσο στην επικράτειά του, όσο και στην εδαφική δικαιοδοσία μίας άλλης χώρας. Τέτοιες πρακτικές βίας μπορούν να μεταμορφώσουν τη συμβατική λογική της κρατικής κυριαρχίας, καθώς και τη συμβατική δυναμική των ενόπλων μη κρατικών δρώντων (Yeşiltaş & Kardeş, 2018, σ. 9). Επίσης, ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες μπορούν να χρησιμοποιηθούν από το κράτος για λόγους υποστήριξης του υφιστάμενου καθεστώτος (Adebahr et al., 2016, σ. 5).

Η σχέση αυτή, όμως, δεν υπονοεί πως οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες ενεργούν ως πληρεξούσιοι των κρατικών φορέων (Stepanova, 2006, σ. 1). Το γεγονός ότι αμφισβητούν το μονοπώλιο της κρατικής κυριαρχίας και της βίας κατά την απόκτηση εγχώριας και διεθνούς υποστήριξης μπορεί να υποδηλώνει ότι το καθεστώς από μόνο του δεν είναι επαρκές για να καθορίσει τη νομιμότητα των ενόπλων μη κρατικών δρώντων (Stepanova, 2006, σ. 2). Η δραστηριότητα των ένοπλων ομάδων σε ένα κράτος μπορεί να δημιουργήσει

σε ορισμένες περιπτώσεις ένα αποτυχημένο κράτος, του οποίου η κεντρική κυβέρνηση είναι τόσο αδύναμη ή αναποτελεσματική που δεν έχει σχεδόν καμία επίπτωση και σχεδόν καθόλου έλεγχο σε μεγάλο μέρος του εδάφους (Sabel, 2008, σ. 6).

Ενώ κάποιες ομάδες (π.χ. ISIS) διατηρούν φιλοδοξίες να αλλάξουν το παγκόσμιο σύστημα μακροπρόθεσμα επιβάλλοντας έναν και μόνο πολιτικό κανόνα που βασίζεται σε θρησκευτικές αρχές, αντί για τις κοσμικές ιδεολογίες του εθνικισμού, άλλες ομάδες (π.χ. PYD ή PKK) θέλουν να αλλάξουν την πολιτική δομή ενός συγκεκριμένου κράτους (Yeşiltas & Kardaş, 2018, σ. 10).

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στις σχέσεις εξουσίας και ισχύος μεταξύ του κράτους και των ενόπλων μη κρατικών δρώντων, ιδίως όταν το πρώτο είναι πιο αδύναμο από αυτούς τους δρώντες. Αν και οι τελευταίοι μπορούν να διατηρήσουν στρατιωτικό δυναμικό και να καταφύγουν σε τρομοκρατικές ενέργειες, μπορεί επίσης να είναι ένας σημαντικός πολιτικός παράγοντας, όπως η Χεζμπολάχ στο Λίβανο, που εκπροσωπεί μια μεγάλη εγχώρια εκλογική περιφέρεια. Κρίσιμης σημασίας δεν είναι τόσο η σχετική δύναμη του κράτους, όσον αφορά τον βαθμό του συγκεντρωτικού ελέγχου του, αλλά η λειτουργικότητά του υπό δεδομένους περιφερειακούς, πολιτικούς, οικονομικούς, εθνοτικούς και θρησκευτικούς περιορισμούς. Για παράδειγμα, σε ένα κατακερματισμένο, πολυπαραγοντικό, μετασυγκρουσιακό κράτος όπως ο Λίβανος, το κράτος πρέπει να είναι σχετικά αδύναμο και αποκεντρωμένο προκειμένου να διατηρήσει την πολιτική σταθερότητα, τη διακυβερνητική ισορροπία και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, με τις λειτουργίες του να περιορίζονται με πολλούς τρόπους, δρώντας στο ρόλο του διαιτητή (Stepanova, 2006, σ. 2).

Η σχέση μεταξύ κρατών και ενόπλων η κρατικών δρώντων θέτει υπό αμφισβήτηση συμβατικούς τρόπους καταπολέμησης της τρομοκρατίας και οδηγεί στην ανάγκη άσκησης πίεσης στους κρατικούς χορηγούς αυτών των ομάδων, ως η καλύτερη στρατηγική για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Αυτό, όμως, δεν έγινε άμεσα αντιληπτό από αρκετές κυβερνήσεις ανά τον κόσμο, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση αυτών των μη κρατικών ένοπλων δρώντων (Stepanova, 2006, σ. 1). Άλλωστε, ένα κοινό

χαρακτηριστικό των εξεγέρσεων είναι ότι η κυβέρνηση χρειάζεται χρόνο ώστε να αναγνωρίσει ότι συμβαίνει μια εξέγερση.

Οι αντάρτες εκμεταλλεύονται αυτόν τον χρόνο για να χτίσουν τη δύναμη τους και να συγκεντρώσουν υποστήριξη. Επίσης, οι δυτικοί στρατιωτικοί συχνά αγνοούν τη μελέτη της εξέγερσης, καθώς θεωρούν ότι στρατοί που εκπαιδεύονται για να κερδίσουν μεγάλους συμβατικούς πολέμους είναι προετοιμασμένοι να κερδίσουν και μικρούς, μη συμβατικούς. Στην πραγματικότητα, ορισμένες δυνατότητες που απαιτούνται για τη συμβατική επιτυχία - για παράδειγμα, η ικανότητα εκτέλεσης επιχειρησιακών ελιγμών - μπορεί να έχουν περιορισμένη χρησιμότητα ή ακόμη να είναι και αντιπαραγωγικές. Παρόλα αυτά, οι συμβατικές δυνάμεις που ξεκινούν τις επιχειρήσεις, συχνά προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν αυτές τις δυνατότητες για να νικήσουν τους αντάρτες και σχεδόν πάντα αποτυγχάνουν (Petraeus, 2006, σ. ix).

Εάν η διεθνής κοινότητα επιμένει ότι οι λειτουργίες ασφαλείας ενός τέτοιου κράτους πρέπει να ενισχυθούν ριζικά, πρέπει να είναι έτοιμη να φέρει το κύριο βάρος αυτών των προσπαθειών. Αυτό παράλληλα οδηγεί και στη διαπίστωση πως εξαιτίας της δύναμης αυτών των ενόπλων μη κρατικών δρώντων, η αποδυνάμωσή τους μπορεί να συνδέεται με την αποδυνάμωση παράλληλα της πολιτικής τους βάσης, κάτι το οποίο μπορεί με τη σειρά του να οδηγήσει σε αποσταθεροποίηση του κράτους (Stepanova, 2006, σ. 2).

Παράλληλα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η απουσία τοπικότητας ως προς τη γεωγραφική περιοχή δράσης ορισμένων ενόπλων μη κρατικών δρώντων και επομένως τις συμμαχίες που δημιουργούνται ή που σταματούν να υφίστανται μεταξύ των κρατών και όχι εντός αυτών. Για παράδειγμα, θρησκευτικές ομάδες ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή εμπλέκονται σε εξωτερικούς πολέμους πιο συχνά από ότι στο παρελθόν σε σύγκριση με άλλες ένοπλες ομάδες μη κρατικών δρώντων. Οι ISIS, Al-Nusra, Al-Qaeda απορρίπτουν τον αραβικό εθνικισμό στον αγώνα τους για εδαφικό έλεγχο στο Ιράκ, τη Συρία, τη Λιβύη και την Υεμένη, ενώ η Χεζμπολάχ αγωνίζεται εναντίον άλλων ενόπλων μη κρατικών δρώντων που βασίζονται στη θρησκεία στη Συρία, μαζί με το καθεστώς Assad και την Υεμένη, μαζί με

τις πολιτοφυλακές Χούτι υπό την επίβλεψη του Ιρανικού Σώματος Επαναστατικής Φρουράς (IRGC) (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, σ. 10).

Με βάση τα ανωτέρω, τίθενται, επομένως, αρκετά ζητήματα, τα οποία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: α) η σχέση κρατών και ενόπλων μη κρατικών δρώντων, β) η κατανομή εξουσίας μεταξύ κρατών και ενόπλων μη κρατικών δρώντων, γ) η ισορροπία ισχύος μεταξύ κρατών και ενόπλων μη κρατικών δρώντων, δ) η εξισορρόπηση της ασφάλειας και της λειτουργικότητας του κράτους στο πλαίσιο αντιμετώπισης των ενόπλων μη κρατικών δρώντων, υπό το πρίσμα πρωτίστως του πολιτικού και κοινωνικού μετασχηματισμού. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε ένα ακόμη ζήτημα ε) την παροχή βοήθειας στα κράτη που είναι περισσότερο αδύναμα σε σύγκριση με τους ένοπλους μη κρατικούς δρώντες και το ερώτημα αν η βοήθεια αυτή θα πρέπει να είναι ανθρωπιστική, διπλωματική, με εγγυήσεις ασφαλείας, ή στρατιωτική. Επίσης, μπορεί να τεθεί και το ζήτημα στ) αν θα πρέπει να παρασχεθεί βοήθεια στα κράτη για την αντιμετώπιση των ενόπλων μη κρατικών δρώντων υπό το πρίσμα της αντιμετώπισης της τρομοκρατίας, λαμβάνοντας όμως υπόψη και την κοινωνική και πολιτική βάση και δράση των ενόπλων μη κρατικών δρώντων. Το βασικό ερώτημα που απορρέει από όλα τα παραπάνω σχετίζεται με το αν, πώς και κατά πόσο οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες μπορούν να χαρακτηριστούν ως τρομοκράτες ή ως αντάρτες, αλλά και το πόσο εύκολος είναι εν τέλει αυτός ο διαχωρισμός. Σε αυτό το ερώτημα θα προσπαθήσει να απαντήσει το επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΈΝΟΠΛΟΙ ΜΗ-ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ: ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ Η ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ;

4.1 Αίτια δημιουργίας των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις και οι ομάδες ανταρτών διέπονται από συγκεκριμένες επιδιώξεις στο πλαίσιο των συνθηκών διαμόρφωσής τους, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια. Κατά συνέπεια, ο προσδιορισμός των αιτιών δημιουργίας των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή και συνεπακόλουθα οι στόχοι τους, είναι απαραίτητος προκειμένου να είναι δυνατή η κατηγοριοποίησή τους μεταξύ τρομοκρατίας και ανταρτοπολέμου.

Οι ομάδες ενόπλων μη κρατικών δρώντων δεν προκύπτουν απλώς από κοινωνικά ή πολιτικά κενά. Έχουν ξεχωριστά ιστορικά και οργανωτικά υπόβαθρα και εμφανίστηκαν ως απάντηση σε ένα συγκεκριμένο σύνολο συνθηκών, όπως ανασφάλεια και ευκαιρίες για οικοδόμηση κρατών. Για παράδειγμα, κατά τον 20ο αιώνα, οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες σχηματίστηκαν ως αντίδραση ενάντια στις διαδικασίες ενοποίησης της κρατικής εξουσίας. Συγκεκριμένα, κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα κατέστησαν σημαντικοί παράγοντες που θα μπορούσαν να θέσουν πολλές προκλήσεις στις υπάρχουσες πρακτικές της κρατικής κυριαρχίας διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην αναμόρφωση των εθνο-σεχταριστικών συνθέσεων που οδηγούν σε εμφύλιες συγκρούσεις.

Ωστόσο, την περίοδο μετά την Αραβική Άνοιξη οι περισσότερες ομάδες ενόπλων μη κρατικών δρώντων δεν αμφισβητούν μόνο την ιδέα του μονοπωλίου της χρήσης βίας ως αποτέλεσμα της κρατικής αδυναμίας, αλλά είναι επίσης οι κύριοι καθοριστικοί παράγοντες της θεσμικής αδυναμίας ενός κράτους. Επιπλέον, η άνοδος των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003, τη σταδιακή παρακμή της κρατικής δομής του Ιράκ, τους εμφύλιους πολέμους στη Λιβύη

και την Υεμένη, καθώς και τις επιπτώσεις του εμφυλίου πολέμου στη Συρία (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, σ. 10).

Καθώς οι θεσμοί του συστήματος-κρατών δεν μπόρεσαν να σταθεροποιήσουν την περιφερειακή τάξη, οι ένοπλοι μη κρατικοί φορείς αυξήθηκαν σε αριθμό, διεύρυναν την ικανότητά τους και άρχισαν να διαδραματίζουν αποφασιστικό ρόλο στις περιφερειακές υποθέσεις ασφαλείας (Kardaş, 2018, σ. 22). Η διάβρωση της κυριαρχίας και της κρατικής εξουσίας ασκεί περαιτέρω πίεση στα έθνη-κράτη, επομένως στο σύστημα στη Μέση Ανατολή. Οι εθνικές αρχές, οι οποίες εξακολουθούν να κατέχουν νομική κυριαρχία βάσει του διεθνούς δικαίου και εκπροσωπούν τις χώρες τους σε διεθνή ιδρύματα, δεν είναι πλέον σε θέση να κυβερνούν το σύνολο των εδαφών τους. Υπάρχουν ανταγωνιστικά κέντρα εξουσίας που έχουν καθιερώσει ελέγχους σε μεγάλα τμήματα, μερικές φορές υπερβαίνοντας τα υπάρχοντα κρατικά όρια (Kardaş, 2018, σ. 24).

Οι κύριοι παράγοντες που έχουν συμβάλει στη διάδοση των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή έχουν ως κάτωθι (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, σ. 10-14):

Παρακμή της κρατικής δομής: Το κρατικό σύστημα της Μέσης Ανατολής είναι ένα τυπικό παράδειγμα στο οποίο τα κράτη με χαμηλή νομιμότητα, υψηλή καταστολή και μικρή ικανότητα να μετριάσουν τις ανησυχίες για την ασφάλεια και τη βία κατά των αμάχων προκαλούν το σχηματισμό των ενόπλων μη κρατικών δρώντων. Κατά τη διάρκεια του Συριακού Εμφυλίου Πολέμου και άλλων επαναστατικών περιπτώσεων σε όλη την Αραβική Άνοιξη, τα καθεστώτα δεν μπόρεσαν να παράσχουν νομικές, πολιτικές και θρησκευτικές βάσεις. Η έλλειψη πολιτικού χώρου και δημοκρατικής πολιτικής, σε συνδυασμό με τη συνεχιζόμενη απονομιμοποίηση υφιστάμενων κρατικών θεσμών στη Λιβύη, τη Συρία, την Αίγυπτο, το Ιράκ και την Υεμένη δημιούργησαν κενά εξουσίας, τα οποία αξιοποίησαν ένοπλοι μη κρατικοί παράγοντες, δημιουργώντας παράλληλα μια κρατική δομή εξουσίας και βίας. Οι βίαιες κυβερνητικές καταστολές, υπό την απειλή της πολιτικής νομιμότητας του κράτους και της βιωσιμότητας του καθεστώτος ιδίως μετά την Αραβική

Άνοιξη και η βία από μέρους των οργανώσεων μπορούν να κλιμακωθούν γρήγορα οδηγώντας έτσι με τη σειρά τους στη δημιουργία νέων ομάδων.

Εδαφικές αξιώσεις: Η «εδαφικότητα» όχι μόνο παρέχει έναν πολιτικό πόρο με τον οποίο εξασφαλίζεται η υποστήριξη και η ενοποίηση των ενόπλων μη κρατικών δρώντων, αλλά αποτελεί επίσης έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες διαμόρφωσης της ιδεολογίας τους. Στη Συρία και το Ιράκ, οι εδαφικοί ισχυρισμοί των ενόπλων μη κρατικών δρώντων όχι μόνο διαμορφώνουν τις οργανωτικές δομές, τις τακτικές και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούνται, αλλά βοηθούν επίσης στη συγκρότηση της πολιτικής τους ταυτότητας. Στο πλαίσιο αυτό διακρίνεται η υποκειμενική διάσταση της εδαφικότητας (αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι μη κρατικοί στρατιωτικοί φορείς αντιλαμβάνονται την εδαφικότητα) και η τακτική διάσταση της εδαφικότητας (αναφέρεται στα στρατιωτικά και πολιτικά μέσα που αναπτύσσονται, προκειμένου να επιτευχθεί η σχεδιαζόμενη εδαφικότητα).

Για παράδειγμα, το Σύριο-Κουρδικό PYD και η ένοπλη πτέρυγα του YPG αποτελούν δύο σημαντικά παραδείγματα που καταδεικνύουν πώς μια μη κρατική ένοπλη ομάδα αντιλαμβάνεται και αναπτύσσει μια στρατιωτική λογική σχετικά με την ίδρυση και τη διαχείριση εδαφών. Το ISIS είναι ένα άλλο παράδειγμα, στο οποίο η εδαφικότητα χρησιμοποιείται ως το κύριο πεδίο μάχης που δημιουργεί μια ασφαλή ζώνη για την οργάνωση, αλλά παράγει επίσης έναν νέο «κατασκευασμένο» χώρο της ταυτότητας αυτής. Το PMF στο Ιράκ μπορεί επίσης να αποτελέσει ένα ακόμη παράδειγμα που καταδεικνύει πώς δημιουργείται μια ομάδα πολιτοφυλακών - εν μέρει λόγω της αδύναμης κρατικής δομής για την προστασία των Σιιτών από το ISIS και τη μετατροπή του σε στρατιωτική οργάνωση που χρηματοδοτείται από το κράτος. Αυτές οι περιπτώσεις αποδεικνύουν ότι οι μη κρατικοί ένοπλοι φορείς μπορούν εύκολα να χρησιμοποιήσουν και να κινητοποιήσουν τη βία όχι μόνο για την προστασία του εαυτού τους και της επικράτειάς τους, αλλά και για τη δημιουργία ενός νέου χώρου πολιτικής υποκειμενικότητας.

Περιφερειακό πλαίσιο: οι συμμαχίες και οι ανταγωνισμοί εξουσίας μεταξύ κρατών επηρεάζουν τη δυναμική της αλληλεπίδρασης κρατών και ενόπλων μη κρατικών δρώντων. Η αλληλεπίδραση αυτή περιπλέκεται καθώς αρκετές

οργανώσεις δρουν και εκτός συνόρων. Η διαδικασία ίδρυσης και εξέλιξης του Hasd Shaabi (PMF) ως του κύριου στρατιωτικού παράγοντα που χρηματοδοτείται από το κράτος στον αγώνα του Ιράκ ενάντια στο ISIS είναι ένα άλλο παράδειγμα για το πώς το περιφερειακό πλαίσιο μετασχηματίζει τις ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ των Σουνιτών και των Σιιτών Αράβων. Ενώ η ομάδα Hasd Shaabi δημιουργήθηκε στο παρελθόν ως ο κύριος υπερασπιστής του σιιτικού πληθυσμού στο Ιράκ ενάντια στο ISIS με τη βοήθεια της ιρανικής κυβέρνησης, έχει καταστεί μια εναλλακτική δύναμη στο πλαίσιο της εσωτερικής πολιτικής του Ιράκ εναντίον άλλων μη κρατικών δρώντων, όπως η ομάδα Peshmerga που αποτελείται από Κούρδους μαχητές στο ημιαυτόνομο Ιρακινό Κουρδιστάν.

Εξωτερικές στρατιωτικές επεμβάσεις: συστηματικοί παράγοντες, όπως η διεθνής ισορροπία δυνάμεων, συχνά εντείνουν τις περιφερειακές συγκρούσεις και έχουν την ικανότητα να περιορίσουν τη διάρκεια και το εύρος των περιφερειακών πολέμων. Οι περιφερειακές ή εξωτερικές συστηματικές στρατιωτικές παρεμβάσεις μπορούν να επιταχύνουν ή να ανακόψουν τον σχηματισμό νέων ομάδων ενόπλων μη κρατικών δρώντων. Για παράδειγμα, η συμμετοχή της Ρωσίας στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας στα τέλη του 2015 όχι μόνο μετατόπισε την υπάρχουσα ισορροπία δυνάμεων υπέρ του Ιράν, αλλά και σταμάτησε τον πολλαπλασιασμό των αντιπάλων σουνιτικών ενόπλων δυνάμεων.

Ο Kardaş (2018, σ. 22) αναφέρει πως η αμφισβήτηση συνόρων στην περιοχή εξαιτίας εδαφικών διεκδικήσεων από ομάδες-πληθυσμούς, της αδυναμίας των κρατών να ελέγξουν ροές ατόμων, κεφαλαίων και όπλων, αλλά και της αμφισβήτησης των συνόρων βάσει διεθνούς δικαίου, αποτελούν έναν ακόμη λόγο αύξησης και ενίσχυσης των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στην περιοχή. Επιπρόσθετα, οι υποεθνικοί φορείς και ταυτότητες εξουσιοδοτούνται κατά τη διαδικασία της περιφερειακής αναδιάρθρωσης, σε μεγάλο βαθμό εις βάρος του μοντέλου «έθνος-κράτος». Από τη μία πλευρά, η πολιτική κινητοποίηση γύρω από εθνοτικές, σεχταριστικές, φυλετικές ή τοπικές-περιφερειακές ομάδες υπονομεύει τα επιτεύγματα του αμφιλεγόμενου εθνικού-κράτους μοντέλου στην περιοχή. Παράλληλα, η ενδυνάμωση των

υποεθνικών παραγόντων και ταυτοτήτων τόνισε την αναντιστοιχία μεταξύ συνόρων και κοινωνιών. Από την άλλη πλευρά, διάφοροι παράγοντες που κυμαίνονται από εγκληματικά δίκτυα έως μαχητικές ομάδες επεκτείνουν τους πόρους και τις δυνατότητές τους με στόχο να αποδυναμώσουν το κυρίαρχο μοντέλο έθνους-κράτους (Kardaş, 2018, σ. 25).

Όπως, άλλωστε, αναφέρει και ο Petraeus (2006, σ. 1-2), οι κυβερνήσεις μπορούν να ανατραπούν με διάφορους τρόπους. Η εξαίρεση σε αυτό το μοτίβο εσωτερικού πολέμου περιλαμβάνει κινήματα αντίστασης, όπου γηγενή στοιχεία επιδιώκουν να εκδιώξουν ή να ανατρέψουν αυτό που θεωρούν ότι είναι ξένη ή κατοχική κυβέρνηση. Ένα τέτοιο κίνημα αντίστασης θα μπορούσε να δημιουργηθεί από μια νόμιμη κυβέρνηση στην εξορία, καθώς και από φατρίες που ανταγωνίζονται για αυτόν τον ρόλο. Επιπλέον, επαναστατικές καταστάσεις μπορεί να προκύψουν από αλλαγές καθεστώτος, εξωτερικές παρεμβάσεις ή παράπονα που καλλιεργούνται και χειρίζονται προσεκτικά από (αυταρχικούς) ηγέτες. Μερικές φορές οι κοινωνίες είναι πιο επιρρεπείς σε αναταραχές όταν η κατάσταση αρχίζει να βελτιώνεται και οι προσδοκίες των ανθρώπων αυξάνονται. Η προκύπτουσα δυσαρέσκεια μπορεί να προκαλέσει αναταραχές και εξεγέρσεις. Σε τέτοιες στιγμές, οι επιρροές της παγκοσμιοποίησης και των διεθνών μέσων ενημέρωσης μπορεί να δημιουργήσουν μια αίσθηση σχετικής στέρησης, συμβάλλοντας επίσης στην αύξηση της δυσαρέσκειας (Petraeus, 2006, σ. 1-3).

Στο πλαίσιο αυτό, οι επιδεινούμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες τροφοδοτούν την πολιτική υπανάπτυξη, ενώ οι φτωχοί πολιτικοί θεσμοί αποδυναμώνουν τις προοπτικές κοινωνικοοικονομικής προόδου. Επιπλέον, η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών επίλυσης συγκρούσεων στην περιοχή επιδεινώνει περαιτέρω την υφιστάμενη κατάσταση. Οι προαναφερθείσες διαδικασίες έχουν παρουσιάσει τόσο βαθιές κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές προκλήσεις που έχουν δημιουργήσει ένα συνεχώς διευρυνόμενο κενό ασφαλείας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής (Kardaş, 2018, σ. 26).

4.2 Χαρακτηριστικά των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή

Εκτός από τα αίτια δημιουργίας των ενόπλων μη κρατικών δρώντων, τα χαρακτηριστικά που διέπουν τη λειτουργία τους επίσης μπορούν να συμβάλουν στον προσδιορισμό τους ως ανταρτοπόλεμος ή τρομοκρατία. Για τον λόγο αυτό η παρούσα υποενότητα θα παρουσιάσει τα κύρια χαρακτηριστικά των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή.

Υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά μη συμβατικής βίας σε όλες τις ένοπλες ομάδες μη κρατικών δρώντων, τα οποία έχουν ως εξής (Briscoe, 2013, σ. 3):

Δικτυακές δομές: οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες δεν έχουν πολλαπλασιαστεί μόνο κατά τις τελευταίες δεκαετίες, αλλά χαρακτηρίζονται επίσης από μεγαλύτερα επίπεδα εσωτερικής διαφοροποίησης. Αν και οι ακριβείς διαστάσεις αυτής της διαδικασίας είναι δύσκολο να μετρηθούν, υπάρχουν ενδείξεις ότι οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες υιοθετούν περισσότερες δικτυωμένες και συνδυαστικές οργανωτικές δομές ως απάντηση στις διάφορες απαιτήσεις για επιβίωση και ανάπτυξη. Ομάδες τόσο διαφορετικές όσο η Al Qaeda στο Ισλαμικό Μαγκρέμπ και ορισμένες πολιτοφυλακές στη Συρία ή τη Λιβύη, βασίζονται στον παραστρατιωτικό έλεγχο των αμάχων, τη στοιχειώδη διακυβέρνηση (ειδικά στην ασφάλεια και τη δικαιοσύνη), το παράνομο εμπόριο και περιστασιακές πράξεις επιλεκτικής τρομοκρατίας. Αυτή η πολυλειτουργικότητα καθιστά αυτές τις ομάδες πιο ανθεκτικές και προβλέψιμες ως εναλλακτικούς παρόχους διακυβέρνησης, αλλά μπορεί επίσης να εξηγεί την τάση τους για κατακερματισμό, τη σύγχυση τους ως προς την επιδίωξη πολιτικών και οικονομικών στόχων χρησιμοποιώντας τρομοκρατικές μεθόδους, καθώς και τη δυσκολία διαπραγμάτευσης σε κάθε είδους ολοκληρωμένη ειρηνευτική προσπάθεια.

Διακρατικές συνδέσεις: η εσωτερική διαφοροποίηση των ενόπλων μη κρατικών δρώντων σε καταστάσεις σύγκρουσης και βίας επιδεινώνεται από το ρόλο των διεθνικών δικτύων ως υποστηρικτών και διαμεσολαβητών αυτών των ομάδων. Αυτή η πτυχή της σύγχρονης σύγκρουσης δεν είναι νέα και υπάρχει εδώ και πολύ καιρό με τη μορφή υποστήριξης της διασποράς για

αντάρτες. Ωστόσο, η πανεθνική αλληλεγγύη που διέκρινε αυτές τις αιτίες μάχης φαίνεται να έχει δώσει τη θέση της σε πιο καθοριστικές χρήσεις της τοπικής δυναμικής των συγκρούσεων από διεθνικούς φορείς. Για παράδειγμα, καρτέλ ναρκωτικών μπορεί να συνεργάζονται με τοπικούς ενόπλους μη κρατικούς δρώντες στο πλαίσιο διακρατικής διακίνησης. Αυτές οι εδαφικές ομάδες παρέχουν προστασία και έλεγχο μέσω της χρήσης βίας. Όμως, καθιερώνοντας αυτούς τους οικονομικούς δεσμούς με διεθνικούς παράγοντες, τείνουν να αποδυναμώνουν τους δεσμούς τους με τις κοινότητες στις οποίες εδρεύουν και μπορεί επίσης να τεθούν υπό την επίδραση ανταγωνιστικής δυναμικής σε διεθνικό επίπεδο, που στη συνέχεια εξαπλώνεται με τη μορφή τοπικής ένοπλης βίας. Η ύπαρξη διεθνικών κόμβων που συνδέονται με πολλές χώρες μπορεί για παράδειγμα να ερμηνεύσει την περιφερειακή ανθεκτικότητα της εγκληματικής βίας και της αστάθειας στην περιοχή Sahel.

Εξομοιωμένη βία: τα ισχυρά παράνομα εμπορικά συμφέροντα διαιωνίζουν την ανταγωνιστική βία, υπονομεύουν την αίσθηση της κοινοτικής ευθύνης των ενόπλων ομάδων και αποδυναμώνουν τις προοπτικές για μια «πολιτική» ειρήνη μέσω της διαπραγμάτευσης. Οι τοπικές κοινότητες διαδραματίζουν ρόλο σε αυτό: σε τοποθεσίες μη συμβατικής ένοπλης βίας, η μακροχρόνια ύπαρξη παράνομων πολιτικών τάξεων και εγκληματικών ομάδων τείνει να παγιώσει μια συγκεκριμένη ανοχή και ακόμα και συνενοχή με τις συνεχιζόμενες βίαιες πρακτικές. Υπό αυτές τις συνθήκες, τίθεται υπό αμφισβήτηση εάν μια κοινότητα θα αναγνώριζε πιο επίσημους τύπους κρατικής παρουσίας ή εάν οι δημόσιοι αξιωματούχοι θα μπορούσαν να παρέχουν τις βασικές υπηρεσίες και την ασφάλεια που αναμένουν οι τοπικές κοινότητες. Ταυτόχρονα, η εξομοίωση ορισμένων σημερινών τοπικών ηγετών στο σύστημα της επίσημης κρατικής ή δημοτικής εξουσίας κινδυνεύει να παγιώσει μοτίβα παράνομης συσσώρευσης και πολιτικού αποκλεισμού.

Αποστασιοποίηση από επίσημες δομές εξουσίας: οι περιοχές όπου η ένοπλη βία είναι διαδεδομένη και εδραιωμένη τείνουν να συνυπάρχουν - στο πλαίσιο μίας ιδιαίτερης σχέσης - με τα επίσημα συστήματα πολιτικής και οικονομικής εξουσίας της χώρας τους. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι αυτές οι ζώνες άτυπης και επίσημης ισχύος είναι πολύ διαχωρισμένες. Μπορούν να

αποτελούν μέρος κοινών αστικών χώρων ή να υπάρχουν σε (παραμεθόριες) περιοχές, όπου δραστηριοποιούνται επίσης νόμιμες επιχειρήσεις. Εκπρόσωποι υβριδικών πολιτικο-εγκληματικών ελίτ μπορούν να παρίστανται σε εθνικούς πολιτικούς και κρατικούς φορείς, στο βαθμό που οι σημαντικές αποφάσεις για τη στρατηγική ασφάλειας εξαρτώνται από τα άτομα αυτά. Αλλά είναι επίσης προφανές ότι οι επίσημες προσεγγίσεις απέναντι σε ένοπλες ομάδες είναι ολοένα και πιο δύσκολο να επιτευχθούν: η ισχύουσα νομοθεσία των ΗΠΑ και του ΟΗΕ και οι κανόνες εμπλοκής με τρομοκρατικές ομάδες, καθώς και οι βαθιές πολιτιστικές και πολιτικές προκαταλήψεις για τις εγκληματικές ομάδες και τις αντάρτικες δυνάμεις σε πολλές χώρες, ενδέχεται να δημιουργούν ένα εχθρικό κλίμα που δυσχεραίνει κάθε είδους συνομιλία. Η έλλειψη εσωτερικής συνοχής εκ μέρους της ένοπλης ομάδας μπορεί επομένως να αντιμετωπιστεί με έλλειψη ενδιαφέροντος εκ μέρους των επίσημων πολιτικών παραγόντων, τόσο σε πολιτειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο, ακόμα και αν οι παράνομες σχέσεις μεταξύ της ομάδας και των κρατικών ή αξιωματούχων ασφαλείας ευδοκιμούν.

Σε επίπεδο δομής, ο Arasli (2011, σ. 3) διακρίνει μεταξύ δύο βασικών κατηγοριών ενόπλων μη κρατικών δρώντων. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει ομάδες που περιλαμβάνουν περίπλοκες δομές: μια στρατιωτική πτέρυγα (συχνά υβριδική, με τη συγχώνευση ανταρτικών δυνάμεων με τρομοκρατικά μέσα) μια πολιτική πτέρυγα (δηλαδή μετωπική οργάνωση, συχνά νόμιμη), κοινωνικές επιτροπές (στόχευση ομάδων πληθυσμού που θεωρούνται ως βάση υποστήριξης), υλικοτεχνικά δίκτυα (για διατήρηση και συγκέντρωση χρημάτων, συχνά συνδυάζοντας νομικές επιχειρήσεις με στοιχεία οργανωμένου εγκλήματος), ένα μπλοκ μέσων επικοινωνίας ή προπαγάνδα. Όσο ισχυρές και αν είναι, αυτές και παρόμοιες οντότητες έχουν συγκεκριμένες ιεραρχίες και κέντρα βαρύτητας που πρέπει να αντιμετωπιστούν, όπως η ηγεσία τους, ώστε να αποδυναμωθούν και να μειωθεί ο αντίκτυπός τους. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει ομάδες με οριζόντια δίκτυα, δηλαδή αυτόνομες οντότητες, ενωμένες στη βάση της ιδεολογίας, με κοινούς στόχους και κοινό όραμα του εχθρού, αλλά με ξεχωριστή λειτουργία, χωρίς ισχυρή επιχειρησιακή και κανένα κέντρο βάρους, κάτι που καθιστά πιο δύσκολη την αντιμετώπισή τους.

Με αναφορά στους ενόπλους μη κρατικούς δρώντες ειδικότερα στη Μέση Ανατολή, οι Yeşiltaş και Kardeş (2018, σ. 5) αναφέρουν πως ανεξάρτητα από τις μορφές που λαμβάνουν, υπάρχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά και αντιφάσεις. Πρώτον, εξαρτώνται από ορισμένες δομές πεπαιθώσεων και πρέπει να νομιμοποιήσουν τη χρήση βίαιων μέσων για την ηθική και υλική υποστήριξη. Η νομιμοποίηση, οι δομές πεπαιθώσεων και οι ιδεολογίες είναι απαραίτητες επίσης για τη δημιουργία, διατήρηση και υποκίνηση των ταυτοτήτων τους. Δεύτερον, λόγω στρατηγικών και τακτικών λόγων, θα πρέπει να στρατιωτικοποιήσουν άτομα από τον εγχώριο και τον διεθνή χώρο. Μάλιστα, αυτό πραγματοποιείται μέσω των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των φύλων που συμβάλλουν στην παροχή διεθνούς νομιμότητας, νέων μορφών εξουσίας και προστασίας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη στρατολόγηση γυναικών, που απευθύνεται στην αίσθηση της ισότητας των γυναικών. Αυτό, παράλληλα, αντανακλά και την αποφασιστικότητα της ένοπλης ομάδας, ενώ είναι και μία συμβολική κίνηση υπέρ της στήριξης συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού.

Όσον αφορά στη λειτουργία τους, πλέον οι ομάδες ενόπλων μη κρατικών δρώντων κατανοούνται καλύτερα ως αναπόσπαστο μέρος των ενδοκρατικών συγκρούσεων και των εμφυλίων πολέμων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι του ISIS (γνωστού και ως Ισλαμικού Κράτους), του YPG (Μονάδες Προστασίας του Λαού στο Κουρδιστάν - Yekîneyên Parastina Gel) και του PKK (Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν στην Τουρκία - Partiya Karkerên Kurdistanê). Οι ομάδες αυτές συμβάλλουν στον μετασχηματισμό και την επιρροή του συμβατικού χαρακτήρα της κρατικής συμπεριφοράς, διότι δημιουργούν έναν νέο τύπο μη κρατικής πρακτικής κυριαρχίας, γεωπολιτικής, εδαφικότητας, αλλά και μη κρατικής εξωτερικής πολιτικής. Συνολικά, οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες της Μέσης Ανατολής υφίστανται μια διαδικασία θεσμοποίησης της στρατιωτικής στρατηγικής και τακτικής, δεδομένου ότι χρησιμοποιούν διαφορετικές ιδεολογίες και αντιλήψεις εδαφικότητας, έχοντας διαφορετικές πρακτικές εξωτερικής πολιτικής και διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Yeşiltaş & Kardeş, 2018, σ. 6)

Στη Μέση Ανατολή, οι μη κρατικές ένοπλες ομάδες τείνουν να υιοθετούν όλο και περισσότερο τα χαρακτηριστικά των κρατών. Τέτοιες ομάδες ελέγχουν εδάφη, ασχολούνται με τη διπλωματία, δημιουργούν εκλογικές περιφέρειες και αποτελούν προσδιοριστικούς πολιτικούς παράγοντες. Η Χεζμπολάχ, μια σύνθετη κοινωνική, πολιτική και στρατιωτική οργάνωση δραστηριοποιείται ως μη νομική περιφερειακή ένοπλη δύναμη στη Συρία, ενώ είναι επίσης ένα κυρίαρχο πολιτικό κόμμα και ένας καθιερωμένος πάροχος κοινωνικών υπηρεσιών στον Λίβανο. Εντός της Συρίας και του Ιράκ, η παροχή διακυβέρνησης από μη κρατικούς ένοπλους παράγοντες είναι συχνή, αν και με διαφορετικές μορφές. Από τη μία πλευρά, το «μοντέλο ISIS» διακυβέρνησης έχει διατυπώσει σαφείς κρατικές φιλοδοξίες και προσπάθησε να δημιουργήσει ένα εναλλακτικό «κράτος» σε αντίθεση με τα γύρω κράτη και την περιφερειακή τάξη. Από την άλλη πλευρά, εντός της Συρίας άλλες ομάδες, όπως η Jabhat al Nusra, έχουν εφαρμόσει ένα πιο σταδιακό και τοπικό μοντέλο διακυβέρνησης, με την ομάδα να αυξάνει προοδευτικά την ικανότητά της να κυβερνά πληθυσμό και να αποκτά εξουσία επί εδάφους, συχνά μέσω σύνθετων συμμαχιών με άλλους τοπικούς παράγοντες (Adebahr et al., 2016, 5).

Σε πολλές περιπτώσεις, οι μη κρατικές ένοπλες ομάδες είναι εγγενώς πολιτικοί παράγοντες που αντηχούν τις απόψεις σημαντικών ομάδων των πληθυσμών. Η Χεζμπολάχ αγωνίστηκε για τα δικαιώματα του πληθυσμού της πλειοψηφίας της Shi'a που είχε από καιρό περιθωριοποιηθεί στο Λίβανο. Η Χαμάς παρουσίασε μια ισλαμιστική εναλλακτική λύση για την αλαζονεία και τη διαφθορά του Οργανισμού Απελευθέρωσης της Παλαιστίνης (PLO). Ακόμα και στον αγώνα κατά της Al Qaeda και του ISIS, υπάρχει μια προθυμία ατόμων να χάσουν τη ζωή τους μαχόμενοι για την ιδεολογία που πρεσβεύει. Άλλωστε, ο ISIS έχει δύο διαστάσεις: είναι μια ουτοπική κοινωνική και πολιτική οντότητα που απευθύνεται σε δυσαρεστημένους νέους, ενώ παράλληλα αποτελεί ισχυρό προστάτη των σεχταριστικών συμφερόντων για Σουνίτες Άραβες στη Συρία και το Ιράκ που αισθάνονται συστηματικά αποκλεισμένοι (Malka, 2015, σ. 57).

Πέρα από το πολιτικό τους πνεύμα, πολλές μη κρατικές ένοπλες ομάδες έχουν καταστεί πάροχοι ασφάλειας. Οι ισλαμιστικές στρατιωτικές ταξιαρχίες στη Λιβύη παρείχαν ασφάλεια σε νοσοκομεία και κυβερνητικές εγκαταστάσεις. Η Χαμάς περιόρισε τις δραστηριότητες ομάδων που συνδέονται με την Al Qaeda στη Γάζα που θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια πιο θανατηφόρα απειλή. Στη Συρία, η Χεζμπολάχ πολεμά τον ISIS και την Jabhat al-Nusra που συνδέεται με την Al Qaeda (Malka, 2015, σ. 58).

Στη Λιβύη, οι φυλές μπόρεσαν να ασκήσουν αυξανόμενη επιρροή σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, μέσω των δικτύων κοινωνικής ασφάλειας που παρέχουν ορισμένα επίπεδα ασφάλειας, προστασίας και κοινωνικής δικαιοσύνης στους τοπικούς πληθυσμούς. Οι φυλές της Λιβύης είναι καθιερωμένες κοινωνικές δομές με τις δικές τους παραδόσεις και νομικές διατάξεις (συμπεριλαμβανομένου ενός ποινικού κώδικα για την επίλυση διαφορών και ποινικών υποθέσεων εκτός του επίσημου δικαστικού συστήματος της Λιβύης). Υπό το καθεστώς του Qaddafi οι ομάδες αυτές παρείχαν περισσότερη ασφάλεια στους κατοίκους από συμβατικές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Ταυτόχρονα, ο συνταγματάρχης Qaddafi εκμεταλλεύτηκε σκόπιμα τις φυλές για να διασφαλίσει την εξουσία του στη Λιβύη και δημιούργησε αυτό που ήταν γνωστό ως Fayliat Shabyia, ή φυλετικές ενώσεις, ως μέρος του μοντέλου του για «άμεση δημοκρατία».

Αυτές οι φυλετικές ενώσεις ήταν επίσημοι θεσμοί που διαδραμάτισαν βασικό ρόλο στη διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης στις διάφορες κυβερνήσεις της Λιβύης υπό το καθεστώς Qaddafi και με αυτόν τον τρόπο, η σιωπηρή υποστήριξή τους συνέβαλε στη διασφάλιση της επιβίωσης του καθεστώτος σε μακροχρόνιο επίπεδο. Μετά την πτώση του καθεστώτος Qaddafi, οι φυλές ένιωσαν παραμερισμένες και είδαν την άνοδο των ισλαμιστικών ομάδων και των βίαιων εξτρεμιστών ως άμεση απειλή για τη δική τους επιρροή. Παρόλα αυτά, εδραίωσαν γρήγορα τη θέση τους ως σημαντικού πολιτικού παράγοντα. Οι φυλετικοί ηγέτες, επομένως, καταβάλλουν μεγάλες προσπάθειες για να διασφαλίσουν ότι οι φυλετικές δομές θα αποτελέσουν βασικό στοιχείο σε οποιοδήποτε μελλοντικό πλαίσιο διακυβέρνησης στη Λιβύη (Adebahr et al., 2016, σ. 3).

Με βάση τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, υπάρχει μία δυσκολία κατηγοριοποίησης των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή ως τρομοκρατικών ομάδων ή ως ομάδων που εμπίπτουν στο πλαίσιο του ανταρτοπόλεμου. Από τη μία πλευρά, υπάρχει μια ομάδα όπως το Ισλαμικό Κράτος, στόχος της οποίας είναι να αμφισβητήσει την τοπική, περιφερειακή και διεθνή κρατική τάξη και να την αντικαταστήσει με μια εναλλακτική. Αυτή η ομάδα είναι εγγενώς αντισυστημική και η αποστολή της την οδήγησε σε πλήρη αντιπαράθεση με σχεδόν όλα τα περιφερειακά κράτη. Στη Λιβύη, οι περισσότερες ένοπλες ομάδες - με εξαίρεση εκείνες που συνδέονται με το Ισλαμικό Κράτος - δεν στοχεύουν στην απόρριψη της διεθνούς τάξης, αλλά μάλλον στο να αμφισβητήσουν και να επαναπροσδιορίσουν το εσωτερικό πολιτικό τους πλαίσιο.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν ομάδες που δεν αντιμετωπίζουν άμεσα, αλλά συμπληρώνουν το κράτος. Ομάδες όπως η Χεζμπολάχ συχνά συνεργάζονται και μοιράζονται την κυριαρχία με την κυβέρνηση του Λιβάνου, που λειτουργεί ως εσωτερικό πολιτικό κόμμα, ως εξωτερικός πάροχος υπηρεσιών και ως αυτόνομη ένοπλη ομάδα. Κατά παρόμοιο τρόπο, στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας, η άνοδος των πολιτοφυλακών υπέρ του Assad καταδεικνύει μια συμβιωτική σχέση μεταξύ του κράτους και των ενόπλων μη κρατικών δρώντων, όπου το καθεστώς αναθέτει ορισμένες από τις λειτουργίες διακυβέρνησης και την εξουσία του σε τοπικούς ένοπλους φορείς, με αντάλλαγμα την στρατιωτική υποστήριξη.

4.3 Καταληκτικές επισημάνσεις

Στην παρούσα εργασία εξετάστηκε η δράση των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή ως προς το αν εντάσσονται στην έννοια του ανταρτοπόλεμου ή στην έννοια της τρομοκρατίας. Προκειμένου να απαντηθεί αυτό το βασικό ερώτημα, θα πρέπει αρχικά να συνοψιστούν τα βασικά στοιχεία του ανταρτοπόλεμου και της τρομοκρατίας σε συγκριτική αντιπαράθεση μεταξύ τους.

Τόσο στον ανταρτοπόλεμο όσο και στην τρομοκρατία το βασικό μέσο που χρησιμοποιείται για την επιδίωξη των στόχων είναι η βία. Ωστόσο, στην

περίπτωση της τρομοκρατίας το στοιχείο του εκφοβισμού υπερέχει. Επίσης, στην περίπτωση της τρομοκρατίας γίνεται μία μεγαλύτερη χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης ως εργαλείο προβολής της δράσης των τρομοκρατών, όπως υποστηρίζει και ο Silke (2005, σ. 211). Το στοιχείο αυτό, όμως, δεν εμπεριέχεται πάντοτε στην περίπτωση του ανταρτοπόλεμου. Στη βάση αυτή θα πρέπει να αναφερθεί και η έκταση της δημοσιότητας που λαμβάνει μία τρομοκρατική επίθεση σε σύγκριση με μία επίθεση ανταρτών. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται αφενός στα θύματα των τρομοκρατικών επιθέσεων και αφετέρου στη «ζήτηση κατανάλωσης» τρομοκρατικών επιθέσεων, κάτι που καταδείχθηκε και στην έρευνα του Silke (2005, σ. 202, 211).

Από την άλλη πλευρά, καθώς η βία είναι κοινή και στον ανταρτοπόλεμο και στην τρομοκρατία, αλλά και λαμβάνοντας υπόψη ότι και στις δύο αυτές μορφές βίας ενδεχομένως να εμπεριέχονται καθαρά ιδεολογικοί παράγοντες υποκίνησης, συχνά υπάρχει μία ταύτισή τους, υπό το πρίσμα του «εξτρεμισμού», οδηγώντας και στις δύο περιπτώσεις στην εφαρμογή αντιτρομοκρατικών πολιτικών για την αντιμετώπισή τους, βάσει και των όσων αναφέρουν ορισμένοι ερευνητές (Hodwitz, 2018, σ. 1; Onursal & Kirkpatrick, 2019).

Εκτός της βίας, κοινό στοιχείο μεταξύ του ανταρτοπόλεμου και της τρομοκρατίας είναι η κοινωνική υποστήριξη. Και στις δύο περιπτώσεις, απαραίτητο στοιχείο είναι η διαμόρφωση μίας αρκετά ευρείας υλικής και ιδεολογικής βάσης. Το στοιχείο αυτό, όμως, αποτελεί ταυτόχρονα και ένα στοιχείο διαφοροποίησης, καθώς στην περίπτωση της τρομοκρατίας ίσως τα κίνητρα να μη σχετίζονται με τα συμφέροντα των ομάδων τα οποία ισχυρίζονται οι τρομοκράτες ότι υπερασπίζονται, αγνοώντας ή ακόμα και μη λαμβάνοντας υπόψη την ιδεολογική βάση της κοινωνίας.

Αυτό το στοιχείο μπορεί ίσως να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της έμφασης στον εκφοβισμό που χρησιμοποιείται στην τρομοκρατία περισσότερο από ότι στον ανταρτοπόλεμο. Μία άλλη ερμηνεία ίσως να είναι το γεγονός ότι ο ανταρτοπόλεμος έχει περισσότερο ένα ιδεολογικό υπόβαθρο, εκφράζοντας ορισμένες φορές μία πιο ευρεία λαϊκή δυσαρέσκεια. Όπως άλλωστε έχει τονίσει και ο King (1972, σ. 96-97), η τρομοκρατία μπορεί να αποτελεί δεύτερο

κατά τη τάξει παράγοντα στον ανταρτοπόλεμο, ακολουθώντας τη λαϊκή υποστήριξη.

Εκτός των παραπάνω, και στις δύο περιπτώσεις σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο εδαφικός έλεγχος, ο έλεγχος μίας περιοχής. Ωστόσο ακόμα και σε αυτό το στοιχείο μπορεί να υπάρξει διαφοροποίηση: στον ανταρτοπόλεμο, για στρατιωτικούς και στρατηγικούς λόγους, είναι περισσότερο απαραίτητη η κατοχή εδάφους από ότι στην περίπτωση της τρομοκρατίας, όπου ο εκφοβισμός μπορεί να καταλύσει τη σκέψη των ατόμων ακόμα και χωρίς τον έλεγχο μίας συγκεκριμένης εδαφικής βάσης. Αναφορικά με τον έλεγχο επί του εδάφους, έχει ενδιαφέρον να επισημανθεί και η τοπικότητα του χαρακτήρα: ο ανταρτοπόλεμος ως επί το πλείστον είναι περισσότερο τοπικός από ότι η τρομοκρατία. Το παράδειγμα του Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού έναντι του ISIS είναι χαρακτηριστικό.

Επομένως, ο ανταρτοπόλεμος έχει κοινά στοιχεία με την τρομοκρατία ως προς τα κίνητρα, τη χρήση βίας, τις τακτικές, τον εξοπλισμό, την ανάμειξη με τον τοπικό πληθυσμό, τις μεθόδους εξεύρεσης οικονομικών πόρων, την κυριαρχία επί του πληθυσμού, όπως επίσης και τον εδαφικό έλεγχο. Ταυτόχρονα, όμως, τα στοιχεία αυτά μπορούν να αποτελέσουν χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τους αντάρτες από τους τρομοκράτες.

Έτσι, οι αντάρτες μπορεί να χρησιμοποιούν τρομοκρατικές μεθόδους, ενώ οι τρομοκράτες να χρησιμοποιούν μεθόδους που παραδοσιακά αποδίδονται στους αντάρτες. Αυτό οφείλεται στο ότι υπάρχουν διάφορες ομάδες ανταρτών και τρομοκρατών, με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Αυτή η απουσία ομοιογένειας στις τάξεις των ανταρτών και στις τάξεις των τρομοκρατών καθιστά δύσκολο τον σαφή και ευδιάκριτο διαχωρισμό αυτών των δύο μορφών πολέμου, οδηγώντας πολλές φορές σε σύγχυση ως προς τους στόχους μίας ομάδας και τις πολιτικές αντιμετώπισής της.

Αυτή η τελευταία παρατήρηση μπορεί να γίνει περισσότερο κατανοητή μέσα από το παράδειγμα των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή. Πιο συγκεκριμένα, με αναφορά στους ενόπλους μη κρατικούς δρώντες μπορεί κανείς να παρατηρήσει στοιχεία τόσο ανταρτοπόλεμου, όσο και τρομοκρατίας,

στο πλαίσιο του ότι οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες στη Μέση Ανατολή διαφέρουν μεταξύ τους στη βάση διαφόρων παραγόντων: ο ιδεολογικός τους προσανατολισμός και η φύση και το εύρος των ατζέντας τους (τοπικό έναντι διεθνικού), το ενδιαφέρον τους για άσκηση ελέγχου και κατοχή εδάφους, η οικονομική, κυβερνητική και στρατιωτική τους ικανότητα, η σχέση τους με τον άμαχο πληθυσμό (τοπικές κοινωνίες) και οι πηγές νομιμότητάς τους. Υπό αυτό το πρίσμα διαφέρουν από εγκληματικά δίκτυα που εκμεταλλεύονται το πλαίσιο ανασφάλειας (Adebahr et al., 2016, σ. 4). Ωστόσο, δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει ότι κατά τον αγώνα τους κάνουν χρήση ενεργειών που μπορούν να χαρακτηριστούν ως τρομοκρατικές, με βάση τα όσα προαναφέρθηκαν.

Πολλές ομάδες συνήθως υιοθετούν μια υβριδική στρατιωτική στρατηγική στις προσπάθειές τους να αποκτήσουν και να διατηρήσουν τον έλεγχο της επικράτειας, την αυτοδιακήρυξη της κυριαρχίας, και την εσωτερική τάξη. Ο υβριδικός πόλεμος είναι απλώς ένας συνδυασμός συμβατικού και παράτυπου πολέμου και περιλαμβάνει ένα μείγμα συμβατικών στρατιωτικών μέσων, αντάρτικου πολέμου, ευέλικτης και προσαρμόσιμης ρεαλιστικής στρατηγικής που εφαρμόζει διαφορετικές τεχνικές ταυτόχρονα, τρομοκρατικές εκστρατείες με υπερβολική βία, δίκτυα προπαγάνδας που χρησιμοποιούν ενεργά τα κοινωνικά μέσα, στρατηγική επικοινωνίας που χρησιμοποιεί τεχνικές πληροφοριακού πολέμου και εγκληματικό δίκτυο που χρησιμοποιεί όλους τους παράνομους τρόπους πρόσβασης σε πηγές εσόδων. Για παράδειγμα, το ISIS παρουσιάζει σχεδόν όλα τα χαρακτηριστικά των παραπάνω χαρακτηριστικών του υβριδικού πολέμου (Yeşiltaş & Kardaş, 2018, σ. 15).

Το ISIS χρησιμοποιεί τρομοκρατία εναντίον των στόχων του, χωρίς να κάνει διάκριση μεταξύ πολιτικού και στρατιωτικού στόχου, ενώ επιδιώκει μια διαδικασία οικοδόμησης του κράτους στην επικράτειά του προσπαθώντας να εφαρμόσει το κράτος και τη φιλοσοφία του σε τομείς, όπως η υγεία και η εκπαίδευση. Ομοίως, αποδεικνύει τη βούλησή του να εκπληρώσει το κενό εξουσίας στη Συρία και το Ιράκ. Υπό αυτό το πρίσμα, όμως, είναι δύσκολο να οριστεί το ISIS ως μια συνηθισμένη τρομοκρατική οργάνωση. Μπορεί μάλλον να εκληφθεί ως μια υβριδική οντότητα που χρησιμοποιεί την τρομοκρατία

εσωτερικά για καταπίεση των αντιπάλων και εξωτερικά για την αποσταθεροποίηση των εχθρών του (Özdemir & Gürler, 2018, σ. 122). Ενάντια στο ISIS, η ομάδα al-Hashd al-Shaabi, με τοπικές δομές εξουσίας και έλεγχο επί εδάφους, αμφισβητώντας την πολιτική εξουσία της κεντρικής κυβέρνησης, χρησιμοποίησε παρόμοιες τρομοκρατικές πρακτικές, αν και έχοντας διαφορετική ιδεολογία (Duman & Sönmez, 2018, σ. 183).

Καθώς οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις, το φαινόμενο της διεθνούς τρομοκρατίας είναι, σε μεγάλο βαθμό, το αποτέλεσμα πράξεων αυτών των δρώντων, όπως τονίζει ο Sabel (2008, σ. 5), όπως στην περίπτωση του ISIS. Τα παραδείγματα ενόπλων μη κρατικών δρώντων που χρησιμοποιούν νομικές πολιτικές δραστηριότητες έως τρομοκρατικά μέσα είναι οι μεγάλες οντότητες, όπως η Χαμάς (Γάζα), η Χεζμπολάχ (Λίβανος), το Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (PKK στην Τουρκία) (Arasli, 2011, σ. 3). Ωστόσο, το κατά πόσο χαρακτηρίζονται ως «τρομοκρατικές» οι δράσεις τους και το κατά πόσο πράγματι εμπλέκονται σε τρομοκρατικές ενέργειες, παρά το γεγονός ότι μπορεί να «χρεώνονται» τέτοιες ενέργειες, εξαρτάται από μία πληθώρα παραγόντων.

Πλέον, υπάρχει και η τάση χαρακτηρισμού μίας ένοπλης ομάδας ως τρομοκρατικής, κάτι που απορρέει από τη γενικότερη αίσθηση ασφαλείας μετά τις επιθέσεις στην Αμερική το 2001, αλλά και τον συνεχή μετασχηματισμό της έννοιας της «τρομοκρατίας». Ένας ακόμη λόγος που ενδεχομένως να αιτιολογεί την υπαγωγή μίας οργάνωσης υπό το πρίσμα της τρομοκρατίας ή όχι μπορεί να είναι και το πώς ορίζεται ως τρομοκρατική μία ενέργεια, στη βάση της αντίληψης μίας κοινωνίας. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η δράση των Χαμάς και Ισλαμική Τζιχάντ που αναφέρονται από τον Stork (χ.χ.). Από τότε που οι παλαιστινιακές ισλαμιστικές ομάδες Χαμάς και Ισλαμική Τζιχάντ ξεκίνησαν επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον Ισραηλινών αμάχων το 1995-1996, οι ακτιβιστές και η κοινωνία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Μέση Ανατολή δεν αντέδρασε. Αυτό αντανakλά μια γενική αντίληψη στη Μέση Ανατολή ότι παράνομες πρακτικές έχουν διεθνή ανοχή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να θεωρηθεί η βία αναπόφευκτη, αν όχι και νόμιμη. Στα τέλη του 2000 η Χαμάς και η Ισλαμική Τζιχάντ ξεκίνησαν βομβιστικές

επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον αμάχων στο Ισραήλ. Οι επιθέσεις και οι θάνατοι αμάχων συνεχίστηκαν μέχρι τις αρχές του 2007. Ωστόσο, ασκήθηκε σημαντική κριτική για αυτές τις ενέργειες και από το Ισραήλ και από την Παλαιστίνη.

Το γεγονός ότι απελευθερωτικά κινήματα και ομάδες αναρτών εντάσσονται συνήθως στην κατηγορία των τρομοκρατικών οργανώσεων απορρέει και από πολιτικούς λόγους. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται από τον Hottinger (2008, σ. 28) ότι ολοένα και περισσότερες ομάδες σήμερα επιλέγουν τον ένοπλο αγώνα προκειμένου να αντιταχθούν στο κράτος και να οδηγήσουν σε κάποια αλλαγή. Αυτομάτως, τα κράτη και η διεθνή κοινότητα αντιδρούν και σε ορισμένες περιπτώσεις χαρακτηρίζουν αυτές τις ομάδες ως τρομοκρατικές, νομιμοποιώντας τον αγώνα εναντίά τους. Αυτό μπορεί να εδραιώσει την ομάδα και να την κάνει πιο βίαιη, δημιουργώντας έτσι έναν φαύλο κύκλο. Επίσης, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι στην περίπτωση αυτή ενδεχομένως η ένοπλη ομάδα να κλιμακώσει τον αγώνα της, επιλέγοντας πιο βίαιες μεθόδους, όπως η τρομοκρατία.

Έτσι, από τη μία πλευρά υπάρχει η εξέγερση, η οποία ορίζεται ως ένα οργανωμένο κίνημα που στοχεύει στην ανατροπή μιας συγκροτημένης κυβέρνησης μέσω της ανατροπής και των ένοπλων συγκρούσεων. Επίσης, η εξέγερση είναι ένας οργανωμένος, παρατεταμένος πολιτικο-στρατιωτικός αγώνας που αποσκοπεί στην αποδυνάμωση του ελέγχου και της νομιμότητας μιας καθιερωμένης κυβέρνησης, κατοχής εξουσίας ή άλλης πολιτικής εξουσίας, ενώ παράλληλα αυξάνει τον έλεγχο των εξεγερμένων. Από την άλλη πλευρά λαμβάνονται στρατιωτικές, παραστρατιωτικές, πολιτικές, οικονομικές, ψυχολογικές και πολιτικές ενέργειες που λαμβάνει μια κυβέρνηση για να νικήσει την εξέγερση (Petraeus, 2006, σ. 1-1).

Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και οι Florquin και Warner (2008, σ. 18) που υποστηρίζουν ότι υπάρχει μία τάση των κρατών που επηρεάζονται από τους ένοπλους μη κρατικούς δρώντες να τους ορίζουν ως τρομοκράτες. Καθώς εντάσσονται σε αυτήν την κατηγορία, απορρίπτονται οι προκλήσεις που θέτουν αυτές οι ομάδες για εδαφικό έλεγχο και κρατική κυριαρχία. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η απεικόνιση της Ένωσης των Ισλαμικών

Δικαστηρίων (UIC) από τη διεθνή κοινότητα ως τζιχάντ, κάτι το οποίο οφείλεται εν μέρει στην παρουσία ορισμένων από τα ανώτερα μέλη της στον κατάλογο τρομοκρατίας των Ηνωμένων Πολιτειών, το οποίο επισκίασε την περιφερειακή δυναμική της. Εκτός της πολιτικής ρητορικής όμως, η ένταξη αρκετών ενόπλων μη κρατικών δρώντων στην κατηγορία των τρομοκρατών οφείλεται και στη δημιουργία «τρομοκρατικών μαύρων λιστών» σε διεθνές και εθνικό επίπεδο (π.χ. από διακυβερνητικούς οργανισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών), ως μέρος των παγκόσμιων προσπαθειών για την αντιμετώπιση τρομοκρατικών απειλών από τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 και έπειτα. Μάλιστα, η διαγραφή από τη συγκεκριμένη λίστα είναι πολύ δύσκολη.

Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρεται από τους Florquin και Warner (2008, σ. 19) η υπόθεση της Λαϊκής Οργάνωσης Οργανισμού Μουτζαχεντίν του Ιράν (PMOI). Το συγκεκριμένο ιρανικό κίνημα της αντιπολίτευσης έχει επανειλημμένα αλλά ανεπιτυχώς, επιδιώξει να διαγραφεί από τον κατάλογο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά τις ευνοϊκές αποφάσεις του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το 2006, οι οποίες υπογράμμισαν ελαττώματα στις διαδικασίες καταχώρισης και της Επιτροπής Προσφυγών για Εγγεγραμμένους Οργανισμούς με έδρα το Ηνωμένο Βασίλειο το 2007, το οποίο, εκτός από διαδικαστικούς προβληματισμούς, παρείχε αποδεικτικά στοιχεία ότι η ομάδα είχε σταματήσει τη στρατιωτική δράση από το 2001.

Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, η δράση ομάδων που συμβαδίζουν με τις «δυτικές αξίες», ενδεχομένως να αποτελούν και ένα μέσο νομιμοποίησής τους, αλλά και αναγνώρισης του απελευθερωτικού τους χαρακτήρα, εντασσόμενα περισσότερο στην κατηγορία του ανταρτοπόλεμου. Ως παράδειγμα μπορούν να αναφερθούν ομάδες που μάχονται ενάντια στο ISIS.

Το PYD (Κόμμα Δημοκρατικής Ένωσης στη Συρία) διαθέτει εμπειρία διαχείρισης και πολιτικές δεξιότητες σε τοπικό επίπεδο λόγω της σύνδεσής του με το PKK. Επίσης, αν και το PYD είναι πολιτικό κόμμα, κατέχει στρατιωτική πτέρυγα και διαθέτει ένα ευρύ δίκτυο που επιτρέπει την πολιτική εκπροσώπησή του, όχι μόνο σε περιφερειακό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό το δίκτυο είναι ένα σημαντικό πλεονέκτημα που

χρησιμοποιείται από το PYD για να ξεπεραστεί το πρόβλημα νομιμότητάς τους. Το PYD, λόγω του αγώνα του εναντίον του ISIS, θεωρήθηκε ως υπερασπιστής των σύγχρονων δυτικών αξιών που του επέτρεψαν να αποκτήσει μια θέση υπεράσπισης των δικαιωμάτων του κουρδικού λαού ως μειονότητας (Öğür & Baykal, 2018, σ. 71).

Το ISIS έχει χρησιμεύσει όχι μόνο ως απειλή αλλά και ως ευκαιρία για την κουρδική πολιτική στην Εγγύς Ανατολή. Από τη μία πλευρά, οι κουρδικές απαιτήσεις για κρατική υπόσταση στο Ιράκ, αυτονομία στη Συρία και πολιτική διευθέτηση στην Τουρκία φαίνεται να υπονομεύονται ως αποτέλεσμα της επίθεσης του ISIS εναντίον κουρδικών δυνάμεων τόσο στο Ιράκ όσο και στη Συρία. Η κατάσταση όχι μόνο έβλαψε τη φήμη του Peshmerga ή των ιρακινών κουρδικών δυνάμεων, οι οποίοι αρχικά υποχώρησαν από τις θέσεις τους ενάντια στην προώθηση των δυνάμεων του ISIS, αλλά και την αυτοπεποίθηση των κουρδικών πολιτικών ελίτ και το ηθικό του κουρδικού λαού. Από την άλλη πλευρά, ο κίνδυνος που παρουσιάζει το ISIS έδωσε ώθηση στην εμφάνιση μιας κοινής κουρδικής δημόσιας σφαίρας και πολιτικής και ενίσχυσε το διεθνές κύρος για την κουρδική πολιτική.

Συγκεκριμένα, το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK) αποδείχθηκε μια ικανή δύναμη που θα μπορούσε να αντέξει την επίθεση του ISIS. Επιπλέον, ο κίνδυνος που θέτει το ISIS προκάλεσε μια διαδικασία της απαραίτητης μεταρρύθμισης του τομέα της ασφάλειας στο Κουρδιστάν του Ιράκ. Έτσι, ενώ οι Κούρδοι στη Συρία και το Ιράκ υπέστησαν βαριά ανθρωπιστική, οικονομική και πολιτική κρίση, σημείωσαν επίσης σημαντικά οφέλη ως αποτέλεσμα του αγώνα του κατά του ISIS (Dalay, 2018, σ. 77-78). Στο ίδιο πλαίσιο, υποστηρίζεται πως, ο πόλεμος στο Κομπάνι μπορεί να ιδωθεί ως ένας παγκοσμιοποιημένος αγώνας ενάντια στο ISIS κάτι που βοήθησε στην αύξηση της περιφερειακής και διεθνούς ευαισθητοποίησης ενάντια στο ISIS και την υποστήριξη των Κούρδων της Συρίας (Kardaş & Yeşiltaş, 2018, σ. 110).

Κατά συνέπεια, από τη μία πλευρά παρατηρείται πως οι δράσεις και οι πράξεις των ενόπλων μη κρατικών δρώντων οδηγούν στη χρήση τρομοκρατικών μέσων για την επιδίωξη των στόχων τους. Από την άλλη

πλευρά, παρατηρείται πως η ένταξη μίας ένοπλης ομάδας στην κατηγορία της τρομοκρατίας μπορεί να οφείλεται σε πολιτικούς λόγους και σε μεροληψία. Ο χαρακτηρισμός μίας ένοπλης ομάδας ως τρομοκρατικής διευκολύνει ένα κράτος, σε συνεργασία ή μη με τη διεθνή κοινότητα, να από-νομιμοποιήσει τα αιτήματα της ένοπλης ομάδας, ακόμα και αν στρέφονται κατά ενός αυταρχικού καθεστώτος ή ενός κοινωνικού μετασχηματισμού. Καθώς απειλείται η κυριαρχία του κράτους, είναι πολύ εύκολο για εκείνο να χαρακτηρίσει μία ομάδα ως τρομοκρατική, ώστε να νομιμοποιηθεί η αντιμετώπισή της, να μειωθεί η λαϊκή της υποστήριξη, αλλά και η χρηματοδότησή της. Παράλληλα, δράσεις ομάδων που συμβαδίζουν με τις επιδιώξεις της Δύσης ίσως να συμβάλουν στον μη χαρακτηρισμό τους ως τρομοκρατικές, αλλά αντίθετα να βοηθούν στο να χαρακτηριστούν περισσότερο ως ανταρτοπόλεμος υπό το πρίσμα του εθνικοαπελευθερωτικού τους χαρακτήρα.

Ως εκ τούτου, υπάρχει μία ανάγκη να δοθεί περισσότερη έμφαση σε θεωρητικό πλαίσιο στη μελέτη του ανταρτοπόλεμου, προκειμένου να κατανοηθούν τα κίνητρα των τρομοκρατών, ο τρόπος οργάνωσης, λειτουργίας και δράσης τους, η ανάπτυξή τους και τα δίκτυα επαφών που διαμορφώνονται, αλλά και να ερμηνευθεί η χρήση βίας υπό το πρίσμα των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που οδηγούν στη διαμόρφωση των τρομοκρατικών ομάδων σε τοπικό επίπεδο και στην περαιτέρω εδαφική τους επέκταση. Παράλληλα, η μελέτη του ανταρτοπόλεμου μπορεί να οδηγήσει σε μία εις βάθος κατανόηση της δυναμικής της χρήσης βίας και των σχέσεων μεταξύ ενόπλων μη κρατικών δρώντων που χρησιμοποιούν την τρομοκρατία ως τακτική, και άλλων παραγόντων, όπως κυβερνήσεις ή άλλες ομάδες. Εν τέλει, τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να οδηγήσουν στη διαμόρφωση πιο αποτελεσματικών πολιτικών αντιμετώπισης ανταρτοπόλεμου και τρομοκρατίας.

4.4 Προτάσεις διαχείρισης ενόπλων μη κρατικών δρώντων

Μέτρα που λαμβάνονται έναντι των ενόπλων μη κρατικών δρώντων περιλαμβάνουν αφενός τη δέσμευση των ομάδων αυτών σε ένοπλες συγκρούσεις για την προστασία των πληθυσμών και αφετέρου την καταγραφή ομάδων σε «τρομοκρατικές λίστες». Μία τέτοια τακτική, όμως, έχει τον κίνδυνο

ότι μπορεί να περιπλέξει τη διεθνή εμπλοκή με τους ένοπλους μη κρατικούς δρώντες, διότι α) μπορεί να οδηγήσει σε μία μεροληψία αρκετών παραγόντων, β) μπορεί να αγνοήσει την εγχώρια νομιμότητα που μπορεί να έχει μία ομάδα ενόπλων μη κρατικών δρώντων, γ) μπορεί να παραβλέψει την αδυναμία του κράτους ή την αποτυχία παροχής δημόσιας ασφάλειας και χρηστής διακυβέρνησης (Podder, 2012, σ. 16).

Το ζήτημα της προσέγγισης και της διαχείρισης των ενόπλων μη κρατικών δρώντων μπορεί να ιδωθεί υπό δύο διαφορετικές διαστάσεις, όπως αναφέρει ο Briscoe (2013, σ. 2), καθεμία από τις οποίες έχει σημαντικές νομικές και πολιτικές επιπτώσεις, καθώς και επιπτώσεις στην ασφάλεια για τη διεθνή κοινότητα. Η πρώτη είναι πώς θα διασφαλιστεί ότι η βία δεν θα μεταφερθεί από τις μη κρατικές ομάδες σε μη μαχητές, καθώς δεν μπορούν να θεωρηθούν νομικά υπόλογοι με τους ίδιους τρόπους.

Η δεύτερη, που αποτελεί μία ευρύτερη ανησυχία, είναι ο τρόπος εγγύησης των βασικών προϋποθέσεων για ειρηνική κοινοτική ανάπτυξη σε συνθήκες κατακερματισμένης διακυβέρνησης, όπου τα επίσημα κράτη είναι αδύναμα και όπου οι εναλλακτικές αρχές μπορούν να ανταποκριθούν, έστω και εν μέρει, στις βραχυπρόθεσμες δημόσιες ανάγκες. Η εμπλοκή σε τέτοια πλαίσια είναι μια δύσκολη εξεύρεση εξισορρόπησης μεταξύ της απειλής της ένοπλης δύναμης και της προοπτικής μιας φιλελεύθερης ειρήνης, στην οποία οι προσπάθειες περιορισμού της απειλής δεν θα χρησιμοποιηθούν για την ενίσχυση της παροχής άτυπης διακυβέρνησης και ως εκ τούτου δεν θα συμβάλλουν σε άλλες μορφές εκμετάλλευσης και κακοποίησης.

Οι Hofmann και Schneckener (2011) παρέχουν τρεις προσεγγίσεις για τη διαχείριση ενόπλων μη κρατικών δρώντων. Η πρώτη προσέγγιση είναι η ρεαλιστική (realist), η οποία τονίζει το ρόλο της «δύναμης» και της «αντισταθμιστικής δύναμης» και εστιάζει σε κατασταλτικά μέσα, προκειμένου να ασκήσει πίεση στις ένοπλες ομάδες. Ο γενικός στόχος είναι η καταπολέμηση, η εξάλειψη, η αποτροπή, ο περιορισμός και η περιθωριοποίηση των ενόπλων φορέων (Hofmann & Schneckener, 2011, σ. 6). Η δεύτερη προσέγγιση είναι η θεσμική (institutionalist). Στο επίκεντρο των θεσμικών προσεγγίσεων είναι διαδικασίες διαπραγμάτευσης που στοχεύουν

στη θέσπιση διαδικασιών, κανόνων και θεσμικών ρυθμίσεων που αναγνωρίζουν τις προτιμήσεις και τα συμφέροντα όλων των μερών συγκρούσεων και επιτρέπουν ένα είδος ειρηνικής συνύπαρξης (διαχείριση συγκρούσεων). Παραδείγματα είναι οι εκχειρίδες, τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης και οι ειρηνευτικές συμφωνίες, καθώς και οι μηχανισμοί για τη διευθέτηση των συγκρούσεων και τη διαιτησία. Γενικά, αυτές οι ρυθμίσεις πρέπει να εφαρμοστούν, να διασφαλιστούν και να ελεγχθούν διεθνώς (Hofmann & Schneckener, 2011, σ. 8). Η τελευταία είναι η εποικοδομητική, η οποία τονίζει τον κεντρικό ρόλο της πειθούς, καθώς και των διαδικασιών διάδοσης των νόμων. Ο απώτερος στόχος είναι να πείσει τους ένοπλους μη κρατικούς δρώντες να αποδεχτούν, να σεβαστούν και τελικά να εσωτερικεύσουν τους κανόνες, προωθώντας έτσι τις διαδικασίες μακροπρόθεσμου μετασχηματισμού που περιλαμβάνουν όχι μόνο τη συμμόρφωση της συμπεριφοράς, αλλά και μια γνήσια και βιώσιμη αλλαγή των πολιτικών και του εαυτού (ταυτότητα) (Hofmann & Schneckener, 2011, σ. 10).

Αυτό που χρειάζεται να γίνει είναι να υπάρξει μία λεπτομερής περιγραφή της ομάδας, των αιτιών στη βάση των οποίων δημιουργήθηκε, τις επιδιώξεις της και συνακόλουθα την επιδίωξη κοινωνικών μετασχηματισμών που μπορούν να οδηγήσουν στη διάλυσή τους. Οι ίδιες οι ομάδες θα πρέπει να αποτελέσουν μέρη διαλόγου και διαπραγματεύσεων, ούτως ώστε να μπορέσει να οικοδομηθεί μία εύρυθμη κοινωνία. Η διεθνής κοινότητα μπορεί να συμβάλει σε αυτό όχι με τη χρήση στρατιωτικής βίας, αλλά μέσω εργαλείων όπως η διαπραγμάτευση, η διαιτησία και η διαμεσολάβηση.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η δημιουργία και ο πολλαπλασιασμός των ενόπλων μη κρατικών δρώντων στη Μέση Ανατολή συνδέεται στενά με τις κρίσεις ασφαλείας μετά τις αραβικές εξεγέρσεις και την αποδυνάμωση αρκετών κρατών, τους τοπικούς κοινωνικοπολιτικούς ανταγωνισμούς και τη γεωπολιτική δυναμική στην περιοχή, τις εξωτερικές στρατιωτικές επεμβάσεις, τις συνθήκες διαβίωσης, αλλά και την επιθυμία αρκετών ομάδων να οδηγήσουν σε κοινωνικό μετασχηματισμό (μέσω της θρησκείας ή μη), να αποκτήσουν έλεγχο επί εδαφών και επί κρατικής κυριαρχίας, ανατρέποντας το υφιστάμενο status quo, εντός ή και εκτός των συνόρων τους.

Επιπλέον, δημιουργείται μια νέα συλλογική συνείδηση γύρω από την έννοια της «αντίστασης», κάτι που από τη μία διαταράσσει την ισορροπία εξουσίας, τα σύνορα και τις κοινωνικοπολιτικές δομές, ενώ από την άλλη αποτελεί απειλή για το υφιστάμενο καθεστώς. Στο πλαίσιο αυτό, χάριν του πολιτικού λόγου, ομάδες ενόπλων μη κρατικών δρώντων μπορούν να χαρακτηριστούν ως τρομοκρατικές, ακόμα και αν κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Σε αυτό συμβάλει και το γεγονός ότι ορισμένες ομάδες χρησιμοποιούν μία υβριδική στρατηγική, που περιλαμβάνει τόσο ανταρτοπόλεμο, όσο και τρομοκρατικές ενέργειες. Κατά συνέπεια, στη βάση των όσων έχουν αναφερθεί έως τώρα, είναι πολύ δύσκολο να χαρακτηριστούν οι ένοπλοι μη κρατικοί δρώντες είτε υπό την έννοια «τρομοκρατία» είτε υπό την έννοια «ανταρτοπόλεμος».

Επιπρόσθετα, η δυσκολία αυτή απορρέει και από το ότι η ένταση και οι τύποι απειλών από ένοπλους μη κρατικούς δρώντες και δεν υπάρχει, αλλά και είναι δύσκολο να δημιουργηθεί, υπό το πρίσμα των συνεχόμενων μετασχηματισμών. Εκτός των παραπάνω, στην περιοχή της Μέσης Ανατολής λειτουργεί ένας πολύ μεγάλος αριθμός ενόπλων μη κρατικών δρώντων, με αρκετές διασυνδέσεις μεταξύ τους και μεταξύ αυτών και των κρατών, με αποτέλεσμα να καθίσταται ακόμα πιο δύσκολη η συλλογή πληροφοριών σχετικά με τη δράση τους, τον τρόπο δομής, λειτουργίας και χρηματοδότησής τους. Παράλληλα, οι λόγοι δημιουργίας της ομάδας επίσης δεν μπορούν να αποτελέσουν κριτήριο για τον χαρακτηρισμό μίας ομάδας ως τρομοκρατικής ή ως ανταρτοπόλεμος, διότι α) μπορεί να υπάρχουν διαφορετικές ιδεολογικές

κατευθύνσεις, β) δεν αποκλείεται ο μετασχηματισμός αυτών των ομάδων με το πέρασμα του χρόνου, στη βάση των συνεχών εξελίξεων στην περιοχή, που εν μέρει καθορίζονται και από επιδιώξεις τρίτων μερών (μεγάλων δυνάμεων).

Κατά συνέπεια, απαιτείται περαιτέρω έρευνα σε αυτό το πεδίο, καθώς υπάρχει χώρος για κάτι τέτοιο. Πιο συγκεκριμένα, απαιτείται περαιτέρω εμβάθυνση στους λόγους δημιουργίας των ομάδων και στο αν και κατά πόσο μετασχηματίστηκαν με το πέρασμα του χρόνου, στο κατά πόσο χρησιμοποιούν τρομοκρατικές ενέργειες, αλλά και στην ίδια τη φύση της έννοιας της «τρομοκρατίας», η οποία υπόκειται, όπως αναφέρθηκε, και σε πολιτική μεροληψία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adebahr, C., Berti, B., Eljarh, M., & Kausch, K. (2016). Power beyond the state. Ανακτήθηκε από: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=9295da46-0417-5e8a-d9d2-129a4f99ff69&groupId=282499
- Arasli, J. (2011). States vs. Non-State Actors: Asymmetric Conflict of the 21st Century and Challenges to Military Transformation. Ανακτήθηκε από: <http://www.inegma.com/Admin/Content/File-81020131379.pdf>
- Blackbourn, J., Dexter, H., Dhanda, R., & Miller, D. (2012). Editor's Introduction: A decade on from 11 September 2001: what has critical terrorism studies learned?. *Critical Studies on Terrorism*, 5(1), 1-10.
- Briscoe, I. (2013). Non-conventional armed violence and non-state actors: challenges for mediation and humanitarian action. Ανακτήθηκε από: <https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Non-conventional%20armed%20violence%20and%20non-state%20actors,%20challenges%20for%20mediation%20and%20humanitarian%20action.pdf>
- de Graaf, B., & de Graaff, B. (2010). Bringing politics back in: the introduction of the 'performative power' of counterterrorism. *Critical Studies on Terrorism*, 3(2), 261-275.
- Dalay, G. (2018). The Kurdish Fight Against ISIS: Realizing the Virtual Kurdistan Through Factionalized Politics in a Fragmented Homeland. Στο: Yeşiltaş, M., & Kardaş, T. (Eds.), *Non-State Armed Actors in the Middle East. Geopolitics, Ideology, and Strategy* (σσ. 77-96). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Dorsch, C. (2015). A New Barometer for the Evolution of Multilateral Counterterrorism: Introduction to the Materials, Methods, and Results of the UN Security Council and Terrorism Dataset (UNSC-TDS). *Terrorism and Political Violence*, 27(4), 701-721.
- Duman, B., & Sönmez, G. (2018). An Influential Non-state Armed Actor in the Iraqi Context: Al-Hashd Al-Shaabi and the Implications of its Rising

- Influence. Στο: Yeşiltaş, M., & Kardaş, T. (Eds.), *Non-State Armed Actors in the Middle East. Geopolitics, Ideology, and Strategy* (σσ. 169-190). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Cherney, A., & Murphy, K. (2019). Support for Terrorism: The Role of Beliefs in Jihad and Institutional Responses to Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 31(5), 1049-1069.
- Christensen, D. A., & Aars, J. (2019). Does Democracy Decrease Fear of Terrorism?. *Terrorism and Political Violence*, 31(3), 615-631.
- Early, B. R., Martin, E. G., Nussbaum, B., & Deloughery, K. (2017). Should conventional terrorist bombings be considered weapons of mass destruction terrorism?. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 10(1), 54-73.
- English, R. (2019). Change and continuity across the 9/11 fault line: rethinking twenty-first-century responses to terrorism. *Critical Studies on Terrorism*, 12(1), 78-88.
- Fahey, S., & LaFree, G. (2015). Does Country-Level Social Disorganization Increase Terrorist Attacks?. *Terrorism and Political Violence*, 27(1), 81-111.
- Fitzgerald, J., & Lemieux, A. F. (2011). Embracing subjectivities in the collaborative teaching of terrorism: pedagogy in a 'critical' learning environment. *Critical Studies on Terrorism*, 4(3), 441-450.
- Florquin, N., & Decrey Warner, E. (2008). Engaging non-state armed groups or listing terrorists? Implications for the arms control community. Στο: *Disarmament Forum* (σσ. 17-26). Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research.
- Freilich, J. D., & LaFree, G. (2015). Criminology Theory and Terrorism: Introduction to the Special Issue. *Terrorism and Political Violence*, 27(1), 1-8.
- Ganor, B. (2002). Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter?. *Police Practice and Research*, 3(4), 287-304.

- Guevara, E. (1961). *Guerrilla Warfare*. Ανακτήθηκε από: https://mltheory.files.wordpress.com/2017/06/che_guevara_guerrilla_warfare.pdf
- Helfstein, S. (2014). Social capital and terrorism. *Defence and Peace Economics*, 25(4), 363-380.
- Henne, P.S. (2019). Assessing the Impact of the Global War on Terrorism on Terrorism Threats in Muslim Countries. *Terrorism and Political Violence*, doi: 10.1080/09546553.2019.1632833.
- Hodwitz, O. (2018). NGO interventions: influences on terrorist activity. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 10(1), 1-26.
- Hoffman, P. D. (2000). Seeking shadows in the sky: the strategy of air guerrilla warfare. Master Thesis, Maxwell Air Force Base, Alabama.
- Hoffman, B. (2002). Rethinking Terrorism and Counterterrorism Since 9/11. *Studies in Conflict and Terrorism*, 25(5), 303-316.
- Hofmann, C., & Schneckener, U. (2011). Engaging non-state armed actors in state and peace-building: options and strategies. Ανακτήθηκε από: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/review/2011/irrc-883-schneckener.pdf>
- Hottinger, J. T. (2008). Engaging non-state armed groups in disarmament. Στο: *Disarmament Forum* (σσ. 27-36). Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research.
- Hughbank, R. J. (2010). Guerilla Warfare & Law Enforcement: Combating the 21st Century Terrorist Cell within the U.S. *Journal of Strategic Security*, 2(4), 39-52.
- Jore, S. H. (2016). Norwegian media substantiation of counterterrorism measures. *Journal of Risk Research*, 19(1), 101-118.
- Kalyanaraman, S. (2003). Conceptualisations of Guerrilla Warfare. *Strategic Analysis*, 27(2), 172-185.
- Kardaş, Ş. (2018). The Transformation of the Regional Order and Non-state Armed Actors: Pathways to the Empowerment. Στο: Yeşiltaş, M., &

- Kardaş, T. (Eds.), *Non-State Armed Actors in the Middle East. Geopolitics, Ideology, and Strategy* (σσ. 21-42). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Kardaş, T., & Yeşiltaş, M. (2018). Global Politics of Image and the Making of a Legitimate Non-state Armed Actor: Syrian Kurds and 'The Secular West' in Kobane. Στο: Yeşiltaş, M., & Kardaş, T. (Eds.), *Non-State Armed Actors in the Middle East. Geopolitics, Ideology, and Strategy* (σσ. 97-120). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- King, C. R. (1972). Revolutionary War, Guerilla Warfare, and International Law. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 4, 91-123.
- Kress, M., & MacKay, N. J. (2014). Bits or shots in combat? The generalized Deitchman model of guerrilla warfare. *Operations Research Letters*, 42, 102-108.
- LaFree, G., & Dugan, L. (2007). Introducing the Global Terrorism Database. *Terrorism and Political Violence*, 19(2), 181-204.
- Larémont. R.R. (2011). Al Qaeda in the Islamic Maghreb: Terrorism and Counterterrorism in the Sahel. *African Security*, 4(4), 242-268.
- Lindahl, S. (2017). A CTS model of counterterrorism. *Critical Studies on Terrorism*, 10(3), 523-541.
- Malka, H. (2015). The Challenge of Non-state Actors. Ανακτήθηκε από: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/141112_Malka_NonstateActors_Web.pdf
- Marighella, C. (2002). *Mini-manual of the Urban Guerrilla*. Toronto: Abraham Guillen Press & Arm The Spirit.
- Marques, P. D. (1990). *Guerrilla warfare tactics in urban environments*. Master Thesis, Indiana University.
- McCauley, C. (2008). Group desistance from terrorism: A dynamic perspective. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 1(3), 269-293.

- Offstein, N. (2003). An Historical Review and Analysis of Colombian Guerrilla Movements: FARC, ELN and EPL. *Desarrollo y Sociedad*, 52, 99-142.
- Onursal, R., & Kirkpatrick, D. (2019). Is Extremism the 'New' Terrorism? The Convergence of 'Extremism' and 'Terrorism' in British Parliamentary Discourse. *Terrorism and Political Violence*, doi: 10.1080/09546553.2019.1598391.
- O' Sullivan, P. (1983). A geographical analysis of guerrilla warfare. *Political Geography Quarterly*, 2(2), 139-150.
- Öğür, B., & Baykal, Z. (2018). Understanding "Foreign Policy" of the PYD/YPG as a Non-State Actor in Syria and Beyond.
- Özdemir, Ö. B., & Gürler, R. T. (2018). Path to Become a State: From Jama'at Al-Tawhid WalJihad to the Islamic State. Στο: Yeşiltaş, M., & Kardaş, T. (Eds.), *Non-State Armed Actors in the Middle East. Geopolitics, Ideology, and Strategy* (σσ. 121-146). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Perliger, A. (2012). How Democracies Respond to Terrorism: Regime Characteristics. *Symbolic Power and Counterterrorism, Security Studies*, 21(3), 490-528.
- Petraeus, D. H. (2006). *Counterinsurgency*. Washington: Headquarters Department of the Army.
- Plümper, T., & Neumayer, E. (2014). Terrorism and Counterterrorism: An Integrated Approach and Future Research Agenda. *International Interactions*, 40(4), 579-589.
- Podder, S. (2012). From spoilers to statebuilders: Constructive approaches to engagement with non-state armed groups in fragile states. Ανακτήθηκε από: <https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/5%20From%20Spoilers%20to%20Statebuilders%20.pdf>
- Radu, M. (2000). The Perilous Appeasement of Guerrillas. *Orbis*, 44(3), 362-379.

- Sable, R. (2008). Weapons to non-state armed groups—back to Westphalia? Στο: *Disarmament Forum* (σσ. 5-16). Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research.
- Schmid A. P. (2004). Frameworks for conceptualising terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16(2), 197-221.
- Schuurman, B., & Eijkman, Q. (2015). Indicators of terrorist intent and capability: Tools for threat assessment. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 8(3), 215-231.
- Silke, S. (2005). Children, Terrorism and Counterterrorism: Lessons in Policy and Practise. *Terrorism and Political Violence*, 17(1-2), 201-213.
- Stepanova, E. (2006). Russia's Middle East Policy. Old Divisions or New?. Ανακτήθηκε από: http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/pm_0429.pdf
- Stohl, M. (2012). Don't confuse me with the facts: knowledge claims and terrorism. *Critical Studies on Terrorism*, 5(1), 31-49.
- Stork, J. (χ.χ.). Civilian Protection and Middle East Armed Groups: In Search of Authoritative Local Voices. Ανακτήθηκε από: https://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/Joe%27s%20essay%20CPI.PDF
- Toivanen, R. (2010). Counterterrorism and expert regimes: some human rights concerns. *Critical Studies on Terrorism*, 3(2), 277-294.
- Unknown author (1964). Viet Cong step up guerrilla warfare. *Communist Affairs*, 2(5), 11-17.
- U.S. Marine Corps (1989). Mao Tse-tung on Guerrilla Warfare. Ανακτήθηκε από: <https://www.marines.mil/Portals/1/Publications/FMFRP%2012-18%20%20Mao%20Tse-tung%20on%20Guerrilla%20Warfare.pdf>
- Yeşiltaş, M., & Kardaş, T. (2018). Introduction: The Phenomenon of Non-state Armed Actors and Patterns of Violent Geopolitics in the Middle East. Στο: Yeşiltaş, M., & Kardaş, T. (Eds.), *Non-State Armed Actors in the*

Middle East. Geopolitics, Ideology, and Strategy (σσ. 3-20). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.